

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Pedagogická

Bakalářská práce

ARTEFILETICKÁ SETKÁNÍ V PŘÍRODĚ

Lucie Dortová

Studijní obor:

Vizuální kultura se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Komzáková

Plzeň 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a informačních zdrojů, na základě konzultací s vedoucí bakalářské práce.

V Plzni dne: 27.6.2013

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce, PhDr. Martině Komzákové, za její vytrvalou podporu a vstřícnost, přátelský přístup a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat všem účastníkům artefietických aktivit v přírodě za jejich ochotu, bez nich by realizace tohoto projektu nebyla možná.

Anotace

Bakalářská práce *Artefiletická setkání v přírodě* byla především inspirována autorčinou láskou k přírodě a touhou podělit se o toto poznání s ostatními. Teoretická část práce přibližuje počáteční zkoumání v okruhu environmentální výchovy, českého land artu a dalších. Hlavním úkolem teoretické části je prozkoumat a najít ideální syntézu mezi uměleckým směrem land artem, artefiletikou a zážitkovou pedagogikou, která bude podkladem pro praktickou část práce.

Praktická část práce popisuje především proces příprav, realizace a hodnocení pěti artefiletických aktivit realizovaných v přírodě, dále pak seznamovacího a hodnotícího setkání.

Jako celek se tato bakalářská práce pokouší objevit způsob, jak se hravým způsobem citově i duchovně přiblížit přírodě.

Klíčové pojmy: Land art, site-specific art, artefiletika, zážitková pedagogika, environmentální výchova, výrazová hra, fikční svět, prop, zážitek, reflektivní dialog.

Abstract

This bachelor thesis *Artephiletic meetings in nature* was mainly inspired by the author's affection towards nature and her desire to share this understanding with others. The theoretical part of the thesis introduces the initial exploration in the field of environmental education, the Czech Land Art movement and others. The main objective of the theoretical part is to look into and find an ideal synthesis of the Land Art movement, artephiletics and experiential education, which will act as the basis for the practical part of the thesis.

The practical part of the thesis mainly describes the process of preparation, execution and evaluation of the five artephiletic activities situated in nature, as well as the introductory and evaluative meetings.

As a whole, this bachelor thesis aims to discover ways of playfully getting closer to nature, both emotionally and spiritually.

Key terms: Land art, Site-specific art, artephiletics, experiential education, environmental education, expressive play, fictional world, prop, experience, reflective dialogue.

OBSAH

1. Úvod.....	3
2. Teoretická část.....	5
2.1. Hledání a počáteční ideály	5
2.1.1. Environmentální výchova.....	5
2.2. Inspirace v land artu	7
2.2.1. Site-specific art.....	8
2.2.2. Počátky land artu v Americe.....	8
2.2.3. Úvod do českého land artu.....	9
2.2.3.1. <i>Ivan Kafka</i>	12
2.2.3.2. <i>Vladimír Havlík</i>	13
2.2.3.3. <i>Milan Knížák</i>	13
2.3. Plánovaná podoba projektu	14
2.3.1. Artefiletika	15
2.3.1.1. Výrazová hra a fikční světy.....	16
2.3.1.2. Zážitek a reflektivní dialog.....	17
2.3.2. Zážitková pedagogika	18
2.3.2.1. Zážitková pedagogika v Čechách.....	19
2.4. Společné průniky land artu, artefiletiky a zážitkové pedagogiky	20
2.4.1. Přírodní prostor.....	20
2.4.1.1. <i>Tři funkce vztahu člověka k přírodě</i>	21
2.4.2. Práce s prožitkem.....	21
2.4.3. Reflexe a sebereflexe.....	22
2.5. Projektové aktivity	23
2.6. Cíle projektu	25
3. Praktická část.....	26
3.1. Nečekané problémy s realizací projektu	26
3.1.1. Pokračuji v hledání.....	26
3.1.2. Rozuzlení situace.....	28
3.2. Detaily realizovaného projektu.....	29
3.3. Stručné popisy aktivit a jejich hodnocení.....	30
3.3.1. Úvodní setkání	30
3.3.1.1. Artefiletické cíle	30

3.3.1.2. Průběh.....	30
3.3.1.3. Hodnocení.....	31
3.3.2. Cesta	32
3.3.2.1. Artefietické cíle.....	32
3.3.2.2. Průběh.....	32
3.3.2.3. Hodnocení.....	33
3.3.3. Procházka	34
3.3.3.1. Artefietické cíle.....	35
3.3.3.2. Průběh.....	35
3.3.3.3. Hodnocení.....	36
3.3.4. Život v lese	37
3.3.4.1. Artefietické cíle.....	38
3.3.4.2. Průběh.....	38
3.3.4.3. Hodnocení.....	39
3.3.5. Dopis pro strom	41
3.3.5.1. Artefietické cíle.....	41
3.3.5.2. Průběh.....	41
3.3.5.3. Hodnocení.....	42
3.3.6. Stopa	43
3.3.6.1. Artefietické cíle.....	43
3.3.6.2. Průběh.....	44
3.3.6.3. Hodnocení.....	45
3.3.7. Závěrečné hodnotící setkání s účastníky	46
4. Vyhodnocení projektu	47
4.1. Organizační hledisko.....	47
4.2. Psychosociální hledisko.....	50
4.3. Hledisko vedoucího (sebereflexe).....	51
5. Závěr.....	53
5.1. Má doporučení na konec.....	53
5.2. Splnění ideálů.....	54
6. Resumé.....	56
7. Použitá literatura.....	57
8. Přílohy.....	I

1. ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Artefiletická setkání v přírodě.“

Již při výběru tématu jsem věnovala velkou pozornost slovu „příroda“, které je pro mě osobně zásadní.

Příroda mě fascinuje i obohacuje, trávím proto v přírodě ráda svůj volný čas. Oslovil mě český fenomén trampingu, kdy trampové na víkend odjíždějí do přírody, za účelem přírodu poznávat a přebývat v ní, neobtěžkáni moderními výdobytky.

Nejen trampové, ale také organizace jako Skaut-Junák, Outward Bound, Liga lesní moudrosti a jiné pokračují v objevování kouzla pobytu v přírodě a učí jejich členy soběstačnosti, toleranci, úctě k přírodě, týmové spolupráci i jiným potřebným dovednostem.

Tyto dovednosti považuji za klíčové pro každého člověka, rozhodla jsem se tedy usadit svůj projekt do přírodního prostředí, po vzoru zmíněných inspirací, moderní zážitkové pedagogiky a environmentální výchovy.

S artefiletickou tvorbou jsem se doposud setkávala jen mezi čtyřmi stěnami, kde se pracovalo s tradičními materiály, jako jsou štětec, papír a barvy. Pokud by se tvorba odehrávala venku, skýtala se možnost využívat k tvorbě netradiční přírodní materiály přímo „u zdroje“. Tento poznatek, mě dovedl k uměleckým směrům site-specific art a land art, které pracují s prostředím- dílo nelze přemíst'ovat, funguje nejlépe v kontextu svého bezprostředního okolí.

Ve své bakalářské práci jsem realizovala projekt, který si kladl za cíl **poznávat přírodu i sebe sama** skrze sérii tvořivých aktivit- individuálních i kolektivních. Aktivitu jsem realizovala artefiletickou metodou, s důrazem na reflektivní hodnocení poznatků a prožitků účastníků.

Pro snadné zorientování se uvádím stručný přehled obsahu své bakalářské práce.

V teoretické části popisuji své prvotní cíle očekávané od projektu, platformy site-specific art, land art a některé jejich představitele. Dále se zabývám klíčovými pojmy, cíli a metodami artefiletiky a zážitkové pedagogiky. V neposlední řadě se pokusím nalézt ideální „syntézu“ land artu, artefiletiky a zážitkové pedagogiky pro svůj volnočasový projekt, abych co nejlépe dokázala splnit požadované cíle.

Praktická část projektu zahrnuje stručné popisy realizovaných aktivit v přírodě- jejich jednotlivé cíle, průběh a závěrečnou zprávu hodnotící naplnění či nenaplnění cílů.

Pro ilustraci připojuji vizuální i reflektivní záznamy z akcí.

Závěrečná část bakalářské práce sestává z vyhodnocení průběhu celého projektu. Dále uvádím důležité zásady projektu ve formě deseti rad, osobní zamyšlení se nad tím, co bych udělala jinak, a nakonec i to, jestli vnímám své prvotní ideály a cíle od projektu jako splněné.

Na samém konci tohoto spisu je uveden seznam literatury, z které jsem čerpala a přílohová část, kam jsem zařadila úvodní powerpointovou prezentaci projektu, fotografie, struktury příprav jednotlivých aktivit a další dokumentaci.

„Přírodu vidím jako úžasný koloběh života, jako nevídanou splet‘ rostlin a živočichů, která již mnoho let udržuje život na naší planetě. Tvorba přírody je jak jinak než ‚přirozená‘. Tvorba, nebo umění člověka je naopak označováno slovem ‚umělé‘, které, podle mě, nedosahuje génia přírodní tvorby. ‚Umělou‘ tvorbu je nutné udržovat, opravovat, ale příroda dokáže vzkvétat bez zásahu lidské ruky.“

-autorka

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Hledání a počáteční ideály

Jak jsem již zmiňovala, můj kladný vztah k přírodě velmi ovlivnil závěrečnou podobu projektu. Hledala jsem formu projektu, která by nejlépe předala účastníkům něco z mého nadšení z pobytu v přírodě.

Zpočátku jsem měla od projektu velká očekávání, doufala jsem především, že účastníci po absolvování kurzu objeví krásu a rozmanitost přírody, duchovně se přiblíží přírodě a budou ji vnímat jako neoddelitelnou součást svého bytí. Zastřešujícím ideálním cílem projektu bylo „*skrze tvorbu v přírodě poznávat nejen přírodu, ale i sebe sama.*“ Už od prvopočátku úvah o projektu mě zajímal dopad venkovního prostředí na tvorbu. Jak může prostředí ovlivňovat naše emoce, náš pocit bezpečí či nebezpečí, jak se liší tvorba vytvořená v přírodě od té vytvořené v budově?

Troufám si říci, že má počáteční očekávání od série artefietických setkání v přírodě byla vysoká. Jelikož je pro mě příroda tak důležitá, tak mě práce na projektu v tomto duchu nadchla, opravdu jsem ho vnímala jako velmi důležitý a potencionálně přínosný pro sebe i pro účastníky.

2.1.1. Environmentální výchova

Prvním vodítkem v mých úvahách a podobě projektu byla environmentální výchova.

Ministerstvo životního prostředí uvádí následující definici environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO): „*Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k účtě k životu ve všech jeho formách.*“¹

Ve zkratce můžeme environmentální výchovu označit jako výchovu k odpovědnosti k životnímu prostředí a k jeho ochraně.

¹ *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice* [online].c2008.[cit.3.března 2013]. Dostupné na WWW: <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_dokumenty_evvo_cr/\\$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OEV-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf)>.

Cíle environmentální výchovy v ČR podle metodického pokynu MŠMT z roku 2001² jsou následující:

- 1) předávání soustavy znalostí a dovedností
- 2) rozvinutí schopností uvažovat v souvislostech
- 3) podněcovat aktivitu a tvořivost ve vztahu k životnímu prostředí
- 4) ovlivňování postojů a vztahu k přírodě, environmentální odpovědnosti ohleduplnosti a spolupráce v mezilidských vztazích
- 5) utváření hierarchie životních hodnot a životního stylu ve smyslu potřeb udržitelného rozvoje

Třetí bod, tj. podněcování aktivity a tvořivosti ve vztahu k přírodnímu prostředí, mě velmi zaujal. Propojuje rámec environmentální výchovy s rámcem výtvarným, jelikož pojmy „aktivita“ a „tvořivost“ jsou umění vlastní. Aktivita a tvořivost jsou tak branou k poznání, k utváření postojů a hodnot nejen vůči přírodě, ale i celého našeho socio-kulturního vnímání.

Cíle environmentální výchovy podle J. Činčery, z kterých jsem také čerpala, jsou obdobné, ale vnímám je jako více orientované na prožitek a jeho roli při porozumění přírodnímu prostředí. Patrné jsou termíny „krása,“ „radost,“ „soucit,“ „úcta,“ označující psychologické pochody vyznačující se především emoční složkou. Z toho usuzuji, že jen předání soustavy znalostí nestačí abychom přírodu chápali, je potřeba se s přírodou „sžít,“ prožít ji na „vlastní kůži.“

Cíle environmentální výchovy podle J. Činčery³:

- 1) porozumění vzájemné provázanosti
- 2) uvědomění si krásy a pocitu radosti ze světa
- 3) schopnost aktivního soucitu
- 4) úcta k životu a jeho hodnotě

² Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) [online].c2008.[cit.3.března 2013]. Dostupné na WWW:

< [³ ČINČERA, J. : *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*, Brno:Paido, 2007 s. 57-58, ISBN 978-80-7315-147-8.](http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-zajisteni-environmentalniho?highlightWords=Metodick%C3%BD+pokyn+M%C5%A0MT+zaji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD+environment%C3%A1ln%C3%ADho+vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%2C+v%C3%BDchovy+osv%C4%9Bty+%28EVVO%29>.</p></div><div data-bbox=)

- 5) porozumění konceptu ekologické stopy
- 6) pojem aktivní občanství : porozumění a používání demokratických nástrojů
např. sdružení, dobrovolnictví
- 7) schopnost kriticky myslet, opatrnost vůči dogmatům a ideologiím

2.2. Inspirace v Land Artu

Věděla jsem, že ve svém artefietickém projektu budu pracovat s výtvarným výrazem. Přemýšlela jsem, jak nejlépe propojit výtvarný výraz, jako formu, a vztah k přírodě, jako cíl projektu. Inspiraci jsem našla v uměleckém směru land artu, jelikož umělci řadí se k tomuto směru svá díla realizují především v přírodě, z přírodních materiálů. Při takovém tvoření se nabízí mnoho způsobů, jak přírodu během tvorby poznávat.

S teoretickým výkladem land artu jsem se poprvé setkala před několika lety na vysoké škole. Pamatuji si, že mě nadchnul, je mi bližší než jiné moderní umělecké směry, především proto, že se staví proti konzumerizmu moderní doby a hledá „ztracený“ vztah člověka k přírodě. Je to umění, které se odehrává mimo galerie, kde je divák i tvůrce konfrontován se samotnou přírodou - kde s ní vede dialog.

Anglický název Land art můžeme volně přeložit jako „Zemní umění,“ v angličtině však slovo „Land“ označuje také kraj, půdu, pozemek, nebo pevninu.⁴ Je to tedy umění využívající prostoru krajiny, zejména přírody, a přírodních materiálů.

Podle Igora Zhoře se v land artu jedná o „*záměrné zásahy do přírodního prostředí, o intervence, které mohou mít nenáročnou, elementární podobu, často však bývají prováděny i s pomocí značně náročných pomůcek.*“⁵

Podle Jana Baleky je land art „*směr, který své výtvarné a filozofické představy uskutečňoval ztvárněním přírody...cílem je ztvárnění přírody chápané jako její obměna...směr obrozuje elementární hodnoty života a je protestem vůči technické civilizaci, která přírodu a její rovnováhu narušuje a rozrušuje.*“⁶

Díla v krajině mohou mít hmotnou podobu instalací, nebo podobu akcí, které jsou pomíjivé, například happeningy, z kterých se dochová často jen vizuální či auditivní záznam. Oba typy tvorby využívají přírodní prostředí jako kontext, který je součástí díla, který spoluvytváří jeho významy- symbolické, historické, geografické, kulturní atp.

⁴ *Vícejazyčný slovník*[online].c2011.[cit.15.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.slovník.cz> >.

⁵ ZHOŘ, I.: *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha: SPN, 1992, s.98. ISBN 80-04-25555-8.

⁶ BALEKA, J. *Výtvarné umění: výkladový slovník: Malířství, sochařství, grafika*, Praha: Academia, 1997 s.197 ISBN 80-200-0609-5.

2.2.1. Site-specific Art

Land art můžeme také chápat jako odnož site-specific artu. Site-specific art je širší pojem než land art, poprvé ho použili američtí umělci (např. Dennis Oppenheim) v polovině sedmdesátých let při výrobě uměleckých děl „na míru“ lokalitám ve městech.

Lokalita či místo konání hraje v site-specific artu důležitou roli, termín v češtině znamená „umění určitého (specifického) místa nebo lokality.“ Umělecké dílo je vytvořeno pro určitý prostor, který je nedílnou součástí díla. Dílo tak nabývá různých významů. Kdyby jste se pokusili dílo vynést z prostředí, pro které bylo vytvořeno, dílo bude ochuzeno o značnou část svého smyslu, neboť ona „daná lokalita“ dílo spoluutváří, v mnoha případech by dílo ztratilo své poselství pro diváka.

Site-specific art je velmi různorodý- nejčastěji si ho asi všimneme v podobě street artu (graffiti), soch či plastik, v širším pojetí také architektury, např. pomníků a kašen.

2.2.2. Počátky land artu v Americe

Land art jako umělecký směr má relativně krátkou, ale bohatou historii. Historie Land artu je pro mě a můj projekt zajímavá, protože pojednává nejen o množství skvělých umělců, ale také o ještě větším množství tvořivých aktivit, které realizovali ve své době. Bylo pro mě opravdu vzrušující objevovat tvorbu land artových umělců a přemýšlet o svém projektu, jeho návaznosti na land art. Podle teoretika umění Jiřího Valocha se napodobování tvorby umělců land artu obávat nemusím, protože „*skoro každý land-artist dělal bílé pruhy v krajině, ale každý je dělal trochu jinak.*“⁷ Vladimír Havlík k této větě dodává, že umělec nejen provedl jinou obměnu díla, ale také jej jinak prožíval.⁸ Na procesu tvorby záleží mnohdy více než na výsledku, který je často pomíjivý.

V této podkapitole se pokusím popsat něco z historie land artu ve světě i v Čechách. Land art je relativně mladý umělecký směr, který se zrodil v šedesátých letech minulého století ve Spojených státech amerických.

V roce 1968 se v New Yorku uskutečnila stěžejní výstava „*Earthworks*,“ kde umělci vystavovali díla, která se inspirovala přírodou a přírodními materiály. Výstavy se zúčastnilo mnoho známých jmen jako Robert Smithson, Walter de Maria, Michael Heizer, Richard Long, Dennis Oppenheim a další. Inspirovali se mimo jiné prastarými monumenty

⁷ ZHOŘ, I., HORÁČEK R., HAVLÍK V.: *Akční tvorba*. Olomouc: Pedagogická fakulta University Palackého, 1991. s. 77 ISBN 80-7067-074-6.

⁸ tamtéž s. 77

jako jsou Stonehenge a obrazce na pláni Nazca v Peru.⁹ V kombinaci s minimalismem začali tvořit „zemní umění“ pomocí kamenů, dřeva i syntetických materiálů.¹⁰

Land art v Americe můžeme chápat jako umělecký protest proti konzumní společnosti a komercializaci umění na konci šedesátých let.¹¹ Umělci proto zvolili posun k přírodě, často tvořili díla monumentálního formátu na složitě přístupných místech v krajině, mimo muzejní a galerijní prostory, která byla součástí přírody a samozřejmě také podléhala měnícím se teplotám a povětrnostním podmínkám. I toto bylo záměrem umělců- postihnout vlivy neustále se měnícího přírodního prostředí. Asi nejznámější land artové dílo, „*Spirálové molo*“ od Roberta Smithsona vystihuje tuto myšlenku. Je to spirálovitý výběžek ze suti a kamenů (převážně čediče), navrstven do Velkého Solného jezera v Utahu, kde je vystaven neustálému působení vody. Molo bylo dokonce pět let zatopeno zvýšenou hladinou vody v jezeře a když se znovu vynořilo, „*nebyla to již masivní spirála černého čediče, ale třpytící se bílá spirála s krustou soli- transformace, kterou ani její autor nemohl předvídat.*“ (viz. Přílohová část, strana II)

Tím se dostávám k dalšímu stěžejnímu bodu land artové tvorby- umělci byli fascinováni přírodními materiály a jejich specifiky, vědomě využívali materiály, které jsou pomíjivé, například sněh.

„Podobnou funkci (symbolickou- pozn. autorky) má materiál v dílech zemního umění, kde se uplatňuje hlína jako ‚pocit země‘, kde se kámen stává rituálním znamením, kde střídání ročních dob demonstruje voda ve všech uskupenstvích. Přemístování hlíny, tání sněhu či vypařování vody představuje typické materiálové události, zviditelnění děje, odrážejícího ve zmenšeném měřítku zákonitosti kosmu.“

-Igor Zhoř v publikaci „*Akční tvorba.*“¹²

2.2.3. Úvod do českého land artu

Ačkoli je americká land artová tvorba v mnohých ohledech zajímavá, pro svá artefietická setkání v přírodě jsem se inspirovala spíše českými umělci a jejich díly, která byla realizována v České republice v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století.

⁹ CHATELET A. a kol: *Světové dějiny umění*, Czech edition, Praha:Ottovo nakladatelství s.r.o.,2004. s.559 ,ISBN 80-7181-936-0.

¹⁰ Charles Moffat: *The Art History Archive - Land Art* [online].c2007.[cit.20.března 2013]. Dostupné na WWW: < <http://arthistoryarchive.com/arthistory/earthart/> >.

¹¹ BLUML, J., *Reakce českých umělců na vznik Land artu v 60. letech 20.století: zdroje-inspirace-přesahy*: bakalářská práce. Plzeň:Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta pedagogická, 2010. Vedoucí práce: Mgr. et MgrA. Stanislav Poláček.

¹² ZHOŘ, I., HORÁČEK R., HAVLÍK V.: *Akční tvorba*. Olomouc: Pedagogická fakulta University Palackého, 1991, s.16 ISBN 80-7067-074-6.

Proč inspirace v Česku? Především proto, že díla českých umělců jsou přizpůsobena české krajině, kterou dobře známe. V porovnání s tvorbou Američanů jsou česká díla komornější, jako sama česká krajina. V srdci Evropy se nesetkáváme s takovými krajinnými extrémami jako bychom mohli vidět v USA- pouště, velehory, moře, ledovce. Někteří čeští umělci, jako např. Zorka Ságlová, se zabývají kolektivními akcemi, které mají historický podtext, odkazují na historii českého národa, která je jedinečná. Ačkoli jsem se prvkům české historie ve svém artefietickém projektu příliš nevěnovala, zaujal mě Ságlové kolektivní, happeningový přístup k akcím, kde se diváci spolupodílí na utváření díla. Příkladem bude akce „*Házení míčů do průhonického rybníka Bořín*.“

Česká land artová díla mívají rituální charakter a můžeme je označit za lyrické intervence, které ozvláštňují přírodní prostředí.¹³ Umělci citlivými zásahy do přírodního prostoru „ozvláštňují“¹⁴ krajinu, vytvářejí v ní estetické kompozice.

Zde cituji Josefa Blumla, který intervence umělců v krajině popisuje :

„*Pro české umění land artu je charakteristické, že se nesnaží přírodu či krajinu nějak zásadně přetvářet, zasahovat výrazně do jejího materiálu, spíše se používají cizorodé, umělé prvky, artefakty nepřevzaté přímo z přírody, zasazované ale do jejího rámce. Nejde tu ani tak o nějakou trvalou proměnu, spíše o vytvoření významově bohatého jeviště a dějiště pro akce, pro experimenty.*“¹⁵

Zmíněný pojem „významově bohaté jeviště“ si vysvětlují jako zvolené místo v krajině, které je nějakým způsobem umělcem „přetvořené“ tak, aby se divák či sám umělec zamyslel nad jeho významy. Je to vodítko, které člověka upozorní na mnohdy přehlížené procesy či souvislosti v přírodě. Uvádím zde tři příklady instalací, které bychom mohli nazvat „lyrickými intervencemi.“

- „*Sníh na stromě*“ (1970) (viz. Přílohová část, strana II) od slovenského umělce Dezidera Tótha je pruníkem land artu a konceptuálního umění.
- Procesuální instalace Vladimíra Merty, „*Svítání*“ (1980) (viz. Přílohová část, strana II) a „*Instalace pro vítr*“ (1979) jsou studii světla a větru.

¹³ ZHOŘ, I., HORÁČEK R., HAVLÍK V.: Akční tvorba, Ped. fakulta University Palackého, Olomouc 1991, s.18 ISBN 80-7067-074-6

¹⁴ definice „ozvláštňování“ podle Slavíka: je to specifická duševní a tvůrčí aktivita, která vyzdvihuje obyčejné věci a události z průměrné každodennosti a staví je před naše užaslé smysly, jako bychom je viděli poprvé. (zdroj :Slavík, Umění zážitku, zážitek umění 1. díl, s. 37)

¹⁵ BLUML, J., *Reakce českých umělců na vznik Land artu v 60. letech 20.století: zdroje-inspirace-přesahy*: bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta pedagogická, 2010. Vedoucí práce: Mgr. et MgrA. Stanislav Poláček.

- „Vymezení“ (1970) (viz. Přílohová část, strana II) Jiřího Valocha fyzicky vymezuje přírodní prostor, pomocí bílé pásky.

Ve svém artefietickém projektu jsem tento způsob estetického ozvláštňení prostoru použila také, konkrétně v aktivitě nazvané „Procházka.“

12. ledna 2013

Reflexe průběhu individuální části aktivity Procházka :

„Účastníci si ochotně posedali kolem, a cca 10 minut bylo slyšet ohýbání a mačkání papíru. Ke konci těch deseti minut bylo vidět, že někteří už nepracují, měli svá díla hotová. Tento moment jsem považovala za ideální pro sdělení dalších instrukcí- a to ‚zasazení papírového díla do okolní krajiny tak, aby se dílo a krajina vzájemně doplňovaly a co nejvíce jim to slušelo‘. Cílem bylo zasadit objekt do krajiny tak, aby se dostavil estetizující efekt. Po práci s papírem měli tak účastníci volný prostor papír začlenit do okolí. Některým na celou individuální aktivitu stačilo deset minut, jiným patnáct.“

K předchozímu textu ještě doplním, že účastníci jejich papírová díla většinou umístili tak, aby byla dobře viditelná. Jeden účastník ale učinil opak- papír schoval ve výšce za kůrou stromu. Proč? Aby byl náhodný nálezcce překvapený...

Vrat' me se ale ke specifikům českého pojetí land artu. Zmiňovala jsem, že důležitým prvkem českého land artu je známá krajina. Je to krajina, která neleká svou rozlohou, svými měřítky. Z psychologického hlediska je pro člověka „bezpečná“, narozdíl od rozsáhlých plání a pouští amerických. Je možné, že američtí umělci, jako Smithson a Heizer cítili nutkání tento rozlehlý prostor „zkrotit“ a přetvořit k obrazu svému pomocí až megalomanských projektů (viz. Heizer- „Dvojitý negativ“).

Češi, důvěrně obeznámeni s českou krajinou, se naopak věnovali prozkoumávání detailů v přírodě a témat s ní souvisejících, často velmi niterných. Myslím si, že tento až partnerský vztah českých umělců s přírodou jim poskytoval mnoho podnětů k zamyšlení- a umělci se poté snažili zprostředkovat jejich vlastní zážitky divákům.

Proč by se Vladimír Havlík v jeho „Pokusu o spánek“ (1982) zabalil do příkrývky z drnů (viz. Přílohová část, strana III), kdyby se nechtěl s přírodou co nejintimněji sblížit a porozumět jí? Proč Milan Knížák v akcích „Okamžité chrámy“ (1971) a „Přátelství se stromem“ (1980) (viz. Přílohová část, strana III) jedná s kameny a stromy jako s objekty,

kteře jsou schopné citů? Personifikace a ritualizace v Knížákově podání jsou jen dvě z forem, kterými umělci vzdávají hold přírodě. Důležité pro mě a pro můj projekt je, že mé vlastní ideály a ideály českých land artových umělců se v mnoha ohledech shodují. Land artisté poznávají přírodu skřze rozličné aktivity- vymezují přírodní prostor, objevují sílu živelů, vlastnosti přírodnin, zamýšlí se nad dávnými rituály přírodních národů, komunikují s krajinou a snaží se s ní splynout. Mnohá jejich díla mají ekologický podtext.

Vyhodnotila jsem tedy český land art jako přístupnější a mně bližší variantu než americký land art, už jen kvůli omezeným prostředkům, které bych jako vedoucí artefiletických aktivit v přírodě měla k dispozici. Přemist'ování tun zeminy pomocí těžké techniky po vzoru Američanů Smithsona nebo Heizera by pro mě bylo vskutku nereálné, navíc jsem zastáncem jemného „doplňování“ přírody, ne v mých očích „násilného“ zasahování do krajiny stroji. Cítím se lépe v roli romantického obdivovatele, než v roli radikálního tvůrce.

Dále uvádím několik umělců, kteří mě inspirovali při plánování jednotlivých aktivit mého projektu.

2.2.3.1. Ivan Kafka

Ivan Kafka mi byl velkou inspirací především jeho tvorbou z přírodních materiálů, která je důležitou součástí mnoha jeho děl. Minimalistickými prostředky zkoumá vlastnosti různých přírodních materiálů, jako je listí, dřevo, kámen, sníh, led atp., v roce 1980 vytvořil sérii krychlí z každého z těchto materiálů. Kafka vyhodnocuje daný prostor, aby mu dal nový řád a tím i nový smysl.¹⁶ Patrná je snaha o estetično v díle „*Lesní koberec pro náhodného houbaře*“ (1986) (viz. Přílohová část, strana III).

K záměnám a přemist'ování materiálů v krajině dodává:

„Vztah materiálu a krajiny je někdy způsobem umístění posunut do jakési nereálné skutečnosti, která přesto existuje (sníh v krajině bez sněhu, kameny v krajině bez kamenů.“¹⁷

Inspirace Ivanem Kafkou je patrná v první projektové aktivitě „*Cesta*“ (viz. strana 31), která klade důraz na tvorbu z přírodních materiálů, dále v aktivitě „*Stopa*“ (viz. strana 43), ve které jsem s účastníky pracovala se specifickým materiálem-sněhem.

¹⁶ Artlist: databáze současného umění- Ivan Kafka [online].c2006.[cit.22.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.artlist.cz/?id=946>>.

¹⁷ ZHOŘ, I., HORÁČEK, R., HAVLÍK, V.: *Akční tvorba*, Olomouc: Pedagogická fakulta University Palackého, 1991. s.80 ISBN 80-7067-074-6.

2.2.3.2. *Vladimír Havlík*

Práce Vladimíra Havlíka mě zaujala, jelikož některá jeho díla a akce zapadají do mého ideálu „splnutí“ s přírodou, a to doslova. Jeho akce „*Pokus o spánek*“ z roku 1982, která se odehrála v okolí obce Dalečín na Českomoravské vrchovině, je originální studie spánku a intimního prostoru. Umělec, bez jakýchkoli moderních pomůcek zlepšujících komfort (např. spacího pytle), prezentuje spánek v přírodě jako přirozený, bezstarostný a samozřejmý, zabalený do drnů trávy. Tráva je jeho ochrana, zdroj tepla, hlína je zdrojem živin celého ekosystému. Je to podle mě vydařený pokus o kontakt a splnutí s přírodou, spící umělec musí přírodě důvěřovat, protože ve spánku je nejvíce zranitelný.

„Jakoby pohřbený, jakoby mrtvý

Přikrytý loukou...

Tíha hlíny a tíha vědomí. Vůně trávy

Zdálo by se: nejpřirozenější způsob spánku

Přesto – neusnul jsem.“

(Vladimír Havlík, komentář k akci, 1982)¹⁸

Aktivita „*Život v lese*“ z artefietického projektu má mnoho společného s tvorbou Vladimíra Havlíka- obě pojednávají o možnostech života a přežití v přírodě.

2.2.3.3. *Milan Knížák*

Tvorba Milana Knížáka je velmi různorodá, v úvahách o svém projektu v přírodě jsem se zaměřila na jeho happeningové akce sedmdesátých a osmdesátých let minulého století. Realizoval mnoho happeningových akcí v ulicích Prahy, při kterých konfrontoval náhodné kolemjdoucí. Vybízela tyto účastníky akcí k reflexi nad životem a nad sebou samými. Akce postupně dostávaly rituální charakter, byly orientované na prožitek, „*Přátelství se stromem*“ (1980) je tím příkladem. Akce byly mnohdy nelogické, založeny na vykonání sady přesných instrukcí.

Podle Vladimíra Havlíka jsou rituály magické obřady, které přesahují všední skutečnost a snaží se obnovit čistotu a prapodstatu člověka a světa.¹⁹ Cílem Knížákových aktivit jako „*Přátelství s kamenem*“ nebo „*Okamžité chrámy*“ je tak hluboké poznání archetypálních

¹⁸ *Artlist: databáze současného umění- Vladimír Havlík- Pokus o spánek* [online].c2006.[cit.22.března 2013].Dostupné na WWW: <<http://www.artlist.cz/?id=7409>>.

¹⁹ ZHOŘ, I., HORÁČEK, R., HAVLÍK, V.: *Akční tvorba*. Olomouc: Pedagogická fakulta University Palackého, 1991, s.83 ISBN 80-7067-074-6.

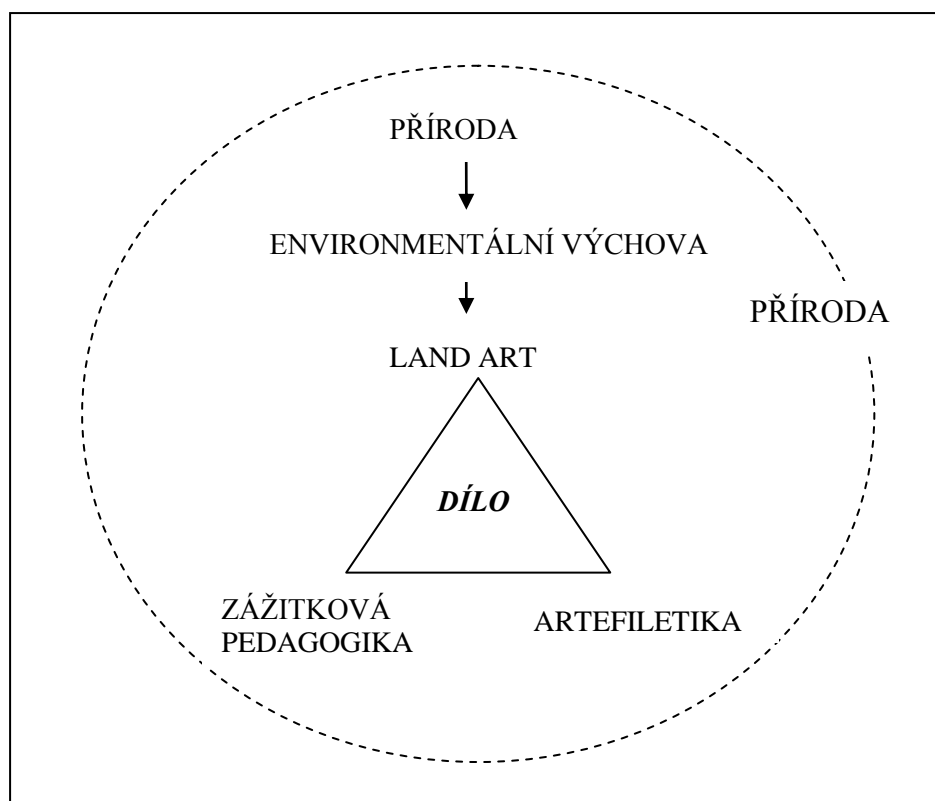
symbolů- slunce, vody či kamene, které pomáhá navodit pocit magie a čehosi prapůvodního, co ho uvádí zpět do harmonie s přírodou.

Z mého pohledu jsou Knížákovy rituální akce asi nejbližší mému ideálnímu cíli duchovního spojení s přírodou. Jsou orientovány čistě na prožitek, se snahou prožít daný materiál (strom, kámen atd.) pokud možno co nehlouběji. Rozhodla jsem se využít Knížákovu rituální akci „*Přátelství se stromem*,“ kterou jsem parafrázovala ve čtvrté aktivitě svého projektu, a nazvala „*Dopis pro strom*.“

Ze svých objevů v rámci českého land artu jsem byla opravdu nadšená, umělci měli podobně orientované cíle jako já- poznávání přírody a sebe sama skrze sebe-reflexi a dialog.

2.3. Plánovaná podoba projektu

V předchozích kapitolách jsem se věnovala úvahám o environmentální výchově a land artu, které jsou spojnicí s přírodou a tvoří hlavní ideové složky projektu. Projekt byl ale od začátku vytyčen jako „artefiletický,“ a bylo nutné promyslet vhodnou syntézu ideových (land art, environmentální výchova) a metodických (artefiletika, zážitková pedagogika) prvků projektu. Pro lepší porozumění svého konceptu tyto složky projektu uvádím níže ve vizuálně-grafické podobě, v Tabulce 1.

Tabulka 1

Středobodem tabulky je „Dilo“, artefiletický projekt. Jeho praktická realizace byla ovlivněna třemi cípy trojúhelníku- land artem, artefiletikou a zážitkovou pedagogikou, které fungují především jako metodická vodítka projektu. Skrze land art do projektu vstupují environmentálně výchovná hlediska, která si kladou za úkol poznávání přírody, uvědomělé zacházení s přírodou atd. (viz. cíle environmentální výchovy, str. 6 & 7).

Zájem o přírodu jako takovou byl původcem úvah o environmentální výchově a zároveň prvopůvodcem celého projektu. Příroda sjednocuje všechny složky projektu, pojí je realizace v přírodním prostoru (v případě land artu a zážitkové pedagogiky, environmentálně-výchovných exkurzí do terénu apod.).

Prvnímu cípu trojúhelníku (viz. Tabulka 1), land artu, jsem se již věnovala. Dále se pokusím popsat své inspirace ze sféry artefiletiky, a „trilogii“ uzavřu pojednáním o zážitkové pedagogice.

2.3.1. Artefiletika

Co je artefiletika? Je to výchovné pojetí, založené především na výtvarné výchově, které se manifestuje v artefiletickém díle, jehož hlavními prvky jsou exprese (ve výrazové hře) a reflexe (náhled na probíhající i hotovou tvorbu).

Tento základní formát artefiletické akce, tj. exprese a reflexe, vykazuje vcelku jasnou souvislost s land artovou tvorbou- umělci vytvoří dílo, které je předmětem sebereflexe diváka i umělce samotného. Detailněji se o sebereflexi umělce i diváka zmiňuji v podkapitole „*Reflexe a sebereflexe*“ na straně 22.

Artefiletika si klade za cíl přiblížit výtvarnou tvorbu osobnímu prožitku a vlastní životní zkušenosti účastníka, jejíž působením se účastník učí kulturní citlivosti a poznání, mj. také sebepoznání.²⁰ Skrze heuristickou tvorbu se artefiletika také snaží o pozitivní prevenci psychických či sociálních poruch²¹.

Svůj projekt série aktivit v přírodě jsem realizovala podle artefiletického přístupu, tedy s velkým důrazem na reflektivní poznání zážitků z aktivit. Pro můj projekt byly klíčové následující artefiletické termíny: „*výrazová hra*,“ „*fikční světy*,“ „*zážitek*“ a „*reflektivní dialog*.“

²⁰ SLAVÍK, J. : *Umění zážitku, zážitek umění :teorie a praxe artefiletiky- 1. díl*. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 200. s. 13 ISBN 80-7290-066-8.

²¹ tamtéž, s. 14

2.3.1.1. Výrazová hra a fikční světy

Výrazová hra je pevně spojena s fikčními světy, které pomáhá navozovat. Aby se účastníci mohli ponořit do hry a objevit její příslušný fikční svět, jsou nutná pravidla, kterými se ve hře řídí.

Výrazová hra může mít podobu individuální tvorby v rámci skupiny nebo tvorby společné, kde skupina aktivně spolupracuje na řešení zadání.²² V tomto duchu jsem strukturovala většinu her v „*Artefiletických setkání v přírodě*“, v aktivitách jsem použila obě složky, kvůli odlišné dynamice individuální a skupinové práce. Individuální aktivita fungovala víceméně jako úvod do tématu (aktivity „*Procházka*“, „*Život v lese*“, „*Stopa*“), kdy měl každý z účastníků prostor pro vlastní tvorbu, vlastní rytmus a čas na přemýšlení. V následující společné části aktivita skupiny vygradovala, účastníci museli komunikovat mezi sebou za účelem splnit zadaný úkol. Společná část aktivit obecně vyvolala v účastnících silnější prožitek než individuální část. Pro ilustraci uvádím úryvek ze své reflexe aktivity „*Procházka*“:

„ Společná část aktivity vyvolala ještě silnější prožitek než individuální část. Je přeci něco jiného sedět a nevidět, a jít a nevidět. Účastníci chyceni za ruce byli tak nuceni se spoléhat na ty, kteří šli před nimi a vedli je. V reflexi se shodli na tom, že pocit'ovali strach, ale také důvěřovali těm, kteří je vedli.“

Umění položit se do fikčního světa je mimořádně důležité pro artefiletiku. Fikční světy umožňují „*překročit svou fyzickou přítomnost, pár chvil na ni zapomenout a toulat se daleko za jejími hranicemi.*“²³ Ve fikčním světě se rýsuje prostor pro hluboké prožitky a zážitky z aktivit, které, pomocí promyšlených cílů, mají pomoci člověku porozumět sám sobě v různých typech lidských (kulturních) situacích.²⁴

Po fyzické stránce je ve fikčním světě možné využít „*propy.*“ Podle Slavíka jsou propy „*věci, na kterých se uskutečnila zdánlivá záměna ,něčeho' za ,něco jiného'. Jinými slovy, jedna věc se jakoby přesunula na místo věci jiné, zatímco první věc- nosič- z našeho*

²² SLAVÍK, J., WAWROSZ, P. : *Umění zážitku, zážitek umění :teorie a praxe artefiletiky- 2. díl*, Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2004 s.220, ISBN 80-7290-130-3.

²³ SLAVÍK, J. : *Umění zážitku, zážitek umění :teorie a praxe artefiletiky- 1. díl*, Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2001 s.163 ISBN 80-7290-066-8.

²⁴ SLAVÍK, J., WAWROSZ, P. : *Umění zážitku, zážitek umění :teorie a praxe artefiletiky- 2. díl*, Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2004 s. 285 ISBN 80-7290-130-3.

pohledu mizí.“²⁵ Jsou to předměty, které fungují jako vodítka do fikčního světa. Propy jsem využila i ve svém projektu, při pronikání do světa fikce skrze výrazovou hru.

V aktivitě „*Cesta*“ se propy staly fyzicky přítomné přírodniny (kámen, větev), které účastníci použili pro symbolické znázornění milníků svého života. Všem se podařilo proniknout do místa, odkud byli schopni ostatním vysvětlit události ze své minulosti, přítomnosti i přání do budoucnosti. Jeden z účastníků této aktivity, Michal, postavil z větviček a mechu malý srub a označil ho jako své vysněné obydlí. Asi bychom se zasmáli, protože v realitě by se do sroubku schoval leda skřítek, ale Michal se v jeho fikčním světě do role skřítky opravdu vžil.

Uvedu další příklad ze společné části aktivity „*Stopa*.“ Účastníci udupali prachový sníh na stěně menší jámy a označili dílo jako „*klouzačku*.“ Svažité terén jim připomínal skluzavku, můžeme tedy hovořit o propu. Ve vzniklém fikčním světě se pak klouzali po jejich skluzavce dolů a nevadilo jim, že sníh byl v realitě pramálo kluzký. Když měli v reflektivním dialogu vystihnout společné dílo jedním slovem, ozvala se slova jako: „*kopec*“, „*rychlost*“, „*super*“ a „*spolupráce*.“ Účastníci byli schopni se vrátit zpět do reality a zhodnotit jejich zážitky z fikčního světa.

2.3.1.2. Zážitek a reflektivní dialog

Další stěžejní artefiletické termíny, kterým věnuji pár řádek jsou zážitek a reflektivní dialog.

*„Prostřednictvím zážitku se fiktivní svět projevuje jako nepochybná součást duševní reality: vždyt' o fiktivním světě díky svému zážitku víme(tj. uvědomujeme si jej) a dovedeme vyprávět nebo přemýšlet o tom, co jsme v něm zažili.“*²⁶

Během výrazové hry účastníci „*zažívají*“ různé situace. Zážitek je navozen v prostoru fikčního světa a je pro každého účastníka výrazové hry navýsost subjektivní, velmi záleží na tom, jakými zkušenostmi (pre-koncepty) účastníci disponují. V dialogu si ověřujeme o porovnáváme své zážitky, můžeme s ostatními empatizovat, když prožili podobné zážitky jako my. Znovu bych ráda uvedla příklad z praxe.

V první aktivitě projektu, „*Cestě*“, se po vytvoření modelů z přírodnin účastníci vzájemně „*provedli*“ a okomentovali svá díla i díla ostatních. Marcela do svého modelu

²⁵ tamtéž, s.126

²⁶ SLAVÍK,J., WAWROSZ, P. : *Umění zážitku, zážitek umění :teorie a praxe artefiletiky- 2. díl.*, Praha:Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2004 s. 92 ISBN 80-7290-130-3.

zakomponovala nejen příjemné zážitky, ale i zážitek negativní, který popsala jako „obrovskou ránu“ v jejím životě. Ihned se ozvali ostatní účastníci s empatickými reakcemi a nabídkami s pomocí. Marcela byla viditelně dojata.

Tyto empatické projevy od účastníků byly možné, protože všichni sdíleli pre-koncept negativního zážitku Marcely a díky svým zkušenostem věděli, jak bolí.

„Děkuji přátelům, že mě drží.“ - Marcela

Na základě různých pohledů na věc /pre-konceptů se po výrazové hře odehrává tzv. reflektivní dialog.

Podle Slavíka, je reflexe po akci (reflektivní dialog) „*Zkoumavý návrat k tomu, co bylo zažito v nitru výrazové hry. Skládá se ze dvou navzájem neoddělitelných složek: (1) ze zpětného pohledu tvořícího a prožívajícího člověka na své vlastní aktivity, postoje a záměry (individuální složka) a (2) z porovnání vlastního zážitku se zážitky ostatních lidí v podobné situaci (sociální složka).*“²⁷

V mém projektu reflektivní dialog nemohl chybět, účastníků jsem se ptala pokaždé na tři otázky, týkající se právě prožité aktivity. Byla jsem ráda, že se příliš nezdráhali odpovídat a zajímali se i o názory druhých.

„*A bylo to i moc hezké, že se (člověk) dozvěděl o pocitech ostatních lidí, některé mě docela překvapily svou hloubkou.*“

-Soňa, v závěrečném hodnocení projektu

2.3.2. Zážitková pedagogika

Dostávám se k závěrečné kapitole „trilogie“ inspirací, které ovlivnily můj artefietický projekt-dílo. Poslední cíp trojúhelníku v Tabulce 1 (viz. strana 14) nese název „*zážitková pedagogika.*“ Proč je zážitková pedagogika součástí trojúhelníku? Především je to pedagogický směr, který je svým zaměřením na prožitek oblíbený a často používaný při volnočasových aktivitách, tj. aktivitách realizovaných mimo školní výuku či zaměstnání. Jelikož i můj projekt artefietických setkání v přírodě je volnočasovou aktivitou založenou na „*demokratické spolupráci zúčastněných mimo princip rozkaz-poslušnost,*“²⁸ budu se touto formou pedagogiky blíže zabývat.

²⁷ tamtéž s. 237

²⁸ HANUŠ R., CHYTILOVÁ L.: *Zážitkově pedagogické učení.* 1.vyd. Praha:Grada Publishing, 2009 s.22 ISBN 978-80-247-2816-2.

Nejprve- co je zážitková pedagogika?

„Zážitkovou pedagogiku chápeme jako teorii výchovy prožitkem a výchovy k prožívání.“²⁹

Metodika zážitkové pedagogiky se snaží pomocí záměrně navozených situací o vyvolání prožitku, jeho zpracování a následnou projekci do života skrze zkušenost.

V úvodu této práce jsem zmiňovala příklady zážitkově-pedagogických organizací, kterými jsou např. hnutí Outward Bound a jeho americká odnož, Project Adventure.

Teorie i metodika zážitkové pedagogiky se vyvíjely odlišně v různých zemích, braly v úvahu jejich kulturní, sociální i geografická specifika. Mne jednoznačně nejvíce zajímal vývoj zážitkové pedagogiky v Čechách.

2.3.2.1. Zážitková pedagogika v Čechách

První a současně nejznámější organizací zabývající se zážitkovou pedagogikou v České republice je Prázdninová škola Lipnice. Její počátky sahají do období šedesátých let minulého století, kdy se pro vesměs tábornické aktivity v přírodě zavedl pojem „*tábornická škola*“,³⁰ aby se odlišily od klasické turistiky. Tábornické školy se zabývaly zálesáckými a sportovními aktivitami, v návaznosti na české trampské hnutí a organizace jako Junák a Liga lesní moudrosti.

Počátek sedmdesátých let byl časem experimentování s možnostmi výuky v přírodě. Projekt Gymnasion přichází s novým konceptem zážitkové pedagogiky ve stylu antiky a antickými ideály kalokagathie³¹ - holistického rozvíjení osobnosti.

K poznávání přírody skrze tábornictví a turistiku se připojují umělecké činnosti (např. hudba, tanec, divadlo), sporty (jízda na kole, horolezectví atd.) a různé hry. Souhrnně byly tyto aktivity nazvány „moderními formami pobytu v přírodě a turistiky“. V roce 1977 vznikla Prázdninová škola Lipnice, která si kladla za cíl pomocí zmíněných aktivit připravovat mládež k samostatnosti a soběstačnosti, uvědomovat si kulturní i společenské souvislosti, rozvíjet se skrze bohaté prožitky a zkušenosti, naučit se čelit duchovní prázdnotě i materialismu³².

Česká zážitková pedagogika, v čele s Prázdninovou školou Lipnice, je na rozdíl od zahraničních konceptů zážitkové pedagogiky specifická v důrazu na zážitkově pojaté hry-

²⁹ HANUŠ R., CHYTILOVÁ L.: *Zážitkově pedagogické učení*. 1.vyd.Praha: Grada Publishing, 2009 s. 18, ISBN 978-80-247-2816-2.

³⁰ Tamtéž s. 13

³¹ Tamtéž s. 14

³² Tamtéž s. 16

pracuje s pojmy „**prožitek, hra a evaluace**.“³³ Hry jsou hlavním médiem ovlivňování účastníků, umožňují navození procesů a situací, v kterých účastníci pomocí prožitku objevují nové, pozitivní zkušenosti a dovednosti, potřebné pro bohatý život.

V porovnání s klasickou pedagogikou má zážitkově- pedagogický směr jistá specifika:

- účast na aktivitách je dobrovolná
- důležitou roli hraje motivace
- spolupráce v týmu je klíčová pro dosažení cíle
- problémy mají vícero řešení (nejenom jedno)
- uplatňuje se učení pomocí důsledků vlastního jednání³⁴

K tomuto výčtu specifík bych ještě dodala, že je v zážitkově-pedagogických aktivitách nutné zohlednit úroveň fyzických i mentálních schopností účastníků, jejich věk, a sestavit odpovídající aktivity.³⁵ V případě věkové skupiny artefiletických setkání v přírodě se ale praxe rozchází s teorií- po problémech se sháněním účastníků (jelikož účast na projektu je samozřejmě dobrovolná) jsem byla ráda, že jsem sehnala skupinu 8- 10 účastníků s velkým věkovým rozhraním, od osmi let do čtyřiceti tří let. Jak se později ukázalo, věkový rozdíl byl menší překážkou, než jsem očekávala.

2.4. Společné průniky land artu, artefiletiky, environmentální výchovy a zážitkové pedagogiky

Zážitková pedagogika je tak jednou ze čtyř inspirací, které pomáhaly dotvářet můj projekt artefiletických setkání v přírodě. Ostatní již zmíněné inspirace jsou land art, artefiletika a environmentální výchova. V této kapitole se pokusím uvést společné průniky těchto směrů. Jako doprovodný vizuál může opět sloužit Tabulka 1 (str. 14).

2.4.1. Přírodní prostor

Přírodní prostor je veličina, která je společná všem objektům v Tabulce 1. Ačkoli pro tvorbu artefiletického díla není přírodní prostor podmínkou, je podle mě pro ni výhodou.

³³ HANUŠ R., CHYTILOVÁ L.: *Zážitkově pedagogické učení*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2009 s. 17 ISBN 978-80-247-2816-2.

³⁴ tamtéž s. 83

³⁵ tamtéž s. 120

Příkladem je aktivita občanského sdružení *Velký vůz*,³⁶ které pořádá zážitkově-pedagogické i artefietické aktivity v přírodě.

Podle Hanuše a Chytilové, kteří používají termín „*přírodní výchova*“, je příroda „*naší nejlepší, nejkutečnější a nejpravdivější ‚dílnou lidskosti‘ - dílnou našeho utváření, kultivace, vedení a výchovy.*“³⁷

Pozitivní roli přírody v kontextu volnočasové aktivity, zde Skauta- Junáka, cituji z diplomové práce Heleny Paříkové, která zabývá tématem vztahu člověka a přírody³⁸:

2.4.1.1. 3 funkce vztahu člověka k přírodě:

a) příroda jako zdroj uspokojení základních instinktivních potřeb, které jsou člověku pevně vtištěny a pokud nejsou v dětství uspokojeny, vedou k deformaci člověka současnou civilizací

b) život v přírodě jako prostředek k jejímu poznávání v širších souvislostech (studium odborné literatury pro pochopení obecných otázek soužití člověka s přírodou, porozumění strategii trvale udržitelného růstu a systematické zabývání se omezováním našich nadbytečných potřeb) a zároveň k její ochraně

c) pobyt v přírodě jako nástroj ke zvyšování odolnosti dětí a k získávání mnoha užitečných dovedností.

2.4.2. Práce s prožitkem

Jak již bylo řečeno, česká koncepce zážitkové pedagogiky se zaměřuje především na prožitek účastníků, který je východiskem výchovných situací, které jsou posléze podrobeny evaluaci. Tato metodika má mnoho společného s artefietickou metodou, která používá termíny jako „*pedagogické dílo*“ (hra), „*reflexivní dialog*“ (evaluace hry) a zkušenostní přesahy do společenských a kulturních sfér života.

³⁶ *Velký vůz: občanské sdružení pro rozvoj osobnosti* [online].c2005.[cit.13.dubna 2013]. Dostupné na WWW: < <http://www.velkyvuz.cz/>>.

³⁷ HANUŠ R., CHYTILOVÁ L.: *Zážitkově pedagogické učení*.1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 82 ISBN 978-80-247-2816-2.

³⁸ PAŘÍKOVÁ, H., *Skauting a příroda – role přírody při uplatňování skautské ideologie: Diplomová prác.*, Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, 2009. Vedoucí práce: Mgr. Pavel Klvač.

Artefiletika a zážitková pedagogika sdílejí důraz na psychosociální vývoj člověka skrze prožitek, ale artefiletika je přeci jenom vzdělávací obor, který se věnuje otázkám vizuální kultury za účelem kulturního obohacení. Zážitková pedagogika se nesnaží předávat účastníkům edukativní informace z nějakého konkrétního oboru, ale může si z různých oborů (výtvarná a hudební výchova, drama atd.) „vytáhnout“ potřebné obsahy, témata nebo konkrétní postupy, které využívá pro osobnostní a sociální rozvoj člověka, který je jejím konečným cílem.

Funkce prožitku v českém land artu je také zřejmá. Umělci přicházeli do přírody především za jejím poznáním, za jejím prožíváním. Přicházeli s pokorou, s tím, že se mají od přírody co učit, že příroda je moudřejší než umělý průmyslový svět.

*„Utilitární, technokratická civilizace se (však) postavila proti přírodě (ale) člověk ... přesto podvědomě cítí, že mu schází něco prapůvodního, co přesahuje všední, prvoplánové vztahy. Touží po nevšedním...“*³⁹

-Vladimír Havlík

2.4.3. Reflexe a sebereflexe

Reflexe je taktéž důležitý společný pojem. Zážitková pedagogika jej nazývá evaluací, artefiletika reflektivním dialogem; oba termíny mají svá specifika, ale v obecném smyslu jsou si velmi podobné. Jde o to zamyslet se nad aktivitou, nad tvorbou, nad sebou. Zážitkově pedagogická reflexe může mít individuální nebo společnou formu, podle Hanuš a Chytilové je reflexe *„nezbytná pro uvědomění si a pochopení dané zkušenosti, ztotožnění se s ní.“*⁴⁰ Individuální forma reflexe má velký význam v hnutí Outward Bound, kde účastník stráví několik hodin až dnů osamoceným pobytem mimo civilizaci sebereflexí.⁴¹ V artefiletice se pohlíží na reflexi jako návrat k zážitkům v artefiletické aktivitě. Skládá se ze dvou složek- zaprvé z reflexe vlastních zážitků v aktivitě, za druhé z porovnání těchto zážitků se zážitky ostatních, kteří prožili obdobnou situaci, skrze reflektivní dialog. Záměrem reflexe je prozkoumání, porovnání a výklad zážitku.⁴²

³⁹ ZHOŘ, I., HORÁČEK R., HAVLÍK V.: *Akční tvorba*. 1.vyd. Olomouc: Ped. fakulta University Palackého, 1991, s. 77 ISBN 80-7067-074-6.

⁴⁰ HANUŠ R., CHYTILOVÁ L.: *Zážitkově pedagogické učení*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 21, ISBN 978-80-247-2816-2.

⁴¹ tamtéž s.22

⁴² SLAVÍK, J.: *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky- 1. díl*, Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2001, s.270 ISBN 80-7290-066-8.

Tvorba a reflexe jdou v českém land artu ruku v ruce. Podle Josefa Blumla je tvorba land artového díla sebereflexí pro samotného umělce i pro diváka. Umělec skrze tvorbu nachází v přírodě pocit sebeuvědomění, zajímá se o podstatu jeho bytí.⁴³

Bluml pokračuje s vysvětlením dopadu díla na diváka, parafrázuje umělce Václava Cíglera: „*Jedním z důležitých dopadů na diváka je sebereflexe, potvrzení vlastní existence. Člověk si má uvědomit sama sebe tady a teď, své možnosti i omezení. Umělec – projektant může nabídnout prostor odpovídající lidské psychice a rozvíjející možnosti recepce.*“⁴⁴

2.5. Projektové aktivity

Po období úvah bylo prvním a hlavním krokem k realizaci projektu stanovení jeho osnovy tak, aby vytvořila holistickou zkušenost pro účastníky projektu. Kladla jsem si následující otázky:

- 1) „*Co chci účastníkům předat?*“
- 2) „*Jaké poznatky a zážitky týkající se přírody by si měli s sebou odnést?*“
- 3) „*Jak vytvořit sérii aktivit, které by na sebe tematicky navazovaly?*“

Účastníkům jsem především chtěla nabídnout ochutnávku aktivit v prostředí lesa, která by je zaujala. Když je bude bavit tvorba v přírodním prostředí, je pravděpodobné, že se do přírody budou vracet. Aktivity by měly nést hlubší poznání přírody, než běžná turistika.

„...*(Člověk) se ocitá v kladném vztahu k přírodě nanejvýš jako turista.*“⁴⁵ (Vladimír Havlík)

Chtěla jsem účastníkům přírodu předvést jako prostředí vhodné k odpočinku, k zamyšlení se nad životem a alespoň na chvíli je „vytrhnout“ z průměrné každodennosti průmyslového světa. V návaznosti na civilizační rušný životní styl jsem měla v plánu jim nabídnout „alternativu“- zkusit si, jaký by byl život v lese, setkávat se s přírodními materiály (které jsou podle mě dokonalejší, než výrobky vyrobené člověkem) a poznávat je. Joseph Cornell ve své publikaci *Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem* píše: „*Jak postupně začínáme vnímat vazbu, která nás pojí s ostatními živými bytostmi, naše jednání se*

⁴³ BLUML, J., *Reakce českých umělců na vznik Land artu v 60. letech 20.století: zdroje-inspirace-přesahy*: bakalářská práce. Plzeň:Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta pedagogická, 2010. s. 12 Vedoucí práce: Mgr. et MgrA. Stanislav Poláček.

⁴⁴ tamtéž s.42

⁴⁵ ZHOŘ, I., HORÁČEK R., HAVLÍK V.: *Akční tvorba*.1.vyd. Olomouc:Ped. fakulta University Palackého, 1991 s. 77 ISBN 80-7067-074-6.

nenásilně a přirozeně stává čím dál harmoničtějším a začínáme si uvědomovat potřeby všech tvorů. ⁴⁶

S autorem vřele souhlasím, asi bych to neřekla výstižněji. Jeho citace má mnoho společného s mým hlavním cílem pro projekt: poznávání sebe sama skrze poznávání přírody, v přírodním prostředí.

V důsledku poznávání a snad i porozumění přírody se dá očekávat, že člověk nebude přírodě ubližovat, ale bude ji ctít. Abych tento bod rozvedla v aktivitách, chtěla jsem do nich vložit i nějaké environmentální/ ekologické prvky.

Nakonec pomocí inspirací z land artu, artefietiky, zážitkové pedagogiky i environmentální výchovy jsem vytyčila následující témata jako důležitá pro svůj projekt v přírodě:

- 1) Poznávání přírodnin
- 2) Adaptace na přírodní prostředí
- 3) Poznávání života v lese
- 4) Lidská stopa v krajině
- 5) Úcta k lesu

Proč zrovna tato témata, v tomto pořadí?

Toto pořadí mi přišlo logické. Začínám se seznámením účastníků s fyzickými složkami lesa, tj. přírodním materiálem, který se přímo v lese nachází. Účastníci s ním dostanou možnost pracovat.

Pokračuji adaptací na přírodní prostředí lesa, kde se soustředím na smyslové poznávání lesa především sluchem a hmatem. Úmyslně vynechávám zrak, jako hierarchicky nejvyšší lidský smysl, abych rozvíjela smyslovou citlivost ostatních smyslů (rozvíjení čichu a chuti v zimním lese jsem spatřila jako problematické, tak jsem je opomněla). V jistém smyslu je to příprava na třetí aktivitu. Ve třetím bodu poznáváme nejen přírodniny, ale i to, jak se v lese žije. Zde se nabízí srovnání s životem v přírodě a konzumním životem civilizace. Byla bych ráda, kdyby o tom účastníci popřemýšleli. Po všeobecném poznání lesa se orientuji na více „abstraktní“ hodnoty- zamyšlení se na svoji „stopou“ v přírodě (inspirováno především environmentální výchovou a ekologií) a v neposlední řadě se pokusím vyzdvihnout nutnost respektu a úcty k lesu a všemu co se v něm nachází.

⁴⁶ CORNELL, J.: *Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem*, Praha: Portál, 2012 s.12 ISBN 978-80-262-0145-8.

Během úvah nad aktivitami jsem rozvíjela i fyzickou a časovou podobu projektu, která se posléze ještě měnila. Původní plán byl takový, že bych realizovala pět samostatných výše jmenovaných aktivit v přírodě a ty ohraničila seznamovacím setkáním s účastníky na začátku, aby se účastníci mezi sebou poznali (dle doporučení Zdeňky Všelkové vyplývající z její bakalářské práce- „*Poznat skupinu, pokusit se o první kontakt s potenciálními účastníky projektu ještě před začátkem realizace.*“⁴⁷) a zakončila závěrečným setkáním, kde bych s účastníky konsolidovala hodnocení celého projektu.

Aktivity se měly zvládnout během pěti týdnů, každá aktivita byla naplánována na dobu dvou až tří hodin o víkendu s tím, že se účastníci povinně zúčastní celé série aktivit. Úskalí tohoto přístupu a svůj následný postup blíže popíši v praktické části této práce.

2.6. Cíle projektu

Od hlavních témat aktivit se začaly odvíjet jejich bližší detaily a cíle. Často jsem se vracela ke svému primárnímu, ideálnímu cíli- „*poznávání přírody i sebe sama skrze zúčastnění se série tvořivých aktivit, realizovaných v přírodním prostředí.*“ Bylo tedy nasnadě, aby cíle a náplň série aktivit obsáhla myšlenky a zásady land artu, environmentální výchovy, artefiletiky a zážitkové pedagogiky; abych našla harmonii mezi těmito prvky pomocí stanovení odpovídajících cílů. V Tabulce 2 uvádím hrubý nástin cílů projektu:

Inspirace	Cíle
Land art a artefiletika	Výtvarné cíle, tvořivé cíle
Artefiletika a zážitková pedagogika	Seberealizační cíle, komunikační cíle, empatické cíle
Land art a environmentální výchova	Environmentální cíle

Tabulka 2

Cíle jednotlivých aktivit jsem detailněji rozdělila na cíle konstruktivní, významové, prožitkové a empatické, po vzoru artefiletických uměleckých konceptů. V plném znění jsou k dispozici v praktické i přílohové části práce.

⁴⁷ VŠELKOVÁ, Z.: *Výtvarný výraz jako nástroj primární prevence: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta pedagogická, 2011. s.86 Vedoucí práce: PhDr. Martina Komzáková

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Nečekané problémy s realizací projektu

Úryvek z reflektivního deníku , 22.11.2012

„Plnou parou sháním účastníky svého projektu, zatím přes sociální sítě, ale chystám se i některé obvolat. Moc lidí se do projektu nehrne, myslím, že těch 5 setkání vnímají jako přílišný závazek. Malinko upravím ,poutač, ‘ napiši, že nejde vysloveně o malířské nebo fyzicky náročné aktivity. Uvidíme...“

Tento záznam z mého reflektivního deníku shrnuje největší překážku, se kterou jsem se potýkala ještě před realizací projektu. Překážka byla jednoznačná- účastníci se do projektu „nehřnuli,“ protože nemohli nebo nechtěli upustit od jejich víkendových plánů. Docházet na aktivity sedm týdnů v kuse jim připadalo jako příliš dlouhá doba.

Ke 25. listopadu 2012 se mi podařilo sehnat 4 účastníky, se kterými jsem v ten den realizovala seznamovací setkání v hospůdce v blízkém okolí Šídlovského rybníka. Dostavili se Patrik (44 let), Miloš (33 let), Jiří (25 let) a Jitka (23 let), mimo Jitky se ostatní mezi sebou znali. Ze setkání jsem měla smíšené pocity. Mrzelo mě, že dorazili jen 4 účastníci, na druhou stranu jsem byla ráda i za ně.

Setkání proběhlo podle předem připravené osnovy:

uvítání—krátká diskuze—vysvětlení pojmů—ukázka powerpointové prezentace o land artu—logistická sdělení—sepsání očekávání od projektu—motivace na první aktivitu. Měla jsem pocit, že účastníky prezentace o projektu zaujala, přesto mi někteří dali najevo, že se projektu v celém jeho rozsahu věnovat nemůžou. Také prostředí hospůdky v dekoru dřevěného srubu, které jsem původně vybrala jako tematické pro projekt v přírodě nebylo příliš vhodné pro prezentaci, jelikož ostatní hosté nás zvědavě pozorovali, což mě osobně přivádělo do rozpaků.

Rozešli jsme se s tím, že si účastníci sepsali svá očekávání od projektu a že je budu informovat o termínu konání první aktivity.

3.1.1. Pokračuji v hledání

Při konzultaci s vedoucí práce, doktorkou Komzákovou, mi ale bylo vysvětleno, že artefietické aktivity při tomto malém počtu účastníků realizovat nelze, ideální počet

účastníků by byl mezi osmi až deseti účastníky. Podle Liebmann ⁴⁸ je vhodný počet členů v „malé“ výtvarné skupině 6 až 12, jelikož

- 1) „Členové jsou schopni zachovávat oční i slovní kontakt se všemi ostatními členy.“
- 2) „Lze dosáhnout skupinové koheze.“
- 3) „Každý člen má k dispozici určitý čas pro zapojení do diskuze.“
- 4) „Je zde dostatek lidí k tomu, aby podpořili interakci a volný tok nápadů a zvládli úkoly skupiny.“ ⁴⁹

Přiznám se, že tento zvrat událostí, ač oprávněný, byl pro mě demotivující. O zahájení projektu v prosinci 2012 nemohla být řeč, místo toho jsem měla za úkol během prosince sehnat vhodnou a dostatečně velkou skupinu na projekt, který se měl realizovat v lednu a únoru 2013.

Řekla jsem si, že když mí kamarádi z řad studentů nemají o zkouškovém období čas, budu hledat nějakou organizovanou skupinu, která by si čas na projekt mohla udělat. Moje první myšlenka padla na členy oddílů Skauta-Junáka.

Úryvek z reflektivního deníku, 11.12.2012

„První, koho jsem zkoušela ‚nalákat‘ na účast v projektu byli skauti. Vedoucí oddílu roverů, moje známá, mi však odepsala, že její družina nemá na aktivity čas. Vedoucí jiného skautského oddílu mi dal kontakt na onu vedoucí roverů, tak se utvořilo hezké kolečko.“

Posléze jsem ještě kontaktovala mluvčího plzeňských skautů, který mi vyšel vstříc a obeslal vedoucí plzeňských skautských oddílů s moji nabídkou projektu v přírodě, s tím, že mě bude informovat v případě kladných reakcí. Nedostala jsem žádnou zpětnou vazbu.

Skauti byli ze hry a já jsem přemýšlela o jiných možnostech. Vyhledala jsem si seznam základních uměleckých škol, sportovních klubů a dalších plzeňských organizací. Především jsem potřebovala, aby případní účastníci projektu měli čas zúčastnit se všech plánovaných aktivit.

Úvaha o časovém faktoru mi vnukla myšlenku kontaktovat dětský domov Domino ⁵⁰. Doufala jsem, že by děti a mladiství z dětského domova měli na aktivity v přírodě čas.

⁴⁸ LIEBMANN, M.: *Skupinové arteterapie: nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci*, Portál, Praha 2010, s. 22 ISBN 978-80-7367-729-9

⁴⁹ tamtéž.

⁵⁰ Více na < <http://dddomino.webgarden.cz/>>.

Na základě ankety na webových stránkách dětského domova se děti vyjádřily, že by „upřednostnily více aktivit, her, výletů,“⁵¹ vypadalo to tedy, že by mohli mít o aktivity zájem. Napsala jsem kontaktní osobě dětského domova, která dále kontaktovala vedoucí jednotlivých rodinných skupin s dotazem zdali by měly děti zájem zúčastnit se projektu. Přiložila jsem cíle a osnovy aktivit, aby si vedoucí z dětského domova mohli udělat dobrý obrázek o projektu.

Těsně před vánočními svátky mi přišla odpověď- děti o aktivity nemají zájem. To mě nadmíru znepokojilo.

Ještě jsem ale měla „poslední“ šanci. Přes spolužačku jsem kontaktovala její matku, která pracuje jako vychovatelka v rokycanské základní škole a ochotně mi nabídla, že bych při pravidelných vycházkách na rokycanskou Stráň mohla s dětmi realizovat svůj projekt. I tato velkorysá nabídka ale měla svá úskalí:

- 1) musela bych z velké části přepracovat projekt na míru „prvňáčkům,“ se kterými jsem neměla žádné pedagogické zkušenosti,
- 2) musela bych nějakým způsobem rozdělit velkou skupinu asi třiceti žáků na menší celky,
- 3) na aktivity byl velmi omezený čas, cca 1 hodina za den,
- 4) musela bych dojíždět do Rokycan a seznámit se s tamějším prostředím.

3.1.2. Rozuzlení situace

Účastníky na svůj projekt jsem nakonec sehnala na začátku ledna 2013, klíčová byla změna časového formátu aktivit- namísto jedné aktivity na víkend jsem zorganizovala „artefiletický víkend,“ s tím, že jsem měla v plánu realizovat seznamovací setkání a první dvě aktivity v sobotu, třetí a čtvrtou aktivitu v neděli a poslední aktivitu s hodnotícím setkáním o následujícím víkendu.

K mému potěšení se na artefiletický víkend přihlásilo 8 účastníků, kteří se pokusí absolvovat i poslední aktivitu, která se konala týden poté.

⁵¹ *Dětský domov Domino* [online].c2012.[cit.15. dubna 2013]. Dostupné na WWW: < <http://dddomino.webgarden.cz/>>.

3.2. Detaily realizovaného projektu

Artefiletický víkend

Účastníci (v kurzívě uvedeni ti, kteří se zúčastnili i páte aktivity „Stopa“) ⁵²	<p>Miloš (33 let)- elektrikář</p> <p>Pavel (31 let)- mechanik</p> <p>Soňa (34 let)- poštovní doručovatelka</p> <p>Jiří (25 let)- student VŠ</p> <p>Jakub (8 let)- student ZŠ</p> <p>Marcela (43 let)- lektorka ekonomie</p> <p>Michal (17 let)- student SŠ</p> <p>Štěpánka (15 let)- studentka gymnázia</p>
Datum konání , aktivity	12. ledna 2012 : seznamovací setkání, „Cesta,“ „Procházka“
	13. ledna 2012: „Život v lese,“ „Dopis pro strom“
Místo konání	Les v blízkém okolí Zbůchu
Základna	Venkovská chalupa v obci Týnec

Aktivita „Stopa“

Účastníci	<p>Miloš (33 let)- elektrikář</p> <p>Pavel (31 let)- mechanik</p> <p>Soňa (34 let)- poštovní doručovatelka</p> <p>Jiří (25 let)- student VŠ</p> <p>Jakub (8 let)- student ZŠ</p> <p>Alice (20 let)- studentka VŠ</p> <p>Tereza (40 let)- lékárnice</p> <p>David (15 let)- student gymnázia</p> <p>Petr (13 let)-student gymnázia</p>
Datum konání, aktivita	20. ledna 2012 : „Stopa,“ hodnotící setkání
Místo konání	Les v okolí Šídlovského rybníka, Plzeň-Bolevec

Aktivita se mohly dát do pohybu, osud mi byl nakloněn. V následující části popíši konečný průběh projektu a podložím jej vizuální i textovou dokumentací. Na začátku každé aktivity uvádím její zastřešující téma (viz. strana 24) a přikládám její cíle (v artefiletickém formátu složek výtvarného zážitku), které jsem od ní očekávala. Věřím, že budou můstkem pro

⁵² Pro potřeby kazuistiky byla jména účastníků pozměněna.

pochopení následné hodnotící části textu, kde se zamýšlím nad tím, do jaké míry byly očekávané cíle splněny a vyzdvihuji klíčová zjištění z průběhu aktivit.

3.3. Stručné popisy aktivit a jejich hodnocení

3.3.1 Úvodní setkání

(Pro plné znění struktury příprav úvodního setkání a podrobnou reflexi průběhu viz. Přílohová část, strana IV)

3.3.1.1. Artefiletické cíle setkání:

<p><u>Konstruktivní:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Seznámení účastníků mezi sebou.• Přiblížení artefiletického projektu účastníkům, který všichni z účastníků budou absolvovat.• Seznámení účastníků s uměleckými díly vybraných land artových umělců.
<p><u>Významový</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Významem úvodního setkání je uvést historii, reálie a formy land artu, aby účastníci mohli na tuto tradici navázat v následujících aktivitách.
<p><u>Prožitkový:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Účastníci jsou konfrontováni s mnoha druhy děl, mají možnost se k nim vyjádřit.• Účastníci aktivně diskutují o jejich vlastních zážitcích z tvorby v přírodě.
<p><u>Empatický:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Účastníci mají možnost poznat vztah mezi dílem umělce a krajinou, je krajina opravdu tímto dílem obohacena?

3.3.1.2. Průběh úvodního setkání

Úvodní setkání účastníků si kladlo za cíl seznámit účastníky s artefiletickým projektem a také je seznámit mezi sebou, jelikož nějací se mezi sebou dosud neznali. Jelikož účastníci byli umělečtí laici, připravila jsem si powerpointovou prezentaci jako uvedení do uměleckého směru land art. V této prezentaci jsem pojednávala o vzniku land artu v USA a České republice, o reprezentativních umělcích a jejich dílech.⁵³ Úvod této prezentace fungoval i jako vizuál pro diskuzi s účastníky o tom, zdali je tvoření v přírodě „uměním.“ Po shlédnutí prezentace jsem účastníky instruovala, aby sepsali svá očekávání od projektu. Očekávání si účastníci nechali při sobě, aby je mohli použít jako odrazový můstek při

⁵³ Kompletní powerpointová prezentace je k nahlédnutí na příloženém CD.

závěrečném hodnocení projektu. Nakonec jsem účastníky „navnadila“ motivací na první aktivitu.

3.3.1.3. Hodnocení úvodního setkání

Splnění cílů

Cílem úvodního setkání bylo především **seznámit účastníky s land artem**, který bude fungovat jako „poučené“ umělecké srovnání s jejich vlastní tvorbou v nadcházejících aktivitách. V prezentaci o land artu jsem se pokusila zachytit široké možnosti americké a české tvorby, od Roberta Smithsona po Zorku Ságlovou, aby účastníci měli široké spektrum inspirací pro jejich vlastní tvorbu. Myslím, že tento cíl jsem splnila.

Interaktivní **diskuze** v úvodní části prezentace byla také důležitým prvkem tohoto setkání. Byla to forma aktivizační motivace a posluchači se opravdu aktivně zapojovali a rozpovídali se o jejich tvorbě v lese, zejména v jejich dětství. V tvorbě v přírodě tak nebyli žádnými nováčky a měli předpoklad k tomu zvládnout plánované aktivity.

Klíčové momenty/zjištění

Při úvodním setkání se velmi projevila úloha „**bezpečného**“ **domácího prostředí**. Jako prezentující jsem byla téměř bez stresu a myslím, že se pocit pohody odrazil i v aktivní diskuzi účastníků, neobávali se vyjádřit své názory, protože jsme nebyli nikým ani ničím rušeni. (Pro srovnání s „ohrožujícím“ prostředím restaurace viz. strana 26).

Nenahraditelnou úlohu v představení tématu land artu sehrála v úvodním setkání **powerpointová prezentace**. Účastníci byli zpočátku nesví, široký pojem „aktivity v přírodě“ nedokázali konkretizovat, ale prezentace jim náplň projektu objasnila, alespoň podle Michala. Cituji jeho očekávání od projektu:

„Milá Lucko, původně jsem očekával nějaké aktivity, kde by jsi zkoumala něco ve smyslu jak se bude chovat banda lidí, když mají něco dělat... Jakmile zaznělo slovo ‚umění,‘ lekl jsem se. Ale po shlédnutí prezentace to bylo všechno v pohodě. Těším se, že nám v lese ukážeš nějaká pěkná místa. Sám to беру jako jakési uvolnění, uklidnění a snad najdu i trochu klidu po náročném týdnu.“

Následně při cestě do lesa na aktivitu „Cesta“ mě příjemně překvapila Soňa, která po shlédnutí prezentace o land artu dokázala nabyté poznatky aplikovat v reálu. U cesty si například všimla cedule zákazu skládky a označila ji žertovně jako land art, který vymezuje

prostor. Podruhé se Soňa spontánně zastavila, aby obdivovala křivolaký strom u cesty: „Pěkný strom, co už asi má za sebou.“ Presentaci hodnotím jako klíčovou pro její porozumění.

Obrázek 1: Sepisování očekávání od projektu

3.3.2. Aktivita: „Cesta“

Téma 1 : Poznávání přírodnin

(Pro plné znění struktury příprav a podrobnou reflexi průběhu aktivity viz. Přílohová část, strana V)

3.3.2.1. Artefietické cíle aktivity:

Konstruktivní:

- Vybudování modelu z přírodních materiálů, které se nacházejí v okolí.
- Poznávání specifik přírodního materiálu pomocí smyslů (zraku, hmatu)

Významový

- Efektivně zvolit a přiřadit přírodní materiály ke svým prožitkovým bodům na „Cestě.“

Prožitkový:

- Užít si pobyt v přírodě, znovu se vrátit ke svým dosavadním prožitkům spojených s přírodou a podělit se o ně s ostatními účastníky.
- Povzbudit individualitu účastníků a jejich radost z tvorby díla, který je jedinečným originálem, umělecky i materiálově.

Empatický:

- Naslouchání výkladu ostatních o jejich životní cestě, pochopení jejich osobnosti v kontextu dosavadních zážitků.

3.3.2.2. Průběh aktivity

Jak jsem již zmiňovala v teoretické části práce, tato aktivita měla za cíl seznámit účastníky s tvorbou z přírodních materiálů během individuální části aktivity, ve společné části měli

účastníci vysvětlit ostatním svůj model životních událostí. S účastníky jsme se postavili do kruhu, kde jsem zadala téma aktivity : „*Zkuste každý vyrobit symbolický model cesty vaším životem z materiálů, které najdete tady v lese, s důrazem na své dosavadní zážitky spojené s přírodou.*“

„Zadání aktivity účastníci vesměs pochopili, několik se jich ještě ptalo na upřesnění. Ihned se dali do práce, obcházelí okolní krajinu a vybírali si ideální místo pro jejich „Cestu.“ Pracovali tiše, schovaní v porostu. Použili rozličné přírodní materiály, které našli v okolí: šišky, mechy, klacky, listí... Velice šikovně využili nejenom přírodniny, které mohli jednoduše přenášet, ale i ty, se kterými nemohli hýbat, např. staré pařezy, kmeny a svažující se lesní terén.“
(z reflexe akce)

Obrázek 2: Štěpánka tvoří.

Obrázek 3: Marcela provází svou „Cestou.“

Druhá, společná část aktivity navazovala na individuální část. Po dotvoření modelů zážitků spojených s přírodou měli účastníci za úkol jejich „Cestu“ vysvětlit ostatním.

Toto zvládli všichni mimo malého Jakuba, který se ostýchal mluvit před tolika lidmi. Na konci této části jsem účastníkům ukázala barevný výtisk díla Ivana Kafky „*Lesní koberec pro náhodného houbaře,*“ ve kterém umělec pracuje s listím. Fungoval jako podklad a zároveň jako srovnání s vlastní tvorbou účastníků. Dílo účastníci přijali kladně.

Na závěr jsem účastníkům položila 3 reflektivní otázky a sdělila motivaci na následující aktivitu „*Procházka.*“

3.3.2.3. Hodnocení aktivity

Splnění cílů

Aktivita měla dva hlavní cíle: **poznávat přírodní materiál** s jeho specifiky a popřemýšlet nad svými **dosavadními zážitky týkajícími se přírody** pomocí realizace modelu životní cesty. Přírodní materiál byl opravdu hojně využit, překvapilo mě, že někteří účastníci nepostavili jejich „Cestu“ jen na smyslových poznacích o materiálech, ale i poznatků významových- v tomto ohledu vyniká Štěpánka, která svůj model postavila na významech. Větev ve Štěpánčině díle byla uschlá a bledá (symbolizovala smrt) a pařez byl spatřen jako bytelný symbol toho, že člověk s bohatými zkušenostmi a pevnými hodnotami je silný, nenechá se zvíkat. Mech v díle Soni byl jásavě zelený a měkký, označoval tedy cosi dobrého a příjemného.

Důležitým cílem aktivity byla také **komunikace** a následná **empatie** mezi účastníky. Účastníci vždy naslouchali tomu, kdo mluvil o svém díle a vyjadřoval tím své víceméně intimní zážitky, minulost a tužby. Pro někoho jistě nebylo jednoduché se takto „otevřít.“ Myslím ale, že kolektiv byl v naslouchání uctivý a plný pochopení, což bylo nejlépe ilustrováno na příkladu Marcely, která se nacházela v náročné životní situaci a ocenila podporu ostatních:

„... Cesta pokračuje docela světlá, že jo, pár překážek symbolizuje sem tam něco, nějaký problémy, práce, život, děti rostou, občas samozřejmě výlety do přírody. A začíná přes můj život obrovská rána. Prožitek, avšak přátelé okolo mě drží a začíná nějaké rozcestí, kdy nevím jak to bude vypadat dál ... Děkuji přátelům, že mě drží, jsme moc rádi, a ta příroda, ty vandry, to je samozřejmě nádhera... Nelituju toho co bylo a doufám, že bude líp.“

-Marcela v reflexi po akci

Klíčové momenty/zjištění

Účastníky tvorba z přírodnin bavila, označili ji jako zajímavou. Někteří byli nadšeni, že se mohli vrátit do svých dětských let, kdy měli možnost si v lese hrávat a stavět např. domečky pro skřítky.

V reflexi po akci byla **rodina** asi nejčastěji citována jako nejdůležitější bod na „Cestách“ účastníků. Následovala **příroda a přátelé**.

3.3.3. Aktivita: „Procházka“

Téma 2 : Adaptace na přírodní prostředí

(Pro plné znění struktury příprav a podrobnou reflexi průběhu aktivity viz. Přílohová část, strana VI)

3.3.3.1. Artefiletické cíle aktivity:

Konstruktivní:

- Vytvoření artefaktu z papíru poslepu a tím zvyšovat smyslovou citlivost. Seznámení s „bezděčnou“ tvorbou na způsob happeningu.
- Podnítit estetické cítění a tvořivost při intuitivním zařazení díla-objektu do prostoru krajiny.

Významový:

- Porovnání významu tmy a světla v aktivitě, jaké mají účinky na účastníka?

Prožitkový:

- Vyvolání silného prožitku a upevnění pocitu důvěry k ostatním účastníkům procházky, konfrontace strachu z neznáma.
- Podnítit citlivé vnímání lesního terénu a jeho nerovností, bez smyslu zraku.

Empatický:

- Procvičení spolupráce mezi účastníky skrze neverbální komunikaci ve ztížených podmínkách.

3.3.3.2. Průběh aktivity

Tato aktivita sestávala ze dvou částí, individuální a společné. V individuální části, při řízené imaginaci, jsem účastníky instruovala, aby si v lese našli pohodlnou polohu a se zavřenýma očima smysly vnímali les kolem nich. Jejich vjemy a pocity měli znázornit přetvářením papíru, který jsem jim před aktivitou poskytla. Účastníci si ochotně posedali kolem a cca 10 minut bylo slyšet ohýbání a mačkání papíru. Ke konci těchto deseti minut bylo vidět, že někteří už nepracují, měli svá díla hotová. Tento moment jsem považovala za ideální pro sdělení dalších instrukcí, a to „*zasazení papírového díla do okolní krajiny tak, aby se dílo a krajina vzájemně doplňovaly a co nejvíce jim to spolu slušelo.*“ Cílem bylo zasadit objekt do krajiny tak, aby se dostavil estetizující efekt. Papír účastníci začlenili různě: napíchli ho na větve, položili na pařez, kde byl vidět. Někteří, např. Pavel, zvolili místo, které nebylo tak nápadné. V reflexi po této části aktivity jsem se dotazovala: „*Proč jste zasáhli do papíru tímto způsobem?*“ Nakonec jsem účastníkům sdělila motivaci na další aktivitu, „*Život v lese.*“

Obrázek 4: Práce s papírem poslepu

Obrázek 5: Zasazení díla do prostoru

Po reflexi jsme zůstali v kruhu a sdělila jsem účastníkům zadání další části aktivity, kterou byla procházka v lese potichu a poslepu v „hadovi,“ kde se nevidomí účastníci budou držet za ruce a půjdou za vůdcem, který uvidí. Účastníci v hadu se chytli za ruce, prvnímu v řadě jsem sundala šátek. „Had“ se dal nejdříve do pohybu. Během procházky se lidé v čele vystřídali, ukazovala jsem jim přibližnou cestu kudy mají jít, ale někteří rádi obkroužili strom dvakrát nebo vybírali více neschůdné úseky. Po zhruba třiceti minutách procházky jsem účastníkům sundala šátky a ve svitu baterky jsem jim ukázala výtisk díla „Vymezení“ od Jiřího Valocha. Poté jsme se věnovali reflexi.

Obrázek 6: Účastníci v „hadu“

Obrázek 7: Příliš krátká stuha

3.3.3.3. Hodnocení aktivity

Splnění cílů

Z výsledků individuální aktivity přetváření papíru jsem nebyla úplně spokojená, jelikož z reflexí účastníků vyplynulo že ne zcela pochopili zadání aktivity, nemuchlali papír jen podle jejich smyslových vjemů. Účastníci:

- Formovali papír podle toho, jaké *slyšeli zvuky*- šelest papíru od ostatních, štěkání psa, zvuk listí, když někdo prošel kolem. (Jiří)
- Formovali papír podle toho, jak *se cítili*, hlavně proto, že jim bylo chladno. (kytka- teplo, sněhová vločka- zima)
- Formovali papír podle toho, co je *zrovna napadlo*. (srulovaná správa- „muchlat papír mě nebaví,“ vločka- „mám rád zimu“, loďka- „je pěkná“).

Cíl procvičit **smyslovou citlivost** byl naplněn tedy jen zčásti. Naopak kladně hodnotím estetické zasazení papírového artefaktu do přírodního prostředí za účelem „ozvláštňení.“

Ačkoliv jsem nevedla jak se účastníci při chůzi v „hadu“ mají mezi sebou dorozumívat bez řeči a zraku, přišli na to sami. **Neverbální komunikace** se v „Procházce“ poslepu dostavila zcela spontánně, za empatickým účelem ochránit ostatní od šrámů a modřin. K tomuto typu komunikace neodlučně patří důvěra, kterou lidé s handicapem jsou nuceni vložit do „zdravého“ a mohoucího člověka. Ač to nebylo cílem, účastníci si vyzkoušeli realitu nevidomého člověka.

Konstruktivní cíl „**bezděčné tvorby**“ nebyl naplněn, protože nevyšel plán, kdy by účastníci v „hadu“ zanechávali za sebou stuhu, která by zaznamenávala jejich pohyb. Na začátku procházky poslední účastník za sebou stuhu zanechával, ale stuha byla jednoduše moc krátká.

Klíčové momenty/zjištění

Tato aktivita se nejvíce ze všech aktivit odlišovala v reálném průběhu od plánovaného průběhu, hlavně kvůli tomu, že jsem nevěnovala dostatečnou pozornost přípravě materiálu na aktivitu a nevypočítala jsem si, jak dlouhá stuha bude potřeba pro vymezení stopy „hada.“ Od zanechávání stopy za sebou jsem tedy v průběhu procházky upustila a tím pádem nebyla ukázka díla Jiřího Valocha „*Vymezení*“ relevantní.

Neplánované bylo také načasování aktivity, které se protáhlo až do večera, kdy se stmívalo (pro detailní časový průběh aktivity viz Přílohová část, strana XV). Tma na konci aktivity se ale stala neočekávaným přínosem a původcem silného zážitku, jak dokazuje úryvek z reflexe níže:

„V reflexi po akci jsem se dověděla zajímavou reakci účastníků na tmu- tma po sejmutí šátků jim nevadila, naopak, podívovali se nad tím, že nevidí i když si sundali šátky. Před aktivitou bezpečně viděli bez šátků. Myslím, že pro některé účastníky byl tento objev silným zážitkem, když se po odejmutí příčiny tmy (šátku) nedostavilo očekávané světlo. Tato tma nebyla vynucená a nedala se jednoduše „sejmout,“ účastníci se jí museli přizpůsobit. Tento psychologický účinek světla a tmy by mohl být zajímavým námětem na akci ve sféře body artu.“

Z této aktivity si osobně odnáším silný zážitek, že se přírodní prostředí neustále mění a člověk je v tomto ohledu proti přírodě bezmocný. Musí se jí podřídit.

3.3.4. Aktivita: „Život v lese“

Téma 3: Poznávání života v lese

(Pro plné znění struktury příprav a podrobnou reflexi průběhu aktivity viz. Přílohová část, strana VII)

3.3.4.1. Artefiletické cíle aktivity:

<p><u>Konstruktivní:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Vybudovat své ideální přírodní obydlí z přírodních materiálů v daném času a prostoru.• Naučit se kriticky myslet při stavbě „nového“ ideálního přírodního společenství (např. výměnný obchod, komunikace atd.)
<p><u>Významový:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Vylepšit si znalosti o lesních tvorech a jejich životě v přírodě.• Poznat, že tvorové (samozřejmě i člověk), nežijí osamoceně, ale jsou úzce propojeni vzájemně i s krajinou. Ztráta jednoho článku znamená velkou ztrátu pro celek.• Pochopení rozdílů v životě původní přírodní společnosti a dnešní materiální společnosti, primitivní verze moderní.
<p><u>Prožitkový:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Vyzkoušet si na vlastní kůži ukázkou života přírodního kmene.• Formulovat a přehrát život podle svých pravidel a pravidel kmene a přírody, bez moderních vymožeností.• Zažívání socializace a enkulturace ve vyhraněné podobě.
<p><u>Empatický:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Přizpůsobení svého života přírodě, abych přežil.• Spolupráce skrze verbální i neverbální komunikaci.

3.3.4.2. Průběh aktivity

Tato aktivita byla opět rozdělena na individuální a společnou část. Je zde patrná podobnost s artefiletickou aktivitou „*Doupata*“ docenta Jana Slavíka, ze které jsem čerpala.⁵⁴

V lese jsme se seskupili opět do kruhu, kde jsem zadala individuální aktivitu- kresbu rostliny, nebo zvířete, se kterým se účastníci ztotožňují. Někteří se hned „lekli,“ že budou muset předvádět kdovíjaké kresebné výkony, ale ubezpečila jsem je, že postačí jen schematická, zjednodušená kresba. Účastníci se dali do práce a byli s kresbami vcelku brzy hotovi.

Při reflexi se díla vystavila a účastníci popsali, proč si tyto tvory vybrali. Posléze se shodli na tom, že jejich výběr opravdu může odrážet nějaké jejich kvality- například že Miloš, který nakreslil medvěda, rád spí a jí, Pavel že bývá občas jedovatý (jako jeho kreslený

⁵⁴ SLAVÍK, J., WAWROSZ, P. : *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe artefiletiky) 2. díl*, Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2004, s.282 ISBN 80-7290-130-3

pavouk) a Michal je nekonfliktní (nakreslil malého brouka). Po reflexi jsme pokračovali druhou částí aktivity.

Než jsem vysvětlila pravidla a to, o čem druhá část aktivity bude, rozdělila jsem účastníky na dvě skupiny tím, že si vytáhli větvičku. Podle toho, jestli byla krátká nebo dlouhá se rozdělili na dva týmy čili kmeny. Od této chvíle se museli dorozumívat mezi sebou jen kmenovou řečí a postavit své kmenové obydlí. Mohli využít pomůcek, které si přinesli s sebou.

Obě skupiny daly do práce, sháněli materiál na stavbu kmenového příbytku. Už od začátku se v kmeni „Ugu“ ujala kmenová mluva, druhému kmeni jsem během hry musela toto pravidlo připomenout. Během hry se událo několik spontánních momentů ze strany účastníků, za což jsem byla ráda, protože hra je záměrně málo strukturovaná. Atmosféra byla veselá, účastníci se vžili do rolí „divochů.“

Po dobudování příbytků jsem vyhlásila změnu jazyka, abychom při reflexi mohli komunikovat v češtině. Po reflexi jsem pro srovnání účastníkům ukázala výtisk díla francouzských land artových umělců Bruniho a Babarita, kteří také tvoří v lese příbytky z přírodních materiálů, a sdělila jsem všem motivaci na další aktivitu.

Obrázek 8: Milošova kresba medvěda

Obrázek 9: Kmen „Ugu“ buduje svůj příbytek

3.3.4.3. Hodnocení aktivity

Splnění cílů

Individuální aktivita kresby lesního tvora byla pojata jako úvod ke společné aktivitě. Cílem kresebné aktivity bylo **seznámení se s životem lesních tvorů**, jak jsou uzpůsobeni životu v lese. Myslím, že se tohle podařilo zčásti. Všichni účastníci nakreslili tvory, se kterými se ztotožňovali a věděli o nich základní informace (pavouk je jedovatý, smrk je rozšířený). Více jsme se ale tématu života těchto tvorů nevěnovali (např. pavouk tká pavučinu, smrk

má mělké kořeny). Důslednější rozebírání příbytků zvířat mohlo ještě lépe uvést druhou část aktivity a poskytnout detailnější informace o životě lesních tvorů.

Hra na lesní kmeny, jelikož byla málo strukturovaná, vyžadovala od účastníků i ode mě improvizaci. Oba kmeny stavbu příbytku zvládly, jejich příbytky ze smrkových větví byly bytelné. **Konstruktivní cíl** považuji za splněný, ba i překročený- kmen „Uguú“ dodělal ke svému příbytku „nadstandartní“ prvky- ohniště s roštem, louč u vchodu a stolek s pivem uvnitř příbytku.

Cíl procvičit si **neverbální komunikaci** považuji též za splněný. Zaznamenala jsem velmi četnou gestikulaci a různá zabarvení hlasu, kterými se příslušníci kmene dorozumívali mezi sebou i s druhým kmenem.

Účastníci splnili podmínku vzít si s sebou jednu věc, která by jim usnadnila přežití v lese. Nejvíce se hodily sekera a krumpáč jako zbraně, cigareta jako dýmka míru, svíčka jako model ohně a pivo jako pití. Ostatní věci účastníci nevyužili.

Klíčové momenty/zjištění

Reflexe po akci přinesla zajímavý pohled na to, co je nutné k přežití bez moderních výdobytků a tím pádem nepřímé **srovnání přírodního a materiálního životního stylu**. Nejdůležitější hodnotu „primitivního“ stylu života účastníci definovali jako **soudržnost** kmene, jelikož kmen má mnoho přírodních nepřátel, musí se potýkat s rozmary počasí a lovit. V materiální společnosti není soudržnost tak důležitá, moderní člověk si může ochranu, jídlo a bydlení jednoduše koupit za peníze. Toto rozlišení vnímám jako trefné a v mnoha ohledech pravdivé.

Byla jsem příjemně překvapená, že se oba kmeny do fiktivního světa ponořily natolik, že se Miloš, vůdce „Buluú“ osmělil a v příhodnou dobu odcizil kmeni „Uguú“ stavební materiál, když ugujští muži byli pryč. V tomto okamžiku hráči opustili plánovaný scénář a ukázali svoji lidskou přirozenost, **pud sebezáchovy**. Tento scénář je velmi nutný pro přežití a zde se spontánně odehrával. S vykouřením dýmky míru se tento vztah sobectví a nepřátelství změnil ve vztah soudržnosti, která je výsledkem socializace a enkulturace.

Obrázek 10: Po vykouření dýmky míru je po nepřátelství.

3.3.5. Aktivita „Dopis pro strom“

Téma 4 : Úcta k lesu

(Pro plné znění struktury příprav a podrobnou reflexi průběhu aktivity viz. Přílohová část, strana VIII)

3.3.5.1. Artefietické cíle aktivity:

<p><u>Konstruktivní:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Naučit se formulovat své vnitřní pocity k přírodě v psaném projevu v dopise.• Vyzkoušet si a duchovně poznat obdobu rituálu našich předků
<p><u>Významový:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Pochopení flory (zde stromů), jako nezbytnou součást ekosystému ke které je třeba se chovat s patřičným respektem a úctou.
<p><u>Prožitkový:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Zažít v moderní společnosti „netradiční“ chování a uvědomit si do jaké míry jsme ovlivněni očekáváním společnosti.• Poznat jaké emoce prožívám při přímém kontaktu s přírodou.
<p><u>Empatický:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Rozvíjet smyslovou a estetickou citlivost i intuici ve volbě „nejvhodnějšího“ stromu.• Ocenit krásu „obyčejného“ stromu.• Intimně komunikovat s přírodou skrze rituál a tím se s ní sblížit.

3.3.5.2. Průběh aktivity

Jak jsem již zmiňovala v teoretické části, tato aktivita byla silně inspirována Knížákovou akcí „*Přátelství se stromem*“, která byla také použita jako srovnávací land artové dílo na konci aktivity.

Na předem vybraném místě v lese jsme se shromáždili opět v kruhu. Začala jsem tím, že jsem účastníkům přiblížila trochu z naší praslovanské historie a mytologie, kdy Slované uctívali bohy ukryté v přírodě, tj. i ve stromech, a přinášeli jim oběti. Stromy byly uctívány a respektovány. Na tuhle prastarou tradici jsem chtěla navázat- ne tedy obětováním, ale kontaktem se stromem přes psaní dopisu.

Účastníkům jsem poté přiblížila zadání aktivity: „*Napište dopis stromu, který si tady zvolíte a obřadně mu ho předejte.*“

Po zadání aktivity si všichni zkoumavě prohlíželi stromy v okolí a opravdu každý tu našel svého „favorita.“ Všichni se zamyšlením psali, potom psaní předali stromu. Dělali to různě- někteří psaní zakopali, někteří ho zastrčili do dutiny stromu. Malý Jakub dopis nepsal, ale

obdaroval strom tím, že odkryl půdu v kruhu kolem stromu a hladil strom klackem. Někteří obdarovali strom hned, jiní si dávali na čas. Poté se shromáždili k reflexi.

V reflexi se účastníci mimo jiné vyjadřovali k tématu rituálů, každý z nich řekl, co pro něj znamená pojem „rituál.“

Obrázek 11: Jakub hladí strom

Obrázek 12: Předávání dopisu

3.3.5.3. Hodnocení aktivity

Splnění cílů

Ačkoli jsem měla obavy, že tato aktivita se účastníkům bude zdát poněkud zvláštní, nakonec ji zvládli. Skoro všichni z nich mají občasný kontakt s přírodou, mají ji rádi, tak neměli problém „promlouvat“ ke stromu a napsat mu, jako živému tvorovi, dopis. Ve svých reflexích citovali, proč si vybrali ten či onen strom a ve zdůvodnění zazněla slova jako „pevnost,“ „dlouhověkost,“ „majestátnost,“ „rozdílnost,“ „léčivo,“ „mládí,“ „výška,“ „rovnost“ či „nerovnost“ stromu. Podle toho soudím, že účastníci **dokázali vizuálně vnímat strom** a přiřadit mu nějakou hodnotu, která jim na stromu imponovala. Soňa a Štěpánka ve svých výpovědích přímo propojily **estetickou stránku** stromu s jejich vlastním životem- Soňa si vybrala strom, který měl rozdvojený kmen (protože, dle jejích slov, „*má dvě stránky své osobnosti*“ a Štěpánka je „*mladá,*“ jako její vybraný stromek). Asi je pravda, že se nám často líbí to, co je nám samotným blízké.

V této aktivitě byla velmi silná empatická a konstruktivní složka, naopak si myslím, že významová složka zaostávala. Myslím si, že jsem mohla účastníky blíže seznámit se stromy, jak jsou **důležité pro ekosystém**, co všechno na nich závisí apod. Pro jedince, kteří si nezakládají na intuici a duchovním prožitku, ale na rozumu a realitě by to mohla být

schůdnější cesta, jak respektovat stromy jako součást přírody. Naopak si cením toho, že žádný z účastníků neoznačil psaní dopisu jako „nepotřebné,“ a všichni dopisy napsali.

Všichni také pochopili, že se jedná o rituál a myslím si, že se opravdu dostavila taková ta sváteční **rituální atmosféra**. V roli pozorovatele jsem to takhle vnímala. Po fyzicky náročné aktivitě „Život v lese“ bylo psaní dopisu stromu odpočinkové, účastníci měli prostor na zamyšlení se.

Klíčové momenty/zjištění

Aktivitu „Dopis pro strom“ jsem realizovala jako čtvrtou z pěti aktivit, ale pozorný čtenář si všimne, že jsem původně plánovala tuto aktivitu jako poslední. Kvůli počasí a logistickým nárokům jsem ale musela aktivitu „Stopa“ odsunout až na poslední místo. Aktivita „Stopa“ totiž vyžadovala pro tvorbu specifický materiál- sníh nebo písek. V době víkendového setkání na chalupě v Týnci však v blízkém lese žádný sníh nenapadl a dva vzdálené lesní rybníčky byly spíše bahnité než písčité. Jelikož pro tvořivé přírodní aktivity je dostatek materiálu klíčový, musela jsem takto improvizovat, aby aktivita proběhla v pořádku.

Myslím, že povídání o Slovanech před začátkem aktivity bylo namístě, snažila jsem se účastníkům co nejlépe přiblížit úctu přírodního národa k přírodě jako takové. Účastníky povídání zajímalo, tak bych si pro příště připravila ještě detailnější informace o našich dávných předcích a jejich mytologii.

Ze závěrečných reflexí účastníků vím, že by např. Soňu „*dříve nikdy nenapadlo... poděkovat stromu.*“ Jsem ráda, že jsem jí mohla zprostředkovat tento nový zážitek.

3.3.6. Aktivita: „Stopa“

Téma 5: Lidská stopa v krajině

(Pro plné znění struktury příprav a podrobnou reflexi průběhu aktivity viz. Přílohová část, strana IX)

3.3.6.1. Artefietické cíle aktivity:

<p><u>Konstruktivní:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Poznávání vlastností sypkých přírodních materiálů (sněh nebo písek), jejich pomíjivost tvaru v čase. • Podpořit tvořivost účastníků vytvářením společného díla.
<p><u>Významový:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvědomit si, že člověk v průmyslové době je nejen schopen razantních zásahů do krajiny, ale má být i schopen krajinu chránit a zvelebovat ji. • Uvědomit si, že zanechávám kousek „sebe“ kamkoliv jdu, skrze vytvoření své individuální a nezaměnitelné stopy. • Být aktivním občanem, který se zajímá o ekologické dění kolem sebe.
<p><u>Prožitkový:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zjistit, jakou roli hraji při utváření skupinového díla a komunikaci s ostatními: vůdce, aktivní nebo pasivní hráč? • Užít si práci s netradičním materiálem.
<p><u>Empatický:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Být si vědom své ekologické stopy a jejího dopadu na přírodu. • Pocítit soucit k přírodě, když je zneužívána. • Spolupracovat při tvorbě společného díla.

3.3.6.2. Průběh aktivity

Jelikož na toto setkání dorazili noví účastníci, bylo pro mě oříškem je zapojit do okruhu těch účastníků, kteří se znali již z „artefiletického víkendu.“ Představila jsem účastníky mezi sebou a sdělila jsem všem motivaci na přemýšlení : „*Zamyslete se, jak vašimi činnostmi přetváříte krajinu.*“ Poté jsme pokračovali do lesa.

Na místě aktivity jsme utvořili kruh a pronesla jsem zadání, aby vytvořili svůj otisk ve sněhu. Účastníci chvíli přemýšleli, poté se trousili po okolí, kde hledali příhodné místo k tvorbě. Vytvořili zajímavé otisky, které pak prezentovali skupině.

Pokračovala jsem zadáním společného díla: „*Společně realizujte ‚sněhové dílo‘.*“

Do skupinového díla se všichni zapojili. První společný nápad byl něco „uplácat“ ze sněhu, nějakou plastiku, prachová konzistence sněhu byla ale v tomto ohledu překážkou. Účastníci tak využili okrouhlou jámu, kde vytvořili skluzavku a kdo chtěl se po ní sklouzl dolů. Nejdříve se tvářili pochybovačně, že vytvořili sněhové dílo, ale vysvětlila jsem jim, že skluzavka je také legitimní tvorba.

Závěrem jsem jim ukázala barevný výtisk díla Ivana Kafky- „*Bílá koule na Bílé hoře,*“ která se jako sněhové dílo land artového umělce vztahovala k jejich vlastní tvorbě.

Obrázek 12: Milošův otisk ve sněhu

Obrázek 13: Skluzavka

3.3.6.3. Hodnocení aktivity

Splnění cílů

Z ekologického hlediska si myslím, že byla výraznější individuální aktivita. Účastníci vnímali, že vlastně kamkoliv jdou, tak nutně zanechávají své stopy. Pavel uvedl přání, aby otisk byl tím jediným co po člověku v přírodě zůstane. Část účastníků také projevila spokojenost nad tím, že otisky jimi zanechané ve sněhu brzy zmizí, že sníh je **pomíjivý materiál**. V souladu s českými land artisty nechtějí ničit přírodu, ale respektují ji. Ukázali tak **cít pro zacházení s krajinou**.

Z odpovědí účastníků na dotaz, jak by mohli zmenšit svoji **ekologickou stopu**, jsem vycítila jakési klišé. Není to chyba účastníků, ale touto otázkou jsme často bombardováni v médiích i na školách, aniž bychom ji brali vážně. Napadá mě možná lepší, méně „okoukaná“ formulace: „*Jak můžete jako jedinec pomoci chránit krajinu?*“

Oceňuji **kolektivní snahu** o vytvoření společného sněhového díla, účastníci byli postaveni před problém, když zjistili, že kvůli konzistenci prachového sněhu by bylo velmi těžké z něj něco „uplácat.“ Následovalo přemýšlení, co by se se sněhem dalo podniknout. Nakonec uplatnili koncept negativu- místo aby byl sníh vrstven, tak v něm byla vyhloubena stopa, která byla na podkladu jehličí dobře viditelná. **Vlastnost sypkého sněhu** tak byla vzata v úvahu v díle.

Klíčové momenty/zjištění

Jsem si jistá, že prohození aktivit „*Dopis pro strom*“ se „*Stopou*“ bylo vhodné, v neděli 20. ledna 2013 již napadl sníh a myslím, že práce se sněhem byla pro účastníky příjemnější než by byla práce se studeným pískem v opačném případě.

Osobně jsem se při vedení této aktivity cítila velmi uvolněně, lví podíl na tom měl i úspěšně zvládnutý „*artefiletický víkend*“ týden před tím. Získala jsem již nějakou praxi, v improvizování jsem nepocit’ovala nervozitu z potenciálně nepovedeného výsledku.

3.3.7. Hodnotící setkání

Realizaci hodnotícího setkání jsem plánovala ihned po ukončení „*Stopy*“ v teple blízké restaurace, účastníci se již těšili na teplý nápoj. Plánovaný ústní formát závěrečné reflexe celého projektu ale nevyšel, účastníci sami navrhli, že by se raději nad projektem zamysleli doma o samotě a odevzdali mi odpovědi na tři kladené otázky písemně. Odpovědi jsem skutečně od většiny účastníků obdržela, odvíjí se od nich mé závěrečné hodnocení celého projektu.

Závěrečné reflexe účastníků jsou k nahlednutí v Přílohové části, na straně XXIII.

4. VYHODNOCENÍ PROJEKTU

V této kapitole se budu věnovat vyhodnocení celého projektu, na které nahlédnu ze tří pohledů- z hlediska organizace projektu, z psychosociálního hlediska a nakonec přidám několik sebereflektivních postřehů, v čem bych se mohla zlepšit jako vedoucí projektu. Čerpám převážně ze svých reflexí aktivit a také z hodnocení projektu účastníky, cituji zde pro tento účel něco z jejich hodnocení. Tato část práce funguje především jako zamyšlení se nad světlými a stinnými stránkami projektu, kde se mimo jiné pokusím reagovat na vzniklé problémy a navrhnout alternativní řešení, která mohou fungovat jako vodítko pro vedoucí podobně zaměřeného artefietického projektu.

4.1. Organizační hledisko

Z pohledu organizace byla pro mě jednoznačným „kamenem úrazu“ neschopnost najít vhodnou skupinu lidí, která by se zúčastnila většiny aktivit. Při počátečním určování cílů a plánování aktivit v teoretické rovině jsem byla přesvědčena, že aktivity jsou natolik „zajímavé“ (alespoň pro mě byly), že jsem automaticky předpokládala vysokou účast a shánění účastníků jsem v této době nevěnovala pozornost. Jak jsem se již zmiňovala na začátku praktické části této práce, toto naivní očekávání se mi vymstilo a realizaci projektu jsem kvůli nedostatku účastníků musela odložit o měsíc.

Původcem této nežádoucí situace tedy byly následující faktory:

- 1) Náročné časové hledisko projektu
- 2) Neinformovanost potencionálních účastníků o obsahu a náplni projektu
- 3) Shánění účastníků projektu „na poslední chvíli“

Původní časový formát projektu vyžadoval od účastníků zúčastnění se projektu po sedm víkendů, na každý víkend jsem naplánovala jednu aktivitu či setkání (poznávací či hodnotící). Nikdo z oslovených lidí nebyl schopen mi věnovat tolik volného času, ani nebyli dostatečně informováni o náplni aktivit. Situaci jsem vyřešila tím, že jsem úvodní setkání s účastníky a první 4 aktivity „vtěsnala“ do jednoho víkendu a poslední aktivitu s hodnotícím setkáním jsem realizovala o týden později. Tento pozměněný časový model se ukázal jako dostačující pro „přilákání“ účastníků a tím pádem realizaci projektu. Abych ucelila koncept i časovou dynamiku projektu, pokusila bych se příště realizovat aktivity pohromadě, protože poslední aktivita „*Stopa*“ a závěrečné hodnocení probíhaly poněkud stranou od ostatních aktivit. Napadá mě varianta, kdy bych realizovala celý projekt ve

třech dnech, ve formátu „seznamovací setkání- Cesta-Procházka, Život v lese-Dopis pro strom, Stopa- závěrečné setkání.“

Forma dvou aktivit na den se osvědčila, zbylo dostatek času na reflexe i základní potřeby jídla a spánku. Snad se mi tedy podařilo odpovědět na Milošův postřeh při hodnocení projektu, že „zlepšit by se mohla maximálně účast.“

Na otázku, co by bylo třeba v projektu zlepšit, odpověděla účastnice projektu takto:

„Ke zlepšení by byla venkovní teplota. Jinak mne nenapadá, co zlepšit, možná ještě předem zdůraznit, abychom si přivezli to správné oblečení na venkovní aktivity, netušili jsme, že až takhle budeme ‚splývat‘ s přírodou, tušili jsme jen kratší procházky.“

- Marcela v závěrečné reflexi

Poznámka Marcely se jednoznačně týká organizace aktivity. Více účastníků se zmínilo, že by býval projekt zábavnější, kdyby se realizoval v létě, za příznivějších teplot. Vřele souhlasím s touto myšlenkou, ale kvůli časovému rozvrhu této bakalářské práce nebylo možné projekt realizovat v létě. Pro vedoucí jakýchkoli aktivit v přírodě je to ale podnětná poznámka ze strany samotných účastníků. Na druhou stranu mě potěšilo, že si účastníci užili i pobyt v zimní přírodě, podle Soni je „zima taky zajímavá“ a Jiří zmínil že „kdyby se například u aktivity s prací se sněhem dalo počkat na někdy až bude sněhu více, byla by jistě zajímavější. Ale chápu, že by to bylo nejisté, na počasí se moc spoléhat nejde.“

Z hlediska organizace aktivit se mi od účastníků dostaly vesměs pozitivní reakce. Ocenili úvodní prezentaci, časové rozvržení aktivit i volný prostor pro jejich nápady. Za všechny cituji Marcelu, která má s vedením skupiny zkušenosti:

„Provedení aktivit bylo bezchybné, byla znát tvoje příprava: každá aktivita začínala motivací, dobrým vysvětlením, řízený i volný průběh podle naší nálady, pořizování audiozáznamu - perfektní.“

Důležitým faktorem pro hladký průběh aktivit byla volba místa. Jelikož každá aktivita měla svá specifika a potřeby (hlavně materiální), musela jsem si předem vytyčit konkrétní přírodní prostor, kam jsem poté účastníky najisto zavedla. S tímto faktorem byla spojena mnohadenní příprava, kdy jsem nejprve v okruhu Plzně a poté v okruhu Týnce hledala vhodná přírodní prostředí s dostatkem materiálu pro aktivity. Volba nakonec padla na polesí v blízkém okolí Zbůchu, kde jsem našla dostatek materiálu na aktivity „Cesta“ a

hlavně „*Život v lese*“ - les byl plný odřezaných větví, které zbyly po prořezu lesa lesníky. Po této aktivitě se Pavel zmínil, že bylo dobré, že v lese byl stavební materiál na příbytky, bylo by podle něj špatné přijít se skupinou lidí do lesa a porážet stromy.

Pro aktivitu „*Dopis pro strom*“ jsem také hledala vhodné místo s vícero druhy stromů, což bylo těžší než jsem předpokládala, protože lesy se často vyznačují monokulturou.

V aktivitě „*Stopa*,“ realizované v areálu boleveckých rybníků u Plzně, byl hlavním předpokladem sníh a blízkost restaurace pro závěrečné hodnocení.

Tímto bych ukončila hodnocení organizace projektu a zdůraznila, že v takovýchto aktivitách v přírodě je výběr prostoru skutečně důležitý, protože je velmi variabilní a měl by působit na účastníky pozitivně. Zajímalo mě, jak vybraný prostor v projektu působil na účastníky, na začátku teoretické části této práce (viz. strana 5) jsem totiž zmiňovala, že „*mě zajímal dopad venkovního prostředí na tvorbu. Jak může prostředí ovlivňovat naše emoce, náš pocit bezpečí či nebezpečí, jak se liší tvorba vytvořená v přírodě od té vytvořené v budově?*“

Tato myšlenka byla jednou z prvotních pohnutek k organizaci projektu v přírodě a je tím pádem nesmírně důležité se pokusit na ni odpovědět.

Holeček v publikaci *Psychologie pro právníky* nahlíží na otázku přírodního prostředí okem psychologa:

„*Na rozkvět tvořivosti blahodárně působí také osamocený pobyt v přírodě, neboť podvědomí, které příznivě ovlivňuje intuici, se snadněji aktivizuje, jestliže se dostane do kontaktu se svým původním prostředím, tj. s přírodou, z níž se vyvinulo během tisíciletí, která předcházela zrození rozumu.*“⁵⁵

Dále zde uvádím postřehy některých účastníků projektu, týkající se tvorby v přírodě:

- „*V přírodě jsem si odpočinul a pročistil hlavu, unikl jsem běžným denním starostem.*“
- „*Rozšířily se mi obzory o tvorbě z přírodních materiálů.*“
- „*Příroda nás vždy dokáže překvapit, ať už mile či nemile.*“
- „*Člověk, když jde lesem a přemýšlí nad vztahem s přírodou, tak mu to pomůže utřídit myšlenky a dokonce i líp pochopit svůj život i život ostatních.*“
- „*V aktivitě ‚Dopis pro strom‘ na mě zapůsobila ‚duše‘ přírody.*“

⁵⁵ HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P.: *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007 s.83 ISBN 978-80-7380-065-9.

- *„Slovem příroda lze vyjádřit i to, čeho se dotýkám já, když jsem v lese, po čem chodím, co je okolo mne, jak na mne momentálně působí les, kde teď jsem. A tyto prožitky jsou jiné v různém lese, v údolí u řeky, v rovinaté krajině, v horách... A člověk vnímá různě okolí i podle momentálního stavu myslí, podle rozpoložení.“*

Z reakcí účastníků soudím, že byl pro ně pobyt v přírodním prostředí uklidňující a podněcoval sebereflexi. Tímto se dostávám k naplnění cílů projektu, které jsem blíže popsala v praktické části této práce. Zastřešujícím cílem celého projektu bylo *„poznávání přírody a sebe sama skrze tvorbu v přírodě.“*

Níže jsou uvedena parafrázovaná kladná hodnocení projektu účastníky, která jsem vybrala z mnoha jiných, protože se úzce shodují s vytyčenými cíli projektu:

- Velký význam úvodního seznámení pro ucelení představy o projektu.
- Rozšíření obzorů o možnostech tvorby z přírodních materiálů.
- Poznání přírody osobně skrze smysly.
- Aktivita *„Dopis pro strom“* nabádala k zamyšlení, na účastníky zapůsobila *„duše“* přírody.
- Obeznamení se s pocity ostatních lidí.
- Nová poznání z oblasti umění.

Považuji tedy tyto cíle projektu za splněné.

4.2. Psychosociální hledisko

V této podkapitole se zaměřím na analýzu psychosociálního klimatu uvnitř skupiny účastníků, především na komunikaci a dynamiku skupiny jako celku.

Pozitivním přínosem k psychosociálnímu klimatu skupiny byl fakt, že se většina účastníků skupiny již relativně dobře znala. Komunikace mezi těmito účastníky byla uvolněná, účastníci se neostýchali projevit své názory. Nově příchozího účastníka, Jiřího, přijali mezi sebe a skrze aktivitový víkend se stihl s ostatními dobře seznámit. Noví účastníci v poslední aktivitě *„Stopa“* byli tolerováni, ale za ten krátký čas se nezformovala užší pouta mezi nimi a účastníky *„artefiletického víkendu.“*

Počet členů skupiny, který kolísal mezi osmi a devíti členy, byl ideální. Jako vedoucí projektu jsem se mohla v průběhu aktivit věnovat všem členům, provést s nimi reflexi při akci i po akci, každý dostal dostatek prostoru k vyjádření se.

Ve skupinové aktivitě „*Život v lese*“, kdy se účastníci rozdělil do dvou týmů, se počet osmi účastníků také jevil jako dostačující, v daném času 45 minut oba kmeny zvládly vybudovat své příbytky z přírodních materiálů.

4.3. Hledisko vedoucího (sebereflexe)

V této podkapitole se zamyslím nad svojí rolí vedoucí projektu, jak jsem jako vedoucí obstála.

Jelikož jsem ve vedení artefietického projektu byla nováčkem, ocitla jsem se občas ve stresu. Při diskuzi na úvodním setkání jsem zapoměla zapnout diktafon, jelikož jsem se soustředila na průběh a obsah své prezentace. Mohla jsem nahrát dynamickou diskuzi účastníků a více je zde citovat.

Při informování účastníků o projektu jsem se dopustila jistého „*faux pas*“, když jsem zapoměla sdělit účastníkům Michalovi, Marcela a Štěpánce aby si s sebou přinesli staré a teplé oblečení do lesa. Marcela mě v závěrečné reflexi celého projektu upozornila že jsem měla „*předem zdůraznit, abychom si přivezli to správné oblečení na venkovní aktivity, netušili jsme, že až takhle budeme „splývat“ s přírodou, tušili jsme jen kratší procházky.*“ Problém se ale vyřešil, na „základně“ jsem je vybavila teplým oblečením, které se mohlo umazat.

V tvorbě reflektivních otázek jsem také neměla zkušenosti. Ačkoli jsem se snažila, aby se tři reflektivní otázky po aktivitách dotazovaly na splnění či nesplnění cíle aktivit, formulace otázek mohla být vylepšena. Jako příklad uvedu reflektivní otázku vztahující se k „*Cestě*“: „*Bavila vás tvorba z přírodních materiálů?*“ Ze zpětného pohledu vidím, že tato otázka „ano-ne“ byla příliš jednostranně zaměřená na očekávání kladné odpovědi. Vhodnější by byl dotaz „*Popište svoje prožitky při kontaktu s různým přírodním materiálem*“, který vidím jako mnohem objektivnější.

Protože „*člověk míní a pánbůh mění*“, musela jsem jako vedoucí při některých aktivitách improvizovat, nejvíce při aktivitách „*Procházka*“ a „*Stopa*“. Jak jsem již uvedla v praktické

části práce, tyto změny měly za důsledek nesplnění výtvarného cíle v „Procházce“ a záměnu aktivity „Stopa“ s aktivitou „Dopis pro strom“.

Při některých aktivitách jsem uplatňovala svoji projekci, jinak řečeno naplánovala jsem v projektu aktivity, které by mě osobně bavily. Toto subjektivní hledisko plánování bylo pro mě logické, protože jsem chtěla předat účastníkům svůj prekoncept zábavných a edukačních aktivit v přírodě. V individuální části aktivity „Život v lese“ mě ale překvapil střet mého a Michalova prekonceptu příjemné aktivity. Uvádím zde úryvek ze své reflexe aktivity:

„Při plánování individuální výtvarné aktivity mě nenapadlo, že by se některým účastníkům nechtělo kreslit, nebo neměli rádi kreslení. Když se po zadání Michal ozval, že se obává, aby kreslení zvládl, tak jsem ho ujistila, že jde jenom o jednoduchou skicu.“

Je více než pravděpodobné, že se vedoucí artefietického projektu bude setkávat s odlišnými prekoncepty, je tedy na něm, jak se s touto otázkou vyrovná.

5. ZÁVĚR

Po hodnotící části projektu přichází závěrečná část. Zde shrnu klíčové poznatky ze svého projektu do deseti doporučení pro vedoucí podobných artefietických aktivit v přírodě. Tyto poznatky se opět odvíjejí od reflexe projektu účastníky, kteří si celý projekt či většinu projektu prožili na „vlastní kůži,“ a jsou tak nejpovolanějšími lidmi pro vznášení námitek a doporučení. Doporučení se také odvíjí od mého pohledu na projekt, který je o něco zkušenější po realizaci projektu, než byl v době jeho plánování.

Závěru všech závěrů věnuji pojednání o tom, do jaké míry byly mé počáteční vzletné ideály a očekávání od artefietických aktivit v přírodě splněny.

5.1. Má doporučení na konec

- 1) Sežeň si účastníky v dostatečném předstihu
„aneb kdo pozdě chodí, sám sobě škodí“
- 2) Uved' účastníky do projektu, seznam je s projektem
„aneb když znají podobu a smysl projektu, nebudou zaskočení“
- 3) Místo aktivity si určitě předem obhlídni
„aneb vybírej dle materiálních nároků na aktivitu“
- 4) Vezmi v úvahu rozmary počasí
„aneb příroda je živý tvor a může kdykoli překvapit“
- 5) Neboj se improvizovat
„aneb chybami se člověk učí“
- 6) Ved' reflexi tam, kde je účastníkům komfortně
„aneb aby člověk uskutečnil své vyšší potřeby, jeho základní potřeby musí být splněny“
- 7) Dobře uvaž znění reflektivních otázek
„ aneb dobře položená otázka je prvním krokem k výstižné odpovědi “

- 8) Ber v úvahu individuální potřeby účastníků
„aneb neměř nikoho stejným metrem“

- 9) Udržuj vždy na zřeteli cíle projektu
„aneb splnění cílů projektu je pro vedoucího velkou odměnou“

- 10) Jako vedoucí měj vřelý vztah k přírodě
„aneb motivuj účastníky svým nadšením“

5.2. Splnění ideálů

V samém úvodu této práce jsem zmiňovala svá očekávání od projektu, své ideály. Doufala jsem že *„účastníci po absolvování kurzu objeví krásu a rozmanitost přírody, duchovně se přiblíží přírodě a budou ji vnímat jako neoddelitelnou součást svého bytí. Zastřešujícím ideálním cílem projektu bylo „Skrze tvorbu v přírodě poznávat nejen přírodu, ale i sebe sama“.*

Myslím si, že se mé ideály vyplnily zčásti. Radikální obrat ve vztahu k přírodě nenastal, protože všichni účastníci v závěrečných reflexích v odpovědi na otázku: *„Pocit’ujete nějaké rozdíly mezi vaším vstupním vztahem s přírodou a vztahem nyní?“* uvedli, že přírodu měli rádi i před kurzem. Za všechny uvádím reflexi Jiřího, která vystihuje obecný náhled:

„Přírodu jsem měl rád i před tím, takže žádný výrazný rozdíl ve vztahu k přírodě u mě nenastal. Přeci jen se ale na přírodu po aktivitách dívám jinak, především se mi rozšířili obzory, co jde všechno udělat s přírodních materiálu.“

Žádný převrat ve vztahu k přírodě tedy nenastal, ale účastníci si užili pobyt v přírodě a ocenili hravou povahu aktivit.

Ze závěrečných reflexích účastníků lze vyčíst i to, že si z aktivit odnesli nové poznatky a zážitky,

Soňu například *„dříve (mě to) nikdy nenapadlo, kromě domečku z mechu, vyjádřit cestu at’ už životem či k přírodě či poděkovat stromu.“*

Jsem ráda, že jsem jako vedoucí projektu mohla účastníkům zprostředkovat alespoň nějaké nové zážitky, které při svém dřívějším dialogu s přírodou nepoznali. Toto bylo možné

zejména díky netradičním artefietickým hrám, kde příroda nabídla jednak svoji kulisu, jednak silně ovlivnila celkové složení i program jednotlivých aktivit.

Ideál duchovního přiblížení se k přírodě byl nejvíce spjat s aktivitou „*Dopis pro strom*,“ kterou většina účastníků ocenila jako netradiční. Potěšila mě závěrečná reflexe Štěpánky, která okomentovala přínos aktivit takto:

„V přírodě si více uvědomuju určité kouzlo, jakoby příroda měla určitou duši. Nejvíc ta ‚duše‘ na mě zapůsobila když jsme mluvili a dotazovali jsme se těch stromů.“

Na druhou stranu jsem si uvědomila, že ne každý je schopný dívat se na přírodu tímto způsobem, jako například Jiří, je tím pádem nutné vzít v potaz individuální odlišnosti účastníků ve vnímání přírody, nenutit účastníky aby dělali něco, na co se necítí nebo nechtějí. Konsensu celé skupiny asi nedosáhnu vždy, ale bylo by dobré, aby se shodla většina.

Celý projekt hodnotím pozitivně, jako příjemné hravé setkání lidí, podobně smýšlejících jako já a majících kladný vztah k přírodě. Jiná by byla práce s lidmi, pro které je příroda nezajímavá, ba nepříjemná. Taková skupina by mohla zažít opravdovou změnu v pojmání přírody, kdyby se odhodlala aktivity v přírodě podstoupit a byla jimi pozitivně ovlivněna. V tomto ohledu se Marcela v reflexi zmínila o faktoru věku: „...už jsem ve věku, kdy životní zkušenosti a vztahy jsou více usazené, než třeba u teenagerů, jako třeba u mých dětí.“

Mladiství jsou tedy věkovou skupinou u které se návyky a hodnoty teprve formují a podobné artefietické projekty v přírodě by jim mohly nabídnout nový pohled na přírodu, který by pro ně byl opravdovým převratem.

6. RESUMÉ

This bachelor thesis aimed to research and apply the elements of Land Art, artephiletics, environmental education and experiential education in an outdoor art project, which focused on nature and our relationship with it. I feel that this goal was accomplished. Although I encountered several organisational challenges, I succeeded in the execution of the project. The theoretical part of the thesis helped me to crystallize the concept and contents of the art activities in nature. I led the five art activities in a forest during winter, having to „battle“ with the weather at times but completing them nonetheless. From the feedback of the project participants, I gathered that they enjoyed the activities, had new experiences and learnt about nature. In this way, I find the project beneficial and feasible for teenage and adult target groups as a free-time activity.

7. POUŽITÁ LITERATURA

Publikace

- BALEKA, J.: *Výtvarné umění: výkladový slovník: Malířství, sochařství, grafika.* Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.
- CORNELL, J.: *Objevujeme přírodu: učení hrou a prožitkem.* Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0145-8.
- ČINČERA, J. : *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům.* Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.
- HANUŠ R., CHYTILOVÁ L.: *Zážitkově pedagogické učení.* 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-2816-2.
- HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P.: *Psychologie pro právníky.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7380-065-9.
- CHATELET A. a kol: *Světové dějiny umění.* Czech edition. Praha: Ottovo nakladatelství s.r.o., 2004. ISBN 80-7181-936-0.
- LIEBMANN, M.: *Skupinové arteterapie: nápady, témata a cvičení pro skupinovou výtvarnou práci.* 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 280 s. ISBN 978-80-7367-729-9.
- SLAVÍK, J. : *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky-1. díl,* Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2001. 281 s. ISBN 80-7290-066-8.
- SLAVÍK, J., WAWROSZ, P. : *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefiletiky- 2. díl.* 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2004. 303 s. ISBN 80-7290-130-3.
- ZHOŘ, I.: *Proměny soudobého výtvarného umění.* Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25555-8.
- ZHOŘ, I., HORÁČEK R., HAVLÍK V.: *Akční tvorba.* 1.vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta University Palackého, 1991. 96 s. ISBN 80-7067-074-6.

Kvalifikační práce

- BLUML, J., *Reakce českých umělců na vznik Land artu v 60. letech 20.století: zdroje- inspirace-přesahy:* bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta pedagogická, 2010. Vedoucí práce: Mgr. et MgrA. Stanislav Poláček.
- PAŘÍKOVÁ, H., *Skauting a příroda – role přírody při uplatňování skautské ideologie: Diplomová práce,* Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií, 2009. Vedoucí práce: Mgr. Pavel Klvač.

- VŠELKOVÁ, Z., *Výtvarný výraz jako nástroj primární prevence: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta pedagogická, 2011. Vedoucí práce: PhDr. Martina Komzáková

Internetové zdroje

- *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice* [online].c2008.[cit.3.března 2013]. Dostupné na WWW: <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_dokumenty_evvo_cr/\\$FILE/OE_V-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/strategie_dokumenty_evvo_cr/$FILE/OE_V-OVO_SP%20EVVO-20081105.pdf)>.
- *Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)* [online].c2008.[cit.3.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-zajisteni-environmentalniho?highlightWords=Metodick%C3%BD+pokyn+M%C5%A0MT+zaji%C5%A1t%C4%9Bn%C3%AD+environment%C3%A1ln%C3%ADho+vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%2C+v%C3%BDchovy+osv%C4%9Bty+%28EVVO%29>>.
- *Vícejazyčný slovník* [online].c2011.[cit.15.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.slovník.cz>>.
- Charles Moffat: *The Art History Archive - Land Art* [online].c2007.[cit.20.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://arthistoryarchive.com/arthistory/earthart/>>.
- *Artlist: databáze současného umění- Vladimír Havlík- Pokus o spánek* [online].c2006.[cit.22.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.artlist.cz/?id=7409>>.
- *Artlist: databáze současného umění- Ivan Kafka* [online].c2006.[cit.22.března 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.artlist.cz/?id=946>>.
- *Velký vůz: občanské sdružení pro rozvoj osobnosti* [online].c2005.[cit.13. dubna 2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.velkyvuz.cz/>>.
- *Dětský domov Domino* [online].c2012.[cit.15. dubna 2013]. Dostupné na WWW: <<http://ddd domino.webgarden.cz/>>.

8. PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Seznam příloh:

I. Obrazové přílohy	II
II. Struktura příprav projektu	IV
Struktura příprav úvodního setkání.....	IV
Struktura příprav „Cesty“.....	V
Struktura příprav „Procházky“.....	VI
Struktura příprav „Života v lese“.....	VII
Struktura příprav „Dopisu pro strom“.....	VIII
Struktura příprav „Stopy“.....	IX
III. Reflexe vedoucí projektu	
Reflexe úvodního setkání účastníků s vedoucím projektu.....	X
Reflexe „Cesty“.....	XI
Časový průběh aktivity „Cesta“.....	XIII
Reflexe „Procházky“.....	XIII
Časový průběh aktivity „Procházka“.....	XV
Reflexe „Života v lese“.....	XV
Časový průběh „Života v lese“.....	XVIII
Reflexe „Dopisu pro strom“.....	XVIII
Časový průběh „Dopisu pro strom“.....	XX
Reflexe „Stopy“.....	XX
Časový průběh „Stopy“.....	XXII
IV. Závěrečné reflexe účastníků projektu	XXIII

Vladimír Havlík- *Pokus o spánek*

Milan Knížák- *Přátelství se stromem*

Ivan Kafka- *Koberec pro náhodného houbaře*

Seznam zdrojů obrazových příloh

Robert Smithson-*Spiral Jetty* [online].c2012 .[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW:
< <http://galleristny.com/2012/01/dia-partners-with-salt-lake-city-institutions-to-protect-and-maintain-spiral-jetty/> >.

Dezider Tóth-Sneh [online].c2005.[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW:
< <http://www.umeniezblizka.gmb.sk/sk/gallery/original/17/about>>.

Vladimír Merta-Svítání [online].c2012.[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW:
< <http://www.mertavladimir.cz/svitani.html>>.

Jiří Valoch-Vymezení [online].c2012.[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW:
< http://monoskop.org/File:Valoch,_Jiri_-_Demarcation.jpg>.

Vladimír Havlík- *Pokus o spánek* [online].c2006.[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW:
< <http://www.artlist.cz/?id=7409>>.

Milan Knížák- *Přátelství se stromem* [online].c2006.[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW:
< <http://artlist.cz/?id=526>>.

Ivan Kafka-*Koberec pro náhodného houbaře* [online].c2006.[cit.26.června 2013]. Dostupné na WWW: < <http://www.artlist.cz/?id=946>>.

II. Struktura příprav projektu

Struktura příprav úvodního setkání

Artefiletické cíle	<p><u>Konstruktivní:</u> Seznámení účastníků mezi sebou. Přiblížit účastníkům projekt artefiletických setkání v přírodě, který všichni z účastníků budou absolvovat. Seznámení účastníků s uměleckými díly vybraných land artových umělců.</p> <p><u>Významový</u> Významem úvodního setkání je uvést historii, realie a formy land artu, aby účastníci mohli na tuto tradici navázat v následujících aktivitách.</p> <p><u>Prožitkový:</u> Účastníci jsou konfrontováni s mnoha druhy děl, mají možnost se k nim vyjádřit, zda se jim líbí či ne. Účastníci aktivně diskutují o jejich vlastních zážitcích z tvorby v přírodě.</p> <p><u>Empatický:</u> Účastníci mají možnost poznat vztah mezi dílem umělce a krajinou, je krajina opravdu tímto dílem obohacena?</p>	
Cíle akce (minimální výstupy, aby byla aktivita úspěšná)	<ol style="list-style-type: none"> 1) Vzájemné přijetí a tolerance mezi účastníky. 2) Účastníci přispívají k diskusi o tvoření v přírodě. 3) Účastníci shlédnou powerpoint a reflektují jednotlivé přístupy umělců. 4) Účastníci sepiší jejich očekávání od projektu. 	
Organizační formy	Frontálně-individuální, společné reflexe.	
Pomůcky	Powerpointová prezentace, tužky, papíry.	
Teoretické zdroje	Čeští a světoví umělci provozující land art.	
Metodický postup	Motivace	Neformální diskuze o tom, jaký mají účastníci vztah k přírodě.
	Hlavní činnost	<ol style="list-style-type: none"> 1) Uvítání, poděkování za zájem, seznámení účastníků mezi sebou. 2) Diskuze, co účastníky na projektu zajímá. „Jaký je váš vztah k přírodě?“ 3) Nastínění proč jsem se pustila do organizace setkání v přírodě 4) Zmínka o Env. výchově: „přírodu bychom měli chránit, pečovat o prostředí aby bylo takové, jaké si ho představujeme.“ 5) Stručná definice „Artefiletických setkání v přírodě“: Proč artefiletická metoda? (hravost, paralely mezi fikčním světem a realitou, učení s zážitkem, reflexe). 6) Vysvětlení rozdělení akcí na jednotlivou část, společnou část a závěrečný reflektivní dialog. 7) Krátká diskuze- „co víte o umění v přírodě? Také už jste někdy tvořili v přírodě?“ 8) Ukázka powerpointu. Návaznost aktivit na land art a následná krátká reflexe, co může a nemusí být landart, popř. s jakými uměleckými díly se už účastníci setkali. 9) Hrubé nastínění průběhu plánovaných aktivit. 10) Sdělení potřebných pomůcek s sebou. 11) Každý účastník si sepiše svá očekávání od

		<p>projektu: co očekává od sebe, od přírody a od umění: „<i>Čím by vás mohla obohatit- příroda, kolektiv, umění?</i>“</p> <p>12) Sdělení motivace na první akci: <i>„Popřemýšlejte o roli, kterou má příroda ve vašem životě.“</i></p>
	Zhodnocení, reflexe	Účastníci reflektují jejich poznatky během krátkých diskuzí v průběhu setkání, obsah reflektují pomocí sepsání jejich očekávání od projektu.

Struktura příprav „Cesty“

Aktivita	CESTA	
Artefiletické cíle	<p><u>Konstruktivní:</u> Vybudování modelu z přírodních materiálů, které se nacházejí v okolí. Poznávání specifik přírodního materiálu pomocí smyslů (zraku, hmatu)</p> <p><u>Významový</u> Efektivně zvolit a přiřadit přírodní materiály ke svým prožitkovým bodům na Cestě.</p> <p><u>Prožitkový:</u> Užít si pobyt v přírodě, znovu se vrátit ke svým dosavadním prožitkům spojených s přírodou a podělit se o ně s ostatními účastníky. Povzbudit individualitu účastníků a jejich radost z tvorby díla, který je jedinečným originálem umělecky i materiálově.</p> <p><u>Empatický:</u> Naslouchání výkladu ostatních o jejich životní cestě, pochopení jejich osobnosti v kontextu dosavadních zážitků.</p>	
Cíle akce	<p>5) Vznik objektu z okolních přírodních materiálů u každého z účastníků, tento objekt je modelem jejich životní cesty s důrazem na prožitky spojené s přírodou.</p> <p>6) Presentace příběhu své cesty ostatním účastníkům.</p> <p>7) Empatické přijetí příběhu ostatních účastníků, diskuze a závěrečná reflexe.</p> <p>8) Představení Land artového umělce účastníkům.</p>	
Organizační formy	Frontálně-individuální, individualizovaná i společná činnost, společná reflexe.	
Pomůcky	Přírodní materiály, barevný výtisk díla Ivana Kafky: <i>Lesní koberec pro náhodného houbaře.</i> (A4)	
Teoretické zdroje	Landartová umělci, zvláště Ivan Kafka, ...	
Metodický postup	Motivace	Úvodní sdělení k zamyšlení : „Popřemýšlejte o roli, kterou má příroda ve vašem životě.“
	Hlavní činnost	<p><u>Zadání(Individuální část):</u> Zkuste každý vyrobit symbolický model cesty vašim životem z materiálů, které najdete tady v lese, s důrazem na své dosavadní zážitky spojené s přírodou.</p> <p><u>Zadání (společná část):</u> Teď už všichni máte vaši cestu hotovou. Každý z vás ostatní provede po své cestě, pokuste se vysvětlit, proč jsou</p>

		pro vás body na vaší cestě důležité.
	Zhodnocení, reflexe	<p>Reflexe při akci: účastníci hodnotí během tvorby co vytváří, jaké materiály potřebují atp.</p> <p>Hodnocení pomoci otázek ve společném reflektivním dialogu po akci.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bavila vás tvorba z přírodních materiálů? • Podle čeho / jakých kritérií jste vybírali přírodní materiál na stavbu Cesty? • Jaké milníky na vaší Cestě jsou pro vás nejdůležitější?

Struktura příprav „Procházky“

Aktivita	PROCHÁZKA
Artefietické cíle	<p><u>Konstruktivní:</u> Vytvoření artefaktu z papíru poslepu a tím zvyšovat smyslovou citlivost. Seznámení s ‚bezděčnou‘ tvorbou na způsob happeningu. Podnítit estetické cítění a tvořivost při intuitivním zařazení díla-objektu do prostoru krajiny, jako její doplněk.</p> <p><u>Významový:</u> Porovnání významu tmy a světla v aktivitě, jaké mají účinky na účastníka?</p> <p><u>Prožitkový:</u> Vyvolání silného prožitku a upevnění pocitu důvěry k ostatním účastníkům procházky. Konfrontace strachu z neznáma. Podnítit citlivé vnímání lesního terénu a jeho nerovností, bez smyslu zraku.</p> <p><u>Empatický:</u> Procvičení spolupráce mezi účastníky skrz neverbální komunikaci ve ztížených podmínkách.</p>
Cíle akce	<ol style="list-style-type: none"> 1) Vznik artefaktu z papíru, pomocí vnímání prostředí. 2) Estetické zasazení artefaktu do okolí. 3) Vyzkoušení si procházky v lese poslepu 4) Bezděčná tvorba „stopy“ pohybu v lese, pomocí zanechané stužky, po vzoru Jiřího Valocha. 5) Reflexe po akci. 6) Představení díla Jiřího Valocha a Roberta Smithsona účastníkům po akci.
Organizační formy	Individuální tvorba, společná tvorba.
Pomůcky	Papír, šátky, klubko provázku, A4 barevné výtisky díla Jiřího Valocha <i>Vymezení</i> a díla Roberta Smithsona <i>Mirror</i> .
Teoretické zdroje	Valoch, Smithson a ostatní landartoví umělci pracující s vymežováním prostoru, např. Christo.
Metodický postup	Motivace „Půjdeme na netradiční procházku do lesa.“

	Hlavní činnost	<p><u>Individuální část:</u> Řízená imaginace. účastníci zavřou oči, smysly vnímají les. Na kuse papíru ohýbáním/trháním atd. znázorní své momentální pocity. Papír zasadí do přírodního prostředí.</p> <p><u>Společná část:</u> Účastníci si zavážou oči, rukama se spojí v „hada.“ Účastník v čele hada bez šátku opatrně vede ostatní terénem. Po cca 5ti minutách se střídá vedoucí. Osoba na konci hada za sebou zanechává provázek/ pentli.</p>
	Zhodnocení, reflexe	<p>Hodnocení pomocí otázek v reflektivním dialogu po akci.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Proč jste zasáhli do papíru tímto způsobem? (hodnocení po 1.části aktivity) • Jaké máte dojmy z lesní procházky? • Jak jste při procházce mezi sebou komunikovali?

Struktura příprav „Života v lese“

Aktivita	ŽIVOT V LESE	
Artefietické cíle	<p><u>Konstruktivní:</u> Vybudovat své ideální přírodní obydlí z přírodních materiálů v daném času a prostoru. Naučit se kriticky myslet při stavbě ‚nového‘ ideálního přírodního společenství (např. výměnný obchod, komunikace atd.)</p> <p><u>Významový:</u> Vylepšit si znalosti o lesních tvorech a jejich životě v přírodě. Poznat, že tvorové (samozřejmě i člověk), nežijí osamoceně, ale že jsou úzce propojeni vzájemně i s krajinou. Ztráta jednoho článku znamená velkou ztrátu pro celek. Pochopení rozdílů v životě původní přírodní společnosti a dnešní materiální společnosti, primitivní X moderní.</p> <p><u>Prožitkový:</u> Vyzkoušet si na vlastní kůži ukázkou života přírodního kmene. Formulovat a přehrát život podle svých pravidel a pravidel kmene a přírody, bez moderních vymožeností. Zažívání socializace a enkulturace ve vyhraněné podobě.</p> <p><u>Empatický:</u> Přizpůsobení svého života přírodě, abych přežil. Spolupráce skrz verbální i neverbální komunikaci.</p>	
Cíle akce	<ol style="list-style-type: none"> 1) Nakreslení lesního tvora či rostliny, se kterou se účastníci ztotožňují. 2) Vysvětlení, proč se s tímto tvorem ztotožňují. 3) Vybudování kmenového příbytku. 4) Komunikace v kmenovém jazyce 5) Závěrečná reflexe. 	
Pomůcky	Papír, tužky, A4 barevný výtisk díla Bruniho a Babarita <i>Skleník a kůlna</i> .	
Teoretické zdroje	Díla landartových umělců Bruniho a Babarita, kteří také tvoří příbytky v lese.	
Organizace	Aktivita je rozdělena na individuální a společnou tvorbu, reflexi.	
Metodický postup	Motivace	Vezměte si s sebou jednu věc, kterou pokládáte za nutnou pro přežití v lese.

	Hlavní činnost	<u>Individuální část:</u> Výtvarná aktivita- „jak se žije tvorům v lese?“ Nakreslete lesní zvíře nebo rostlinu se kterou se ztotožňujete. <u>Společná část:</u> Rozdělení účastníků na 2 skupiny. Vybudování skupinového obydlí v přírodě z přírodnin, vymyšlený kmenový jazyk. setkání dvou pravěkých skupin a jejich dorozumění.
	Zhodnocení, reflexe	Hodnocení pomoci otázek v reflektivním dialogu po akci. <ul style="list-style-type: none"> • Proč se ztotožňujete právě s tímto lesním tvorem? (<i>reflexe po individuální akci</i>) • Jakými způsoby jste se dorozuměli mezi sebou ve kmeni, a s druhým kmenem? • Jaké dovednosti/ hodnoty jsou podle vás nutné k přežití bez moderních vymožeností?

Struktura příprav „Dopisu pro strom“

Aktivita	DOPIS PRO STROM	
Artefiletické cíle	<u>Konstruktivní:</u> Naučit se formulovat své vnitřní pocity k přírodě v psaném projevu v dopise. Vyzkoušet si a duchovně poznat obdobu rituálu našich předků (Slované uctívali duby- spojení s bohem Perunem).	
	<u>Významový:</u> Pochopení flory (zde stromů), jako nezbytnou součást ekosystému, ke které je třeba se chovat s patřičným respektem a úctou.	
	<u>Prožitkový:</u> Zažít v moderní společnosti „netradiční“ chování a uvědomit si do jaké míry jsme ovlivněni očekáváním společnosti. Poznat jaké emoce prožívám při přímém kontaktu s přírodou.	
	<u>Empatický:</u> Rozvíjet smyslovou a estetickou citlivost i intuici ve volbě „nejvhodnějšího“ stromu. Ocenit krásu „obyčejného“ stromu. Intimně komunikovat s přírodou skrze rituál a tím se s ní sblížit.	
Cíle akce	<ol style="list-style-type: none"> 1) Účastníci napíší dopis pro strom 2) Obřadně ho stromu předají. 3) Společná reflexe 	
Pomůcky	A4 barevný výtisk díla Milana Knížáka <i>Přátelství se stromem</i> .	
Teoretické zdroje	Knížákovy happeningové akce, staroslovanská kultura.	
Organizace	Aktivita je individuální, důraz kladen na intimní dialog mezi účastníkem a stromem.	
Metodický postup	Motivace	„Přineste si s sebou libovolný materiál na psaní dopisu.“
	Hlavní činnost	Každý účastník v tichosti napíše dopis pro strom, který si v dané chvíli zvolí. Možnosti: psaní do sněhu, skládání větviček do písmen, případně napsání tužkou na papír. Poté svému stromu obřadně předá dopis.

	Zhodnocení, reflexe	Hodnocení pomoci otázek v reflektivním dialogu po akci. <ul style="list-style-type: none"> • Podle jakých kritérií jste si vybrali strom, s kterým vést dialog? • Bylo pro vás těžké vyjádřit vztah ke stromu? • K čemu jsou lidem rituály?
--	---------------------	--

Struktura příprav „Stopy“

Aktivita	STOPA	
Artefiletické cíle	<u>Konstruktivní:</u> Poznávání vlastností sypkých přírodních materiálů (sněh nebo písek), jejich pomíjivosti tvaru v čase. Podpořit tvořivost účastníků vytvářením společného díla.	
	<u>Významový:</u> Uvědoměnit si, že člověk v průmyslové době je nejen schopen razantních zásahů do krajiny, ale má být i schopen krajinu chránit a zvelebovat ji. Uvědomit si, že zanechávám kousek „sebe“ kamkoliv jdu, skrze vytvoření své individuální a nezaměnitelné stopy. Být aktivním občanem, který se zajímá o ekologické dění kolem sebe.	
	<u>Prožitkový:</u> Zjistit, jakou hrají roli při utváření skupinového díla a komunikaci s ostatními: vůdce, aktivní nebo pasivní hráč? Užít si práci s netradičním materiálem.	
	<u>Empatický:</u> Být si vědom své ekologické stopy, a jejího dopadu na přírodu. Pocítit soucit k přírodě, když je zneužívána. Spolupracovat při tvorbě společného díla.	
	Cíle akce	
	<ol style="list-style-type: none"> 1) Vytvoření své „Stopy“ ve sněhu/písku. 2) Vysvětlení skupině, co stopa znamená. 3) Vybudování společného sněhového/pískového díla. 4) Reflexe. 	
Pomůcky	A4 barevný výtisk díla Ivana Kafky <i>Bílá koule na Bílé hoře</i> .	
Teoretické zdroje	Dílo Ivana Kafky.	
Organizace	Aktivita je rozdělena na 2 části, individuální tvorbu a tvorbu společnou.	
Metodický postup	Motivace	Úvodní sdělení k zamyšlení: „Zamyslete se, jakými činnostmi přetváříte krajinu.“
	Hlavní činnost	<u>Individuální část:</u> „Můj otisk ve sněhu.“ Každý provede libovolným způsobem zásah do sněhu. <u>Společná část:</u> Společně účastníci realizují „Sněhové dílo.“
	Zhodnocení, reflexe	Hodnocení pomoci otázek v reflektivním dialogu po akci. <ul style="list-style-type: none"> • Jak jste se cítili, při provádění zásahů do krajiny? • Jak můžete, jako jedinec, zmenšit vaši ekologickou stopu? • Každý z vás popište vaše společné dílo jedním slovem.

III. Reflexe vedoucí projektu

Reflexe úvodního setkání

Průběh setkání

Setkání jsem zahájila tím, že jsem účastníky uvítala, poděkovala za zájem se zúčastnit, následně se mezi sebou představili. Otevřela jsem diskuzi na téma „příroda,“ co mě na ní tak zaujalo, abych zorganizovala aktivity v přírodě. V tomto momentě se všichni ozvali, že mají také kladný vztah k přírodě. Pokračovala jsem se zmínkou o environmentální výchově a vysvětlením rozdělení aktivit na individuální část, společnou část a závěrečný reflektivní dialog, v duchu artefietiky. Zodpovídám dotazy ohledně artefietické metody, nikdo se s tímto pojmem ještě nesetkal.

Následovala diskuze na téma „umění v přírodě,“ do které se účastníci také zapojili. Naprostá většina z nich si pamatuje, že kdysi jako děti stavěli domečky pro skřítky, hráli si s listím apod. Označili se za tvůrce v přírodě.

Abych rozvinula tento důležitý bod tvorby v přírodě, připravila jsem si powerpointovou prezentaci, která sloužila jako úvod do tematiky land artu, umění v přírodě vytvořené profesionálními umělci.

V powerpointu jsem se mimo jiné pokusila přiblížit účastníkům neznámý pojem „happening,“ stručně řečeno jako umělecká akce ve veřejném prostoru, která má za úkol na něco upozornit. Řekla bych, že pojem správně pochopili na příkladu akce „Freezing Plzeň,“ o které věděli. Nad Minimalismem se velmi podivili, např. Malevich („*plátno na černo umí obarvit každé!*“).

Český land art přijali kladněji než land art americký. Miloš pojal dílo „*Negativ*“ Michaela Heizera s humorem- „*Kdyby neměl nic na práci, tak sem klidně může přijít a na dvoře vykopat díru na bazén. Nebo co kdybychom vytvořili takový účelový land art my ted?*“. I ostatní vnímají americká díla Christa a Heizera jako příliš megalomanská postrádající duši. Naproti tomu je Walter de Mariovo „*Bleskové pole*“ vnímáno kladně, výsledná podívaná s blesky zní originálně, je to zajímavé využití přírodního živlu.

Český land art se posluchačům jevil přívětivější, komornější, ale s důležitým poselstvím a nutící k zamyšlení.

Zde je výčet děl, které se velmi líbily:

Andy Goldsworthy „*Brána z větvi*“

Vladimír Havlík „*Obydli*“

Zorka Ságlová, „*Kladení plín u Sudoměře*,“ kvůli historické souvislosti s husity.

Milan Knížák jako osobnost je vnímán poněkud negativně.

Po ukončení prezentace si účastníci sepsali svá očekávání od projektu. Někteří tápali, tak jsem jim navrhla osnovu- co očekávají od přírody, kolektivu a umění.

Neměla jsem v plánu písemná očekávání od účastníků shromážďovat, jelikož se mohlo jednat o intimní přání, a napsané body se zhodnotí na konci projektu. Na konci mi ale Miloš, Marcela a Michal věnovali jejich spisy očekávání.

Komunikace s účastníky

Komunikace s účastníky byla bezproblémová, zpočátku nebyli moc hovorní, ale v průběhu ukázky powerpointu se rozpovídali.

Při prezentaci powerpointu samovolně vyvstávají diskuze, účastníky téma zajímá. Diskuze je podnětná, všichni mají co dodat k prezentaci, téměř se předhánějí. Všichni zažili domečky z mechu pro trpaslíky, koláže z listí, korálky z jeřabin, lesní hry- někteří ve Skautu, jiní s kamarády. Všichni se označili za umělce. Brali to jako samozřejmost, která patří k dětství, proto jsem zmínila realitu v Singapuru jako srovnání, tamní děti hry v lese téměř neznají. Myslím, že tahle myšlenka je zaskočila a může být zdrojem úvah o roli her v lese např. ve formování osobnosti.

Sebereflexe

Z úvodního seznamovacího setkání jsem měla dobrý pocit. Možná pramenil i z toho, že jsem si tuto úvodní hodinu vyzkoušela již před tím, s jinou skupinou účastníků. Podle reakcí účastníků soudím, že je nejvíce zaujala powerpointová prezentace s mnoha vizuálními prvky.

Účastníci také nechápali některé odborné termíny, např. „*happening*“, tak jsem se je pokusila laicky vysvětlit na reálných příkladech, které pochopili.

Ačkoli jsem si dělala ze setkání poznámky, mrzí mě, že jsem nezapnula diktafon při diskuzích. Měla jsem ho připravený na dílčí aktivity, ale jelikož jsem pocítovala dávku stresu při prezentaci, nenapadlo mě ho použít. Mohla jsem nahrát dynamickou diskuzi účastníků a více je citovat v této reflexi.

Při konzultaci s Milošem po realizaci všech aktivit, mi sdělil, že by bývalo dobré, kdybych v úvodním setkání více rozebrala konkrétní cíle aktivit, aby o nich účastníci mohli popřemýšlet a vzít je v potaz při psaní jejich očekávání od projektu. Myslím, že tohle je dobré vědět pro příště.

Reflexe „Cesty“

Průběh setkání

Aktivity „*Cesta*“ se zúčastnilo 8 účastníků. Aktivita proběhla v sobotu po úvodním setkání, kdy jsme vyrazili z chalupy na místo konání v blízkém lese. Účastníci byli zvědaví, zvláště Soňa. aktivně vnímala okolí a činila pozoruhodné objevy: u cesty si všimla cedule zákazu skládky a označila ji žertovně jako land art, který vymezuje prostor. Podruhé se Soňa spontánně zastavila, aby obdivovala křivolaký strom u cesty – „*Pěkný strom, co už asi má za sebou.*“ Za chvíli malého Jakuba zaujaly ledové obrazce na kraji cesty. Ocenila jsem všechny účastníky jako vnímavé a spontánní. Taktéž jsem byla příjemně překvapena, jakou měrou byli schopni aplikovat poznatky o land artu z úvodního setkání.

Zadání aktivity účastníci vesměs pochopili, několik se jich ještě ptalo na upřesnění. Ihned se dali do práce, obcházelí okolní krajinu a vybírali si ideální místo pro jejich „*Cestu*.“ Pracovali tiše, schovaní v porostu. Použili rozličné přírodní materiály, které našli v okolí: šišky, mechy, klacky, listí... Velice šikovně využili nejenom přírodniny, které mohli jednoduše přenášet, ale i ty, se kterými nemohli hýbat, např. staré pařezy, kmeny a svažující se lesní terén.

Druhou, společnou část aktivity jsem zahájila po tom, co většina účastníků své dílo již měla hotové, 5 minut se potom čekalo na Miloše, než byl se svoji prací spokojen. Tato část aktivity spočívala v tom, že se účastníci vzájemně „provedou“ a okomentují význam jejich modelů. Po mé pobídce se Pavel zhostil vyprávění jako první, okomentoval svůj most z klacíků jako symbol spojení s ostatními, s přírodou. Příroda je důležitý prvek, který lidi spojuje.

Komentáře k mnoha dílům byly velmi zajímavé a ač se někteří zezáátku ostýchali mluvit před ostatními, svá díla dokázali přiblížit ostatním. Vyjímkou byl až malý Jakub, který, nejspíše po otcově vzoru také vybudoval most z klacíků, ale mluvit o svém díle se ostýchal. Netlačila jsem na něj, sdělila jsem poté, že kdo by nechtěl vysvětlovat význam své „*Cesty*“, tak nemusí.

Po společném seznámení se s díly jsem účastníkům ukázala barevný výtisk díla Ivana Kafky „*Lesní koberec*“, sklídlil kladné ohlasy.

Poté proběhla společná reflexe v kruhu, kde účastníci odpovídali na 3 otázky.

Účastníky tvorba z přírodnin bavila, označili ji jako zajímavou. Někteří byli nadšeni, že se mohli vrátit do svých dětských let, kde měli možnost si v lese hrávat a stavět např. domečky pro skřítky. Nikdo z nich neměl větší problém si „hrát“ jako dítě.

Materiály vybírali jak podle terénu lesa, který nemohli ve větší míře ovlivnit (použité kmeny, pařezy), tak i podle toho, jak se k dílu hodily „mobilnější“ materiály. Ty vybírali podle vzhledu,

kvalit ale i symboliky. Uschlá větev v Štěpánčině díle byla uschlá a bledá, symbolizovala smrt. Mech v díle Soni byl jásavě zelený a měkký, označoval tedy cosi dobrého a příjemného. Pařez byl spatřen jako bytelný symbol toho, že člověk s dlouhými zkušenostmi a hodnotami je silný, nenechá se zvíkat.

Rodina byla asi nejčastěji citována jako nejdůležitější bod na „*Cestách*“ účastníků. Následovala příroda a přátelé. V případě Miloše jsou stejně důležité všechny zážitky, jelikož jej každý formoval ve vztahu k přírodě. U Pavla je příroda mostem, který souhrně sprostředkovává kontakt se světem, něco jako stav bytí.

Po reflexi jsme se všichni odebrali zpět na základnu v Týnci, jelikož někteří si přáli se jít ohřát. V teple jsem účastníkům sdělila motivaci na další akci-„*Půjdeme na netradiční procházku do lesa.*“

Komunikace s účastníky

Komunikace mezi mnou jako vedoucí a účastníky byla pro tuto první aktivitu bezproblémová. Účastníci ještě nevěděli, co je bude čekat, tak mě po dosažení místa aktivity s očekáváním sledovali. Po zadání se s rozmyšlením dali do práce, jen Marcela a Štěpánka mě po chvíli poprosily o upřesnění zadání- konkrétně jaké zážitky do „*Cesty*“ mohou zařadit, poté se také pustily do budování.

Během aktivity jsem obcházela účastníky, tázající se, jestli ví co mají dělat, jestli nemají nějaké dotazy. Byli tak zapálení do tvorby, že mě spíše odbyli, že je všechno v pořádku.

Komunikace mezi účastníky v průběhu představování jednotlivých „*Cest*“ byla oboustranná, vznikaly zajímavé diskuze o dílech. Jednotlivá díla vypovídala o jejich tvůrcích, kteří se po počátečním ostychu jali líčit, co jejich díla znamenají. Zajímavým příkladem byla Marcela, která do své „*Cesty*“ zakomponovala její životní příběh i náročnou životní situaci, ve které se momentálně nacházela. Z řad účastníků se jí dostalo velké podpory, jelikož byli obeznámeni s jejími problémy.

„... Cesta pokračuje docela světlá, že jo, pár překážek symbolizuje sem tam něco, nějaký problémy, práce, život, děti rostou, občas samozřejmě výlety do přírody, a začíná přes můj život obrovská rána. Prožitek, avšak přátelé okolo mě drží a začíná nějaké rozcestí, kdy nevím jak to bude vypadat dál ... Děkuji přátelům, že mě drží, jsme moc rádi a ta příroda, ty vandry, to je samozřejmě nádhera... Nelituju toho co bylo a doufám, že bude líp.“

-Marcela. v reflexi po akci

Sebereflexe

Z reflexí vím, že účastníci byli s aktivitou spokojeni, na dotaz, jestli je aktivita bavila odpověděli „ano.“ Zde se ale nabízí námitka, že otázka „*Bavila vás tvorba z přírodních materiálů?*“ mohla být příliš jednostranně zaměřená na očekávání kladné odpovědi. Vhodnější by byla otázka, jaké měli účastníci prožitky, zpětně ji vidím jako mnohem objektivnější.

Z hlediska organizace velmi pomohlo, že jsem už předem měla připravené místo konání aktivity v lese, s dostatečným počtem přírodnin k tvorbě. Cesta na místo tak měla jasný cíl, byla nenáročná a relativně rychlá, věděla jsem přesně kam jít. Věděla jsem, že na místě jsou všechny nutné materiály, tím pádem jsem byla klidná, že nebudeme muset hledat vhodnější prostor. Ačkoli se podmínky ve venkovním prostoru velmi rychle mění, necítila jsem nervozitu z nepřipravenosti.

Jelikož se projekt realizoval venku, neměla jsem ani jistotu dobrého počasí, ale nakonec nám počasí také přálo. Ačkoliv byla zima, slunce nám alespoň trochu zpříjemňovalo pobyt v lese. Svým svěřencům jsem chtěla udělat pobyt venku v zimě co nejpříjemnější, tak jsem je při odchodu z domu důrazně upozornila, aby se hodně teple oblékli, jelikož jsem se trochu obávala scénáře, kdy účastníkům bude v lese zima, a nezapojí se psychicky plně do aktivity (podle Maslowovy pyramidy potřeb- nejdřív teplo a pak až můžu přemýšlet!). Účastníci také ocenili teplý čaj, který jsem pro ně připravila do termosky.

Z první aktivity jsem měla dobrý pocit. Účastníky aktivita zajímala, dokázali jejich „Cestu“ vystihnout nejen vizuálně, ale i hmatově (např. v Soňa v díle vysvětlila použití mechu jako přání, aby její život byl příjemný a hebký).

Trochu mě ale zklamaly komentáře účastníků k tomu, jaké milníky na jejich „Cestě“ jsou pro ně nejdůležitější, ačkoliv se daly očekávat. Marcela či Pavel nevěnovali přírodě jednotlivé milníky, které by mohli vyzdvihnout nad ostatní, ale pojali přírodu jako nedílnou součást jejich života, která je jaksi „samozřejmá“ pro jejich denní fungování. Pavel vyzdvihl význam přírody jako „mostu“ a „brány“ která je vstupem do šťastného života, bez udání konkrétních prožitků. Na druhou stranu toto pojetí dokazuje Pavlovu potřebu sžít se s přírodou natolik, že bez ní by život nebyl tím samým.

Časový průběh aktivity „Cesta“

Čas	Trvání	Popis aktivity
12:10- 12:30	20 min	Cesta na místo
12:30-12:35	5 min	Zadání aktivity
12:35-13:10	35 min	Výroba své <i>Cesty</i> z materiálů dostupných z okolí
13:10- 13:15	5 min	Zadání společné aktivity
13:15- 13:40	25 min	Účastníci provádí ostatní svou <i>Cestou</i> .
13:40-13:50	10 min	Společná reflexe- záznam odpovědí na otázky, srovnání s land artovým umělcem- Ivanem Kafkou, motivace na příště
13:50- 14:10	20 min	Cesta zpátky do civilizace

Celková délka aktivity: 2 hodiny

Reflexe „Procházky“

Průběh setkání

Na tuto aktivitu jsme se vydali ze „základny“ pozdě odpoledne. Měla jsem proto obavy, aby se aktivita stihla, než se setmí.

Po dosažení vytyčeného místa v lese jsem individuální aktivitu zahájila zadáním. Účastníci měli za úkol zavřít oči, smysly vnímat les, a znázornit jejich momentální pocity.

Individuální aktivita se řízenou imaginací proběhla hladce. Účastníky jsem instruovala, aby si v lese našli pohodlnou polohu a se zavřenýma očima smysly vnímali les kolem nich. Jejich vjemy a pocity měli znázornit přetvářením papíru, který jsem jim před aktivitou poskytla.

Účastníci si ochotně posedali kolem, a cca 10 minut bylo slyšet ohýbání a mačkání papíru. Ke konci těch deseti minut bylo vidět, že někteří už nepracují, měli svá díla hotová. Tenhle moment jsem považovala za ideální pro sdělení dalších instrukcí- a to „*zasazení papírového díla do okolní krajiny tak, aby se dílo a krajina vzájemně doplňovaly a co nejvíce jim to slušelo.*“ Cílem bylo zasadit objekt do krajiny tak, aby se dostavil estetizující efekt. Po práci s papírem měli tak účastníci volný prostor papír začlenit do okolí. Něktěm na celou individuální aktivitu stačilo 10 minut, jiným 15. Papír začlenili různě- napíchli ho na větvě, položili na pařez, kde byl vidět. Někteří, např. Petr, zvolili místo, které nebylo tak nápadné.

V následné reflexi, po dotazu, proč účastníci změnili tvar papíru tímto způsobem, se mi dostalo tři druhů odpovědí:

- Formoval jsem papír podle toho, jaké jsem **slyšel zvuky**- šelest papíru od ostatních, štěkání psa, zvuk listí, když někdo prošel kolem. (Jiří)
- Formoval jsem papír podle toho, jak jsem **se cítil**, hlavně proto, že mi bylo chladno. (kytka- teplo, sněhová vločka- zima)
- Formoval jsem papír podle toho, co mě **zrovna napadlo**. (srulovaná správa- „*muchlat papír mě nebaví,*“ vločka- „*mám rád zimu,*“ loďka- „*je pěkná*“).

Je možné, že ne všichni pochopili zadání, tj. „znázornění svých momentálních pocitů z vnímání lesa,“ anebo si je alespoň vyložili různě.

Po reflexi jsme zůstali v kruhu a sdělila jsem účastníkům další aktivitu, kterou byla procházka v lese potichu a poslepu, v „hadovi,“ kde se nevidomí účastníci budou držet za ruce a půjdou za vůdcem, který uvidí. Někteří účastníci se tvářili překvapeně, jiní docela suverénně ve stylu „jdem do toho.“ Malému Jakobovi jsem oči nezavazovala, aby při jeho malém vzrůstu nebyl handicapován a především kvůli jeho bezpečnosti. Účastníci v „hadu“ se chytli za ruce, prvnímu v řadě jsem sundala šátek. „Had“ se dal nejdříve do pohybu.

Během procházky se lidé na čele vystřídali, ukazovala jsem jim přibližnou cestu, kudy mají jít, ale někteří rádi obkroužili strom dvakrát, nebo vybírali více neschůdné úseky.

Procházka skončila v 17:15, kdy už byla skoro úplná tma. Při reflexi ve tmě účastníci nadšeně odpovídali, že se jim procházka líbila, nebyla ani krátká, ani dlouhá, ale tak akorát.

Po sejmutí šátků byli překvapeni, že jsou pořád na tom samém místě, že nedošli až k autu. Na dotaz, jestli mezi sebou nějak neverbálně komunikovali, se všichni rozmluvili najednou, Marcela pochválila Pavla, který šel v „hadu“ před ní, že na překážku jako pařez nebo kmen vždy důrazně dupnul, položil zadní ruku na kmen, stisknul ruku. Miloš se podělil o to, že cítil „zvláštní auru“ stromu a tím pádem do stromu narazil jen jednou (odůvodnil to tím, že ten strom žádnou auru asi neměl).

Podle účastníků je „hodně divné nevidět,“ a musí se hodně spoléhat na člověka před ním.

Zajímavé taky bylo, že účastníci když šli na začátku a viděli, necítili takovou odpovědnost za ostatní, jako když nevidomí šli v „hadovi“ a dávali těm za nimi neverbální znamení, snažili se ty ostatní za nimi varovat.

Komunikace s účastníky

Jelikož jsme se s účastníky již den znali, byli jsme v komunikaci mezi sebou uvolnění. Vyzvali jsme na aktivitu pozdě, protože se účastníkům z tepla chalupy na aktivitu moc nechtělo, také se potřebovali občerstvit. Snažila jsem se tak najít rovnováhu v pobízení účastníků do aktivity- na jednu stranu jsem jim chtěla dopřát odpočinek, na druhou stranu jsem se strchovala o výsledek aktivity, jelikož jsme začali pozdě a čas stmívání se neúprosně blížil. Velmi jsem ocenila to, že někteří účastníci se mnou dokázali empatizovat, a sami „popoháněli“ ty ostatní.

V obou aktivitách jsem nabídla účastníkům, že se jich nemusí v plné míře zúčastnit, jelikož se zde jednalo o ztrátu zraku, což by mohlo u některých vyústit v klastrofobijní reakci, či paniku. Pro Jakuba jsem udělala vyjímku v obou případech, mohl se dívat, ač se i on usilovně snažil pracovat se zavřenýma očima. Nikdo jiný nabídky nevyužil, aktivitu absolvovali bez zraku.

Při muchlání papíru účastníci reagovali na mé vyprávění, když jsem oznámila, že mohou volně ukončit práci a zasadit papír do krajiny, tak tak učinili beze spěchu. Myslím, že klidný ton mého vyprávění je uvedl do rozjímání, chtěla jsem, aby si toto rozpoložení udrželi i při zasazování objektu do krajiny. Jelikož někteří chvíli obcházeli kolem a hledali „ideální“ místo na usazení díla, myslím, že se mi záměr, aby esteticky vnímali prostředí, podařil.

Během procházky se šátky, kde panovalo naprosté ticho, jsem musela chtít nechtě s účastníky komunikovat také neverbálně. Používala jsem tedy gesta, abych zastavila nebo rozchodila „lídra“ procesí. Když „had“ stál, rukama jsem rozpojovala jeho jednotlivé články, aby se na přední pozici vedoucího dostali postupně všichni. Účastníci reagovali na mé doteky překvapeně, nevěděli co mají dělat, ale vždy se mi podařilo účastníky rozpojit a nasměrovat je na dané místo, ač se někteří druhých drželi „zuby nehty.“ Moje zásahy do jejich kombinace nejspíš vnímali jako zásahy vetřelce do jejich pocitu bezpečí, jakým bylo držení se rukou ostatních.

Při reflexi po akci se ochotně rozpovídali o jejich zážitcích. Jelikož jsem si touto akcí již sama prošla, snáze jsem chápala vysvětlení jejich pocitů. Aktivita je bavila, cestu vnímali úplně jinak než kdyby viděli. Byla jsem ráda, že nikdo z téhož aktivity neměl traumatické zážitky, ačkoliv se cestou museli potýkat s mnoha nástrahami, jako byly větve stromů, pařezy atd.

Sebereflexe

Z průběhu této aktivity mám smíšené pocity, protože se asi nejvíce ze všech aktivit odlišovala v reálném průběhu od plánovaného průběhu. Nevyšel plán, kdy by účastníci v „hadovi“ zanechávali za sebou stuhu, která by zaznamenávala jejich pohyb. Na začátku procházky poslední účastník za sebou stuhu zanechával, ale stuha byla jednoduše moc krátká. Zde jsem nevěnovala dostatečnou pozornost přípravě, nevypočítala jsem si, jak dlouhá stuha bude potřeba. Od zanechávání stopy za sebou jsem tedy v průběhu procházky upustila a soustředila jsem se na účastníky.

Druhou nečekanou a neplánovanou okolností bylo načasování aktivity. Aktivita byla naplánována na den, ne na noc. Při zadávání aktivity muchláže jsem tak s obavami sledovala slunce. Při práci s papírem se již šěřilo a v půlce procházky již byla úplná tma. Myslím si ale, že se aktivita i navzdory nečekanému setmění podařila. Hlavní moment, kdy účastníci potřebovali zrak, bylo při zasazování papíru do krajiny. To ještě bylo vidět. Při začátku procházky mi došlo, že tma vlastně nevádí, účastníci stejně nevidí, a já jsem svítila vedoucímu na cestu baterkou. Říkám si, že kvůli tmě by nevynikla ani zanechávaná stuha za „hadem,“ ale pak mě napadla námitka, že fotka s bleskem by alespoň nějakou část stuhy odkryla. Určitě si vezmu z nevydařeného plánu ponaučení pro příště.

V reflexi jsem se dověděla zajímavou reakci účastníků na tmu- tma po sejmutí šátků jim neváděla, naopak, podívovali se nad tím, že nevidí, i když si sundali šátky. Před aktivitou bezpečně viděli bez šátků. Myslím, že pro některé účastníky určitě byla tento objev silným zážitkem, když se po odejmutí příčiny tmy (šátku) nedostavilo očekávané světlo. Tato tma nebyla vynucená a nedala se jednoduše „sundat“ a účastníci se jí museli přizpůsobit. Tento psychologický účinek světla a tmy by mohl být zajímavým námětem na akci ve sféře body artu.

Časový průběh aktivity „Procházka“

Čas	Trvání	Popis aktivity
16:00- 16:20	20 min	Cesta z města do lesa
16:20-16:30	10 min	Zadání aktivity, rozdání papíru, řízená imaginace
16:30- 16:35	5 min	Zasazení plastiky z papíru do přírodního prostředí.
16:35- 16:45	10 min	Zavázání očí, vysvětlení pravidel „hada.“
16:45- 17:15	30 min	Účastníci se vystřídali v roli vůdce „hada.“
17:15- 17:25	10 min	Společná reflexe- záznam odpovědí na otázky, srovnání s land artovým umělcem- Jiřím Valochem, motivace na příště.
17:25- 17:45	20 min	Cesta do civilizace.

Celková délka aktivity: 1 h 45 minut

Reflexe aktivity „Život v lese“

Průběh setkání

Této aktivitě se zúčastnili stejní účastníci, jako předchozích aktivit. Vinou dlouhého spánku a vaření oběda jsme se dostali do lesa až po poledni. Předtím jsem účastníkům znovu připomněla, aby si s sebou do lesa vzali každý jednu věc, kterou pokládali za nutnou pro přežití. Sešli se zajímavé předměty: sekera, krumpáč, „lechtátko“ na hlavu, svíčka, zapalovač, nůž a láhev piva. Záměrně jsem neuváděla, že budeme stavět lesní příbytky ve společné části aktivity.

Cesta do lesa proběhla hladce, dějiště této aktivity bylo blízko dějišť aktivit „Cesta“ a „Procházka.“

V lese jsme se seskupili opět do kruhu, kde jsem zadala individuální aktivitu- kresbu rostliny, nebo zvířete, se kterým se účastníci ztotožňují. Někteří se hned „lekli,“ že budou muset předvádět kresebné výkony, ale ubezpečila jsem je, že to může být jen schematická, zjednodušená kresba. Tužky a papíry jsem měla připravené, rozdala jsem je. Účastníci se dali do práce, byli s kresbami vcelku brzy hotovi.

V reflexi se sešla zajímavá díla, účastníci dokázali i popsat, proč si tyto tvory vybrali. Výběr v reflexi po této aktivitě odůvodnili následovně:

- Jiří: „*Ztotožňuji se s **hadem**, protože had když jde, tak leží.*“
- Miloš: „*Mám **medvěda**, protože je pěkně napapanej, zaleze do brlohu a v zimě vůbec nevylejzá. To by se mi líbilo.*“
- Michal: „*Já jsem si vybral takovýho malýho **broučka**, protože se asi snažím být takovej malej, nevýraznej, aby si mě nikdo nevšímal.*“
- Marcela: „*I když je **smrk** nejrozšířenějším stromem, tak já ho mám strašně ráda, dobře se mi pod ním spí, bývá tam měkkoučko, je vysokoj, dává nám chrastí na oheň a pro mě prostě les a konkrétně smrk, já mám nejradaší.*“
- Štěpánka: „*Houba je užitečná i pěkná v tom lese.*“
- Pavel: „*Já bych si houbu nevybral, protože roste z hniloby, ale mě se líbí **pavouk**, protože loví a zbytečně se u toho nenaběhá. A už mu to funguje 280 milionů let.*“
- Soňa: „*Tak já mám chlupatou **housenku**, protože miluju když je to chlupatý, malinký a pak je z toho ten krásnej motýlek... ta přeměna.*“
- Jakub: „*Mě se líbí **motýlek**, protože je strašně krásnej, celej.*“

Účastníci se shodli na tom, že jejich výběr opravdu může odrážet nějaké jejich kvality- že Miloš rád spí a jí, Pavel že bývá občas jedovatý a Michal že je nekonfliktní.

Po reflexi jsme pokračovali druhou částí aktivity.

Než jsem vysvětlila pravidla a to, o čem druhá část aktivity bude, tak jsem účastníky rozdělila na 2 skupiny tím, že si vytáhli větvičku a podle toho, jestli byla krátká nebo dlouhá se rozdělili na dva týmy čili kmeny. Jakuba jsem přidružila k jeho mámě Soně.

Složení kmenů bylo následující:

Kmen Ugu: Soňa., Jakub, Pavel, Marcela, Jiří

Kmen Bulu: Miloš, Štěpánka, Michal

Od této chvíle se museli dorozumívat mezi sebou jen kmenovou řečí a postavit své obydlí. Mohli využít pomůcek, které si přinesli s sebou.

Obě skupiny se daly do práce, sháněly materiál na stavbu kmenového příbytku.

Kmeny *Ugu* a *Bulu* pojaly budování příbytku jinak. Kmen *Ugu* si našel vysoký strom s pevným kmenem, kolem kterého potom navrstvil větve v kuželovitém tvaru, ve stylu indiánského týpý. Jelikož *Uguové* měli o člena více, práce jim ubíhala rychleji, než druhému kmenu. Kmen *Bulu*, stavěl objekt také z větví, ale jako nosný prvek nezvolili kmen jediného stromu, ale posadili menší kládu na rozvětví dvou menších stromků. Po jedné straně posléze vytvořili šikmou plochu, na kterou vrstvlí další a další větve.

Už od začátku se ve kmenech *Ugu* ujala kmenová mluva. Členové kmene na sebe pokřikovali ve smyšleném kmenovém jazyce a při tom přidávali i přehnanou gestikulaci. Myslím, že skupině *Ugu* se dařilo komunikovat kmenovým jazykem i proto, že 2 vůdčí osobnosti v kmenech (Soňa, Marcela) se tohoto ustanovení s vervou chopily a dokázaly strhnout sebou i ostatní příslušníky kmene. U kmene *Bulu* jsem v polovině času musela zasáhnout jelikož *Buluové* mezi sebou nekomunikovali svým vlastním jazykem, nýbrž češtinou. Vyřešila jsem to tak, že jsem jako návštěvník chtěla kmenu pomoci se stavbou příbytku a dorozumívala jsem se s nimi jedině svou smyšlenou kmenovou mluvou. Podezírám *Bulu* Štěpánku a Michala, že se ze začátku odmítli dorozumívat kmenovou řečí a posunky, jelikož se jim mohly jevit jako dětinské a nedůstojné jejich věku (15 a 17 let).

Ačkoli v této fázi měly kmeny za úkol jen postavit příbytek, vůdce kmene *Buluů*, udatný Miloš, se v průběhu stavby vydal se svoji sekýrou vstříc nebezpečí a uloupil část stavebního materiálu *Uguům*, když ugujští muži byli mimo stavbu. Brzy však přispěchali svým ženám na pomoc a strhla se menší bitka, kde se proti sobě ocitly sekera a krumpáč. Tato spontánní událost mě zaujala, k málo organizovaným hrám patří. Jsem ráda, že se účastníci do svých postav takto vžili.

Kmen *Uguů* dostavil svůj příbytek asi o 10 minut dříve než kmen *Buluů*. Několik minut soustavně slavil. Po dokončení stavby kmenem *Bulu* jsem přemýšlela, jak „seznámit“ oba kmene. Vyřešila jsem to tak, že jsem vedla *Buluy* na návštěvu k *Uguům*. Ti nás vřele přijali a pochlubili se svým příbytkem s mnoha výtobytky- ohništěm, posvátným idolem (láhví piva) a zahrádkou. Vůdci obou kmenů spolu vykourili dýmku míru a bylo po nepřátelství.

Posléze jsme vyhlásila změnu jazyka, abychom při reflexi mohli komunikovat v češtině. Atmosféra byla veselá, účastníci se vžili do rolí „divochů“ a sem tam na sebe ještě pokřikovali svým jazykem nebo přehnaně gestikulovali.

Uvádím úryvky z reflexe společné části aktivity „*Život v lese*“:

Otázka: Jakými způsoby jste se dorozuměli mezi sebou ve kmenech a s druhým kmenem?

Oba kmene se shodly na tom, že se dorozumívali neverbálně (posunkami, gestikulací rukama) a také smyšlenými zvuky. Ze situace se poznalo, co ten druhý chce, např. podle toho, na co ukazoval. Pavlovi se líbilo, že jejich kmen byl mnohem hlučnější, jako vysvětlení nabídl to, že v jejich kmenech byly dvě ženy a v sousedním kmenech jen jedna. Práce tohoto kmene byla často provázána nadšeným rykem, pokřikováním.

Pudy hrají velkou roli- člověk je smečkové zvíře. Soňa ocenila, že Miloš z druhého kmene vymyslel, že jim ukradne nějaký stavební materiál, byla to „*bomba*.“ Jasná potom také byla silácká gesta chlapů Miloše a Pavla, když se poměřovali, jeden se sekyrou a druhý s krumpáčem. Miloš byl, podle Pavla, oproti němu v nevýhodě.

Nakonec Marcela namítla, že aktivita, ač skvělá, by byla v létě ještě lepší, kvůli počasí.

Otázka: Jaké dovednosti, hodnoty jsou nutné pro přežití?

Nejdůležitější hodnoty pro přežití byly spatřeny v tom, že je nutné být pospolu a chránit kmen. Je také nutné postavit obydlí, jako ochranu proti zimě, aby lidé nezmrzli.

Na dotaz, jestli jimi přinesené předměty k přežití se opravdu hodily reagovali různě. Nějaké, jako například sekera pomohly, jiné byly na nic („škrábátko“ na hlavu).

Soňa poznamenala, že budování šlo dobře i bez provázku, který by si nejspíš s sebou donesla. Pavel se nechal slyšet, že bylo dobré, že v lese byl stavební materiál, bylo by podle něj „*špatné přijít s bandou lidí do lesa a porážet stromy*“.

Po reflexi jsem účastníkům ukázala výtisk díla francouzských umělců Bruniho a Babarita, kteří také tvoří v lese příbytky z přírodních materiálů. Přišlo mi to jako vhodné srovnání, protože pracovali na velmi podobném díle jako my.

Komunikace s účastníky

V této aktivitě účastníci pochopili zadání bez problémů. Ačkoli se v první aktivitě Michal zdráhal kreslit, vysvětlila jsem mu, že nemusí vytvářet nějaké velké umělecké dílo, postačí schéma tvora. Byla jsem překvapená, jak se účastníkům podařilo vystihnout zvířata, nečekala jsem, že se v nich projeví taková způsobilost ke kresbě.

Zadání druhé aktivity účastníci také pochopili. Snažila jsem se zadat aktivitu jednoduše a strukturovaně. Mluvení v kmenovém jazyce bylo pro některé účastníky problémovější než pro ostatní, zvláště kmen *Buluů* pravidlu kmenové mluvy věnoval malou pozornost. Zde jsem musela zasáhnout, pokusit se je namotivovat, že se nemusí obávat vžít se do světa přírodního člověka, že je to jen část hry, nikdo je nebude soudit. Po této krátké intervenci se *Buluové* pokusili mluvit trochu více, ale dynamičnosti druhého kmene nedosáhli.

Aktivita a hravost kmene *Uguů* byla velmi nakažlivá, byla s nimi radost komunikovat v kmenové řeči.

Účastníci neměli problém na reflexi přepnout zpátky na češtinu, bylo vidět že při aktivitě „vyřádili,“ troufám si říci, že je hra na kmene bavila nejvíce ze všech dosavadních aktivit.

Sebereflexe

Při plánování individuální výtvarné aktivity mě nenapadlo, že by se některým účastníkům nechtělo kreslit, nebo neměli rádi kreslení. Když se po zadání Michal ozval, že se obává, aby kreslení zvládl, tak jsem ho ujistila, že jde jenom o jednoduchou skicu. Nakonec Michal nakreslil velmi pěkného broučka. Na příště ale vezmu v potaz, že ne všichni účastníci mohou „automaticky“ cokoliv nakreslit. Ti, kteří neradi kreslí, by mohli tvora buď popsat, najít v lese, nebo znázornit jiným způsobem.

Na společnou část této aktivity jsem se už od začátku těšila, byla jsem zvědavá, jak účastníci zvládnou málo strukturovanou hru na kmeny. Výsledky byly potěšující, ač si je tolik nepřipisují svému vedení, ale hlavně účastníkům, protože ti hře vdechli život.

Z reflexí účastníků vyplynulo, že bylo skvělé, že se v okolí vyskytoval stavební materiál na příbytky. To nebyla náhoda, velmi pracně jsem před začátkem projektu hledala vhodné místo. Nechtěla jsem žádným způsobem ničit živé stromy i proto bylo nalezení takového množství nařezaných větví šťastnou náhodou. Svůj účel splnily dokonale, účastníci s nich vybudovali své příbytky.

Časový průběh aktivity „Život v lese“

Čas	Trvání	Popis aktivity
12:50- 13:10	20 min	Cesta do lesa
13:10-13:15	5 min	Zadání aktivity, rozdání papíru.
13:15- 13:20	5 min	Individuální aktivita- kresba lesního tvora.
13:20- 13:30	10 min	Reflexe po 1. akci: „Proč právě tento tvor?“
13:30- 13:35	5 min	Vysvětlení pravidel společné hry, zodpovězení dotazů, možnost použít jimi přinesený objekt.
13:35- 14:20	45 min	Společná hra, volně mnou řízená. Po půl hodině se dva kmeny setkají.
14:20- 14:30	10 minut	Společná reflexe- záznam odpovědí na 2 otázky, srovnání s land artovými umělci- Brunim a Babaritem, motivace na příště.
		Pokračujeme na další aktivitu- „Dopis pro strom“

Celková délka aktivity: 1 h 40 min

Reflexe aktivity „Dopis pro strom“

Průběh setkání

Po dohodě s účastníky jsem touto aktivitou navázala na předcházející aktivitu „Život v lese.“ Nebyla jim zima a po krátké pauze na občerstvení svolili, abychom pokračovali s touto aktivitou. Byla jsem ráda, protože jsem se obávala opakování scénáře s předešlého večera, kdy nás zastihla tma.

K aktivitě „Dopis pro strom“ jsme nemuseli zacházet daleko. Krásný hájek stromů stál opodál dějiště předcházející aktivity.

Shromáždili jsme se opět v kruhu, začala jsem tím, že jsem účastníkům přiblížila trochu z naší praslovanské historie a mytologie, kdy Slované uctívali bohy ukryté v přírodě, tj. i ve stromech, a přinášeli jim oběti. Stromy byly uctívány a respektovány, a na tuhle starou tradici jsem chtěla navázat- ne tedy obětováním, ale kontaktem se stromem přes dopis.

Účastníkům jsem poté přiblížila zadání aktivity: „Napište dopis stromu, který si tady zvolíte.“

Po zadání aktivity si všichni zkoumavě prohlíželi stromy a opravdu každý tu našel svého „favorita.“ Všichni se zamyšlením psali, potom psaní předali stromu. Dělal to různě- někteří psaní zakopali, někteří ho zastrčili do dutiny stromu. Malý Jeník dopis nepsal, ale obdaroval strom tím, že odkryl půdu v kruhu kolem stromu a hladil strom klackem. Někteří obdarovali strom hned, jiní si dávali na čas. Poslední se do kruhu bezpečí dostavili Miloš s Michalem. Na dotaz, jak lehce se mu dopis psal, odpověděl Miloš, že moc lehce ne, protože nebyl zvyklý psát dopisy stromům.

Abych se dobrala míry estetického citění účastníků, v reflexi jsem se jich zeptala na otázku: „Podle jakých kritérií jste si vybrali strom, se kterým vést dialog?“ Zde je výčet odpovědí:

- Pavel: „Vybral jsem borovici, protože mám borovici nejradši. Vydrží neuvěřitelný věci, rostou i na místech, kde ostatní stromy ne, prostě je mám nejradši. Jsou pevný, radši se zlomí, než by se nechaly vyrvat z kořenů.“
- Miloš: „Já jsem si vybral malej doubek, protože ten tady bude asi ještě když já tu nebudu a až bude velikej, tak z něj bude něco moc pěknýho. Poslouží, dlouho bude dělat kyslík, má tu nějaký úkol.“
- Soňa: „Já jsem si vybrala rozdvojený smrk, protože jsou to takový ty moje dvě osobnosti, hodná a zlá, což občas jsem, tak si myslím, že ten strom mě vystihuje.“
- Marcela: „Tak já jsem se tak nějak rozhodla na první pohled pro tu majestátnost prostě. Je zajímavý a má ještě listy v zimě, je léčivý.“
- Štěpánka: „Vybrala jsem si ho, protože je mladej a má toho hodně před sebou, jako já.“
- Michal: „Já jsem vybral támhle ten smrk vzadu, ten vysokej, rovnej, mě tak nějak zaujal, má hodně širokej kmen.“
- Jiří: „Tamten strom vzadu, jak roste tak našikmo, mi právě přišel zajímavý a měl jsem na něj takový dotazy, takže má vlastně svůj životní příběh, jak je tak našikmo, jako že se možná nechává utlačovat od toho jehličnatýho vedle. Tak jsem na něj měl takový dotazy.“

Byla jsem ráda, že účastníci dialog se stromem zvládli. Pro většinu účastníků to nebylo těžké, pro Miloše ze začátku trochu ano, sám se přiznal že „imaginární věci“ mu moc nejdu, ale nakonec také něco napsal. Jiří měl na strom „spoustu dotazů“, prý mu ale strom zatím nic neodpověděl.

Na reflektivní otázku, k čemu jsou lidem rituály, se většina shodla, že rituály jsou důležité. Je to začátek a konec něčeho, důvod k zamyšlení nejenom nad vírou, ale nad čímkoliv. V problémové situaci dokáže rituál fungovat jako známý zásek, „odříznutí věci“, které nejsou podstatné. Dle Pavla jsou rituály někdy velmi složité proto, aby se zúčastnění koncentrovali jen na proces a na nic jiného, aby vytěsnil nepotřebné vlivy z okolí. Pro Soňu je rituál, když se ponoří pod vodu ve vaně a poslouchá jen tu vodu, problémy se pak smyjí. Štěpánka ráda cestuje. Pro Jiřího jsou rituály důležité „středně“, označil se spíše za vědecký typ, který nemá tolik pochopení pro tradiční rituály, protože v nich nevidí smysl.

Komunikace s účastníky

Zpočátku jsem měla obavy, aby se účastníci dokázali na tuto aktivitu adaptovat, jelikož chvíli před tím absolvovali aktivitu „Život v lese“, která byla fyzicky náročná a zaměřená velmi odlišným směrem než aktivita „Dopis pro strom“. Změna mezi pohybovou hrou na kmeny a spíše meditativním psaním dopisu pro strom mohla být příliš rychlá, ale účastníci se přizpůsobili bez problémů.

Očekávala jsem, že se některým účastníkům do dialogu se stromem nebude chtít, jelikož se to mohlo jevit jako zvláštní a „nenormální“ praktika. Byla jsem ale překvapená, že žádný z účastníků se psaní dopisu pro strom nebránil. Přijali zadání, jako by se nechumelilo.

V reflexi se účastníci vyjádřovali k tématu rituálů, každý z nich řekl, co pro něj znamená pojem „rituál.“ Jako obvykle byli někteří výřečnější, než ostatní.

Sebereflexe

Ačkoli jsem realizaci dopisu pro strom původně neplánovala hned za aktivitou „Život v lese“ ukázalo se to nakonec jako praktická volba, protože mnoho účastníků muselo brzy po návratu do chalupy odjet domů. Měli dostatek času na cestu domů, dokud bylo vidět.

Tuto aktivitu jsme realizovali jako čtvrtou z pěti aktivit, ale původně jsem plánovala tuto aktivitu jako poslední. Kvůli počasí a logistice jsem ale musela aktivitu „Stopa“ odsunout až na poslední místo. Aktivita „Stopa“ totiž vyžadovala k tvorbě specifický materiál- sníh nebo písek. V době

víkendového setkání na chalupě v Týnci však žádný sníh nenapadl a dva vzdálené lesní rybníčky byly spíše bahnité, než písčité.

Jelikož pro tvořivé přírodní aktivity je dostatek materiálu klíčový, musela jsem takto improvizovat, aby aktivita proběhla v pořádku.

Myslím, že povídání o Slovanech před začátkem aktivity bylo namístě, snažila jsem se jim co nejlépe přiblížit úctu přírodního národu k přírodě jako takové. Někteří z účastníků již měli nějaké vědomosti o Slovanech, tak souhlasně přikyvovali. Vypadali, že je povídání zajímavá, tak bych si pro příště mohla připravit ještě trochu detailnější výčet slovanských bohů a mytologie.

Místo na tuto aktivitu jsem měla vytyčené, stejně tak jako na ostatní aktivity. Zde nebyly potřebným materiálem větve, ale stromy. Snažila jsem se najít ne jen tak ledajaké stromy, ale stromy, které byly něčím zajímavé, abych účastníkům nabídla dostatečně širokou škálu volby. Myslím, že se tento záměr vydařil, jelikož každý z účastníků si vybral jiný strom a mohl zdůvodnit, čím je strom výjimečný oproti ostatním. Zajisté budete souhlasit, že např. ve školce mladých smrků by se rozdily a specifika jednotlivých stromů hledali hůře.

Časový průběh aktivity „Dopis pro strom“

Čas	Trvání	Popis aktivity
14:35- 14:40	5 min	Cesta na místo
14:40- 14:45	5 min	Zadání aktivity
14:45- 15:05	20 min	Individuální aktivita: psaní dopisu stromu , předání dopisu stromu.
15:05-15:15	10 min	Společná reflexe- záznam odpovědí na otázky, srovnání s land artovým umělcem- Milanem Knížákem, pozvánka na poslední hodnotící setkání.
15:15-15:35	20 min	Cesta zpět.

Celková délka aktivity: 1 hodina

Reflexe „Stopy“

Průběh setkání

Tato poslední aktivita se od ostatních lišila tím, že se neodehrála v „aktivitovém víkendu“ 12. až 13. ledna, ale o týden později, 20.ledna. Kromě změny víkendu se změnilo i dějiště aktivity a sestava účastníků.

Marcela, Michal a Štěpánka bohužel nemohli na tuto poslední aktivitu dorazit, jsou zde ale nově příchozí účastníci Tereza, David, Petr a Alice, dohromady je zde 9 účastníků. 5 z nich absolvovalo aktivitový víkend a 4 z nich jsou úplně noví.

Dějiště aktivity jsem vybírala několik dní předem, vybrala jsem si les v okolí Šídlovského rybníka na Plzni-Košutce, kde se vyskytoval sníh.

Dopoledne jsme se sešli na domluveném místě, představila jsem účastníky mezi sebou a sdělila jsem všem motivaci na přemýšlení : „*Zamyslete se, jak vašimi činnostmi přetváříte krajinu.*“ Poté jsme pokračovali do lesa.

Na místě aktivity jsme utvořili kruh a pronesla jsem zadání, aby vytvořili svůj otisk ve sněhu. Účastníci chvíli přemýšleli, poté se trousili do okolí, kde hledali příhodné místo k tvorbě. Vytvořili zajímavé otisky, které pak prezentovali skupině. Ve struktuře příprav jsem s prezentací nepočítala, ale přišlo mi to jako dobrý nápad, aby jsme mohli poznat a zhodnotit díla ostatních.

V reflexi po individuální aktivitě jsem se ptala, co otisky účastníků znamenají, zde jsou jejich odpovědi:

Soňa: „No já jsem udělala srdíčko, aby to symbolizovalo můj vztah k přírodě, že jí mám moc ráda, je to takovej citovej projev k přírodě.“

Jakub: „To je můj andílek, přírodu mám strašně rád.“

Pavel: „No tak já se většinou snažím po sobě moc stop jako v lese nezanechávat, aby nikdo nepoznal, že jsem tam byl, ale klasické stopě se člověk nevyhne.. To je taková nejpřirozenější stopa, co po tvorovi v lese najdeš. A to je asi celý. Stopa funguje jako symbol.“

Miloš: „Když jsme měli přetvářet přírodu, tak jsem si říkal, že kdo se moc snaží přetvářet přírodu si nakonec rozbije ‚hubu‘. Ona se umí taky trochu bránit, ta příroda. Toho klacku tady jsem si původně nevšiml.“

Jiří: „No tak já jsem uvažoval docela podobně jako Petr, že můj nejčastější otisk je vlastně ta stopa nohy, tak jsem udělal takhle stopy nohy do kruhu a sebe doprostřed, teda že jako já jsem původcem těch stop. To jsem já, taky veprostřed. Otiskl jsem se zádama.“

Alice: „To je jedna velká kytka, tady jsem se válela já, tady jsou kytky, ty mám asi nejvíc ráda v té přírodě.“

Tereza: „Nejdřív jsem si myslela, že si tam budu muset omočit obličej, ale to by nešlo. Takže to jsem udělala takhle, a když někdo přeběhne, tak ani nepozná že jsem tam byla tak je to takovej malej otisk. Měla to být ‚tvářička‘. Ty stopy kolem tam nemají být a tamto je jako ‚čumáček‘. Ta tvář symbolizuje mě, s nadsázkou. A pak zafouká vítr a nebude nic vidět.“

David a Petr: Tohle je skupina dvou lidí a ti lidi jsou ti, co tu přírodu mění. Vyšlapali jsme je ze sněhu.

Při každé prezentaci jsem se snažila pochválit účastníky za snahu a pokud to šlo, přihodit několik komentářů na zamýšlení. Účastníky vzájemná prezentace děl také zajímala, snažili se díla okomentovat.

Pokračovala jsem zadáním společného díla: „Společně realizujte ‚Sněhové dílo‘.“

Do skupinového díla se všichni zapojili. První nápad byl něco „uplácát“ ze sněhu, nějakou plastiku, prachová konzistence sněhu byla ale v tomto ohledu překážkou. Účastníci tak využili okrouhlou jámu, kde vytvořili skluzavku, a kdo chtěl se po ní sklouzl dolů. Nejdřív se tvářili pochybovačně, že vytvořili sněhové dílo, ale vysvětlila jsem jim, že skluzavka je také legitimní tvorba.

Závěrem jsem jim ukázala barevný výtisk díla Ivana Kafky- „Bílá koule na Bílé hoře,“ která se jako sněhové dílo land artového umělce vztahovala k jejich vlastní tvorbě.

Při společné reflexi jsem zčásti improvizovala, jako první mě zajímalo, jak účastníci vnímají jejich společné dílo. Ač jsem tuto otázku plánovala v reflexi jako poslední, bezprostředně po dokončení sněhového díla se jevila jako nejvhodnější. Dílo účastníci popsali následovně :

Pavel: „Klouzačka.“

Soňa: „Super“.

Petr: „Sníh.“

David : „Kopec.“

Alice: „Díra.“

Jiří: „Rychlost.“

Miloš: „Zima.“

Tereza: „Spolupráce.“

Myslím, že i jednotlivá slova dostatečně vystihují pocity účastníků ze společného díla.

Pokračovali jsme v reflektování, zajímalo mě, jak se cítili při provádění zásahů do krajiny. Většina z nich se cítila „normálně,“ ale hned doplnili, že jen proto, protože to nebyl velký ani trvalý zásah do krajiny.

Na dotaz, jak můžou účastníci zmenšit svoji ekologickou stopu se mi dostalo různých odpovědí: Soňa raději nikam nepůjde, aby neudělala žádnou, Jiří nabádá ostatní, aby třídili odpad a Pavel doporučuje chodit pěšky. Miloš si dělá legraci z Pavla, jeho dlouholetého spolupracovníka: „Pavel třeba nebude jíst květák. Tudle měl svačtinu na noční a to byla strašná ekologická stopa.“

Komunikace s účastníky

Jelikož na toto setkání dorazili noví účastníci, bylo pro mě oříškem je zpočátku zapojit do okruhu těch účastníků, kteří se znali již delší dobu. Při cestě na místo aktivity jsem se snažila povídat si se všemi a uvolnit tak napjatou atmosféru.

Osobně jsem neměla problém komunikovat s novými příchozími, jelikož jsem je všechny znala.

Při prezentaci jednotlivých „Stop“ nastal v komunikaci mezi účastníky zásadní předěl, nově příchozí se také zapojili do diskuze o dílech. Bylo zajímavé pozorovat, jak ztrácejí ostych. Na společném díle se už podíleli účastníci společně, opět využili možnosti mezi sebou komunikovat.

Sebereflexe

Jelikož „Stopa“ byla poslední aktivitou v sérii pěti aktivit, snažila jsem se, aby účastníky bavila. Potěšilo mě, že se dostavili noví účastníci a zvýšili tak počet lidí na devět.

Udělala jsem dobře, že jsem prohodila aktitu „Dopis pro strom“ se „Stopou,“ napadl za ten týden sníh a myslím, že práce se sněhem byla pro účastníky příjemnější než práce se studeným pískem.

Z odpovědí účastníků na otázku jak zmenšit svoji ekologickou stopu, jsem vycítila jakési klišé. Není to chyba účastníků, ale touto otázkou jsme často bombardováni v médiích a na školách, aniž bychom ji brali vážně. Napadá mě možná lepší, méně „okoukaná“ formulace: „*Jak můžete jako jedinec pomoci chránit krajinu?*“

Osobně jsem se při vedení této aktivity cítila velmi uvolněně, lví podíl na tom měl i úspěšně zvládnutý „artefiletický víkend“ týden před tím. Získala jsem již nějakou praxi, v improvizování jsem nepocit’ovala nervozitu z potenciálně nepovedeného výsledku.

Časový průběh aktivity „Stopa“

Čas	Trvání	Popis aktivity
13:00- 13:10	10 min	Sraz na místě, čekání na opozdilce
13:10- 13:25	15 min	Cesta do lesa
13:25-13:35	10 min	Individuální aktivita, otisk do sněhu nebo písku
13:35-14:00	25 min	Realizace společného sněhového díla
14:00- 14:10	10 min	Společná reflexe- záznam odpovědí na otázky, srovnání s land artovým umělcem- Ivanem Kafkou.
14:10-14:25	15 min	Cesta zpátky.

Celková délka aktivity: 1 h 25 min

IV. Závěrečné reflexe účastníků projektu

Účastníci projektu odpovídají na následující 3 reflektivní otázky.

1. Jak se naplnila vaše očekávání od projektu?

Miloš: „Moje očekávání od projektu se naplnila do posledních detailů, dokonce ho i v mnohých ohledech předčila.“

Marcela: „Očekávání: na začátku víkendu jsem sepsala svá očekávání a myslím, že se mi to splnilo zcela - pohoda, klid, relax, setkání s přáteli a hlavně pobyt v přírodě. Jen škoda, že bylo venku docela zima. Já mám radši přece jen přírodu v teple, ale to je velmi subjektivní názor. Mile mne překvapily různé aktivity a úkoly, co jsme během víkendu absolvovali. Vnímám přírodu z bezprostředního okolí všemi smysly. Je rozdíl, když se řekne příroda a myslí se tím všeobecný pojem jako např. Příroda v České republice - to je velmi všeobecné a neosobní. A pak slovem příroda lze vyjádřit i to, čeho se dotýkám já, když jsem v lese, po čem chodím, co je okolo mne, jak na mne momentálně působí les, kde teď jsem. A tyto prožitky jsou jiné v různém lese, v údolí u řeky, v rovinaté krajině, v horách.... A člověk vnímá různé okolí i podle momentálního stavu myslí, podle rozpoložení...“

Štěpánka: „Moje očekávání byla různá a nedokázala jsem si pod tím představit co bychom mohli dělat, ale po stručném seznámením jsem již určitou představu měla a byla částečně naplněna. Dokonce mé představy předčila.“

Soňa: „No moje očekávání jsi překonala. Neb projekt jsi měla skvěle naplánovaný. A přitom jsi každému nechala volný prostor pro jeho nápady. Já jsem se prvně těšila jen na to, že tam budou lidičky, které mám moc ráda a těším se z jejich společnosti. A myslím, si že i místo bylo skvěle vybrané, dostali jsme všechny možné prostředky, se vyblbnout sami i společně.“

Jiří: „Stručně a jednoduše, projekt splnil má očekávání. Tím byl aktivní odpočinek v přírodě a jakýsi únik od běžných denních starostí. Vzhledem k mému studiu a práci se do přírody nedostanu tak často, jak bych chtěl a toto byla vítaná příležitost, kdy jsem si mohl během aktivit, vyčistit hlavu.“

Michal: „Moje očekávání byly hrozivý. Jakmile mi někdo řekne o výtvarném umění, zhrozím se. Už od základky jsem výtvarku neměl rád. Ale i přes toto jsem se na tyto aktivity těšil, akorát jsem netušil co od nich očekávat, ale protože jsem byl po náročném týdnu, tak jsem se těšil na uvolnění, klid a pohodu v přírodě a na posezení s kamarády.“

2. Co bylo dobře provedeno a co by bylo třeba zlepšit?

Miloš: „Libilo se mi časové rozvržení, nápad i provedení jednotlivých aktivit, zamyšlení se nad sebou a přírodou... zlepšit by se mohla maximálně účast.“

Marcela: „Ke zlepšení by byla venkovní teplota. Jinak mne nenapadá, co zlepšit, možná ještě předem zdůraznit, abychom si přivezli to správné oblečení na venkovní aktivity, netušili jsme, že až takhle budeme ‚splývat‘ s přírodou, tušili jsme jen kratší procházky. Ale to je detail. Provedení aktivit bylo bezchybné, byla znát tvoje příprava: každá aktivita začínala motivací, dobrým vysvětlením, řízený i volný průběh podle naší nálady, pořizování audiozáznamu - perfektní.“

Štěpánka: „Myslím že vše bylo provedeno moc hezky a v pořádku. Bylo to zábavné a zajímavé. Jediné co moc nepřálo bylo počasí, ale z toho tě nemůžu vinit. Jen kdyby se něco takového konalo třeba v létě tak si to ti lidi více užijou.“

Soňa: „Něco na zlepšení mě ani nenapadá, no jen by mě to zajímalo jak by to vypadalo v létě. Ale zima je taky zajímavá, škoda, že nebyl lepší sních.“

Jiří: „Libila se mi především úvodní přednáška a některé skupinové aktivity. Zvláště vysoko bych hodnotil stavění obydlí v lese. Zlepšení by přinesl dostatek času na plánování aktivit. Kdyby se například u aktivity s prací se sněhem dalo počkat na někdy až bude sněhu více, byla by jistě zajímavější. Ale chápu, že by to bylo nejisté, na počasí se moc spoléhat nejde.“

Michal: „Celý aktivity probíhaly perfektně. Nejvíce se mi líbilo stavění v přírodě (první aktivita) parádně mi to pročistilo hlavu. Další skvělá věc byla, když jsme chodili se zavázanýma očima v řadě za sebou. Parádní by bylo udělat něco podobného v létě.“

3. „Pocit’ujete nějaké rozdíly mezi vašim vstupním vztahem s přírodou a vztahem nyní?“

Miloš: „Rozdíl vzhledem k tomu, že už jsem měl před projektem kladný vztah k přírodě nepocit’uju, nicméně se cítím obohacený o báječné zážitky s přáteli a nová poznání v oblasti umění.“

Marcela: „Rozdíl ve vztahu k přírodě: myslím, že na sobě nepocit’uji příliš velkou změnu, na to byly aktivity i celý víkendový pobyt krátký a navíc už jsem ve věku, kdy životní zkušenosti a vztahy jsou více usazené, než třeba u teenagerů, jako třeba u mých dětí. A navíc taky jsme přírodou a vztahem k ní silně ovlivněni naší společnou trampskou bandou...Ale musím říct, že aktivity si doted’ připomínám, líbily se mi, zapřemýšlela jsem si při nich i sama nad sebou, zanechaly ve mne stopu.“

Štěpánka: „V přírodě si více uvědomuju určité kouzlo, jakoby příroda měla určitou duši. Nejvíce ta "duše" na mě zapůsobila když jsme mluvili a dotazovali jsme se těch stromů. Moc mě také zaujalo stavění a popsání vztahu s přírodou prostřednictvím přírodnin. Člověk když jde lesem a přemýšlí nad tím dost mu to pomůže utřídit myšlenky a dokonce i líp pochopit svůj život a především život ostatních. Děkuju že jsem se mohla zúčastnit, bylo to velice zajímavé, ještě to počasí a bylo by to super.“

Soňa: „No můj vztah k přírodě byl vždycky, velmi vřelý. Neb příroda nás vždy dokáže překvapit, ať už mile či nemile. Ale díky tomuto projektu, dříve mě to nikdy nenapadlo, kromě domečku z mechu, vyjádřit cestu ať už životem či k přírodě či poděkovat stromu. A bylo to i moc hezké, že se dozvěděl o pocitech ostatních lidí, některé mě docela překvapili svou hloubkou. No skvělá část byla s těmi kmeny, to bylo strašně fajn, že i když si lidé nerozumí, tak dokážou něco vytvořit a Sebulba II, fakt super lump, ukrást část domku a ještě Blu-Tua, no paráda. A ráda bych zkusila i další věci, které jsem viděla.“

Jiří: „Přírodu jsem měl rád i před tím, takže žádný výrazný rozdíl ve vztahu přírodě u mě nenastal. Přeci jen se ale na přírodu po aktivitách dívám jinak, především se mi rozšířily obzory, co jde všechno udělat s přírodních materiálů.“

Michal: „Já osobně jezdím do přírody, hlavně na vandry, si hlavně odpočinout a pročistit hlavu. Proto si přírody nesmírně vážím a tento vztah mě jen tak neopustí.“